

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ØSTDANMARKS HERLIGHEDER

Leksikon for Turister

paa Sjælland, Lolland-Falster, Møn
og Bornholm

Udgivet af

Samvirkende østdanske Turistforeninger

i Samarbejde med og støttet af

Turistforeningen for Danmark

KØGE 1942

C. Nordlundes Bogtrykkeri (Oswald Terkelsen) - Hillerød

SPREDT udover det danske Landskab finder vi Spor af vore Forfædres Liv og Mærker af deres Virke, fra de ældste »Køkkenmøddinger« til Stenalderens Runddysser og Langdysser. Jættestuerne, Bronzealderens Kæmpehøje og Vikingernes Skibssætninger, Bauta- og Runestene — alt vidner om det danske Folks Besiddelse af Landet gennem Aartusinder. Museerne viser gennem Grav- og Markfund Danskernes Sæder og Skikke helt tilbage fra forhistorisk Tid og taler et tydeligt Sprog om deres Livsvilkaar, udforsket og tolket gennem Oldforskernes Arbejde.

Kirkebygningerne, for Størstedelen fra Valdemarernes Tid, er Minder om en Storhedstid i vor Historie, medens gamle Herregaarde vidner om senere selvstændige Kulturtrin, som dansk Kunst naaede, Købstædernes gamle Huse om borgerlig Erhvervstrang og Selvfølelse.

Gennem Bynavnene og gennem Inskriptioner paa gamle Monumenter og Bygningsværker kan vi iagttage Udviklingen af det danske Sprog fra Oldtiden og op til vore Dage.

Overalt vil Turister kunne finde Vidnesbyrd fra Danmarks Historie og det nationale Liv.

Imidlertid savner de rejsende ofte tilstrækkelige Oplysninger om de Egne, de passerer, og om den historiske Karakter af de Steder, de besøger. For at afhjælpe denne Mangel og for derved at bidrage til at gøre Rejserne mere udbytterige for danske Turister udsender Samvirkende Østdanske Turistforeninger i Samarbejde med Turistforeningen for Danmark denne lille Bog.

Kraks »Lommebog for Vejfarende paa Sjælland«, udgivet 1924, har været af Betydning for denne Bogs Udarbejdelse, og vi udtaler vor bedste Tak til Kraks

Forlag, fordi det saa beredvilligt har stillet sit Materiale til vor Raadighed. — Andet væsentligt Stof er hentet fra Trap, fra Daniel Bruuns »Danmark« og fra Turistforeningens Aarbøger. Desuden har de forskellige Turistforeninger i Østdanmark givet Oplysninger om Seværdigheder indenfor deres Distrikter.

Bogen indeholder en alfabetisk Fortegnelse over Købstæder, turistmæssig interessante Stationsbyer og Landsbyer, Herregaarde, Kirker, større Gaarde og andre »Seværdigheder« indenfor de Omraader (udenfor København), der i Danmark ligger Øst for Store Bælt. Hvert Emne er her af Hensyn til Bogens Omfang behandlet meget kortfattet med Angivelse af de nødvendige Oplysninger. I Reglen er Afstanden angivet fra det nærmeste Turistbureau, og under hver Turistforening er der henvist til de nærmeste Seværdigheder.

For at styrke Forstaaelsen af de Oplysninger, Bogen indeholder, indledes den med en kortfattet Oversigt over det danske Lands Historie, forfattet af cand. mag. Gunnar Olsen.

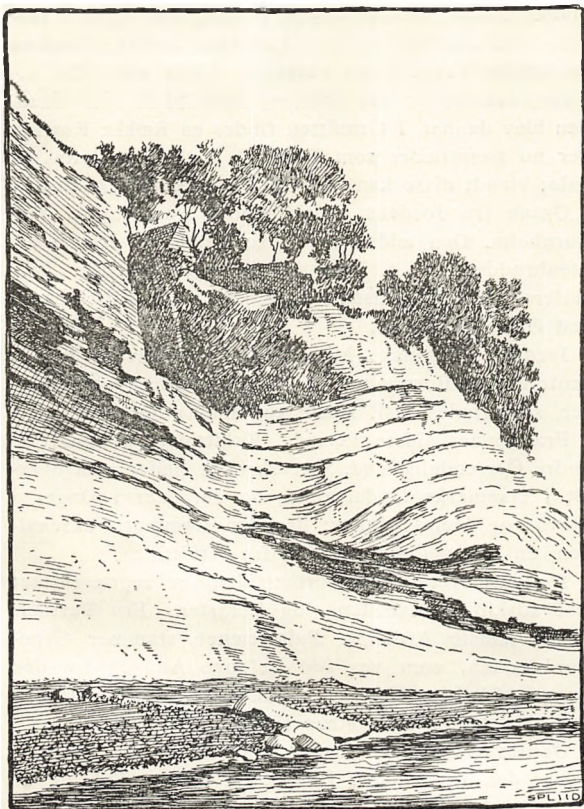
Museumsinspektør Victor Hermansen har venligst været Redaktionen behjælpelig under Genensynet af det af Hr. G. Olsen udarbejdede Manuskript. Til Geodætisk Institut retter man en Tak, fordi det har korrigeret de mange Afstandsangivelser.

Nærværende Bog giver kun en kortfattet Oversigt i Lommeformat over Provinserne Øst for Store Bælt; men vi har ønsket at gøre den saa fyldestgørende som muligt. Vi modtager derfor gerne Kritik og Forslag til Ændringer eller Udvidelser af Bogen ved eventuelle senere Udgaver.

Køge, den 7. Oktober 1942.

Samvirkende østdanske Turistforeninger.

L. Engelstoft,
Formand.

Kridtformation. Stevns Klint, Rødvig.

UNDERGRUND OG OVERFLADEFORMER

De danske Øer bestaar af en Række geologisk set unge Dannelser; kun Bornholm danner en Undtagelse fra denne Regel. Paa det meste af Øen ligger Grundfjældet, Granitten, umiddelbart under Overfladen, og

mange Steder ses den nøgne Granit; den »gaar i Dagen«, som det hedder. Granitten blev dannet i Jordens geologiske Urtid. Dens nøjagtige Alder kan ikke angives; maaske er det omkring 1000 Mill. Aar siden, den blev dannet. I Granitten findes en Række Revner, der nu fremtræder som Dale, de saakaldte Sprækkedale; blandt disse kan nævnes Dynddal og Ekkodal.

Ogsaa fra Jordens Oldtid findes Formationer paa Bornholm. Den ældste er Nexø Sandsten, som ses i Stenbruddene N. f. Nexø; yngre er forskellige Ler-skifere og Kalkstensdannelser, som ses i Brinkerne ved Øleaa og Bagaa.

Jordens geologiske Middelalder er ligeledes repræsenteret paa Bornholm, med nogle kulførende Dannelser, som findes S. f. Hasle ved Bagaa og Løvka.

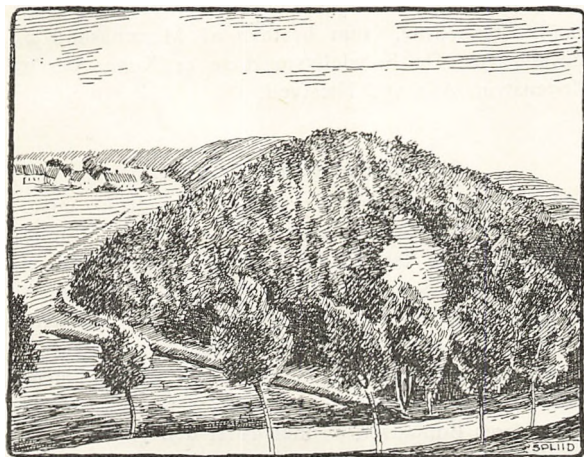
Fra dennes sidste Periode, Kridttiden, kommer de andre Øer endelig med. Skrivekridtet finder man overalt i Danmarks Undergrund, og det gaar i Dagen i Stevns og Møns Klinte; desuden stammer Faksekalken, en gammel Koralkanke, fra Kridttiden.

Jordens nyere Tid, Tertiærtiden, er repræsenteret ved adskillige Kalkstens- og Lerarter. Fra Tertiærtidens ældste Afdeling, Palæocænet, stammer Grøn-sandskalken, som ses ved Lellinge Aa, og fra den yngre Afdeling, Eocænet, findes bl. a. det plastiske Ler, der danner Kongstrup Klinte paa Refsnæs.

Øernes Overfladeformer er udviklede i Kvartærtiden, den i geologisk Henseende nyeste Tid, og de er dannede af Isen. Tre Gange i Løbet af Kvartærtiden gled kæmpemæssige Bræer ned fra de skandinaviske Fjelde og dækkede gennem lange Tidsrum de danske Øer. Mellem Istiderne forekom Perioder med mildt Klima. Den sidste Tilbagetrækning af Isen fandt Sted for ca. 10—12,000 Aar siden. Isen havde ført en Mængde Granatstykker med sig fra Skandinavien; alle de smaa og store Sten, som er spredt paa vore Marker og ved vore Strande, og som populært kaldes Kampesten, er saaledes kommet med Isen. Naar denne

smeltede, blev det medførte Materiale tilbage; Bræernes Aflejringer kaldes Moræner.

I den sidste Istid trak Isranden sig flere Gange tilbage for saa at foretage nye Fremstød; men mellem disse Fremstød kunde Isranden gennem lange Tider ligge paa et og samme Sted. Disse Bevægelser har

Aasdannelse. Mogenstrup Aas ved Næstved.

i høj Grad bidraget til at forme Landskabet. Hvor Isen gled frem, høvlede den Overfladen, saa den i det store og hele blev jævn. Saadanne Egne fremtræder i Dag som svagt bølgede Sletter og benævnes **Moræneflader**; en typisk Moræneflade er »Heden« mellem København, Roskilde og Køge. Nogle Steder tog Isen saa meget Materiale med, at Morænefladerne senere kom til at ligge under Havoverfladen som saakaldte **Inderlavninger**, f. Eks. Lammefjorden.

En Del af det Materiale, Isen førte med sig, blev aflejret ved Isranden; disse Aflejringer kaldes derfor **Randmoræner** — det er de stærkt bakkede Land-

skaber; typisk er Odsherreds stort svungne Bakkerækker.

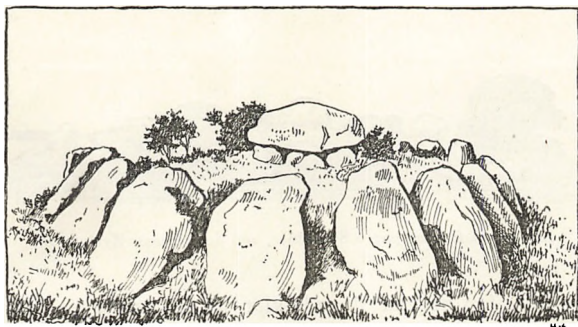
Under Isen løb store Floder, Smeltevandsfloder. De skar sig ned i Undergrunden og dannede derved Dale, der nu ofte fremtræder som lange, smalle Søer, Langsøerne. Eksempler paa Smeltevandsdalene er Bure- og Bastrup Søer. En Dannelse, der sandsynligvis ogsaa skyldes Smeltevandsfloderne, er Aasene, lange smalle Bakkedrag, som bestaar af Morænesand og Morænegrus. De betydeligste Aase er Køge Aas og Mogenstrup Aas ved Næstved.

OLDTIDSMINDESMÆRKER

Det ødanske Landskab er i sine Hovedtræk udformet i den sidste Istid med Bakker og Dale, Sletter og Søer; efter Istiden kom Skoven og føjede sit Præg til det. Som Landskabet møder os i Dag, er det imidlertid et Kulturlandskab, som de skiftende Slægter hver paa sin Vis har mærket.

Der har vel levet Mennesker paa Øerne i henved 10,000 Aar — i Moserne, ved Aaer og Kyster kan man finde deres Bopladser, — men først den yngre Stenalder's Befolkning (ca. 3000—1500 f. Chr.) formaaede at føje Træk til Landskabet, som er synlige den Dag i Dag. Denne Befolkning var Agerdyrkere, Danmarks første Bønder. De tog den Kamp op mod Skoven, som fortsat gennem Aartusinder gjorde den dyrkede Mark til det ødanske Landskabs Regel. Synet af en dyrket Mark fører dog ikke umiddelbart Tanken tilbage til vor Stenalder's Bønder; det gør derimod en anden Art Mindesmærker, de har efterladt sig, nemlig Gravhøjene.

Gravhøjenes Fremkomst hører aabenbart sammen med nye religiøse Forestillinger; den døde, Sjælen, skulde have en Bolig. Til en Begyndelse byggede man en lille Stengrav under Jorden. Det udviklede sig til Gravkammeret over Jorden, bestaaende af flere store

Runddyssen fra yngre Stenalder, Vildsted ved Sorø.

Kampesten; paa dem blev ofte anbragt en kolossal Stenblok som Overligger. Omkring Stenene blev dynget Jord, saa Kamret op til Overliggeren blev dækket; herved fremkom en lille Høj. Uden om Højen blev sat en cirkelformet Kreds af store fritstaaende Sten. Efter denne Stenkreds har Højtypen faaet Navnet **Runddyssen**. Runddyssen blev brugt som Fællesgrav. Efterhaanden gik man over til at bygge Kamret større, det fik flere Sidesten og kunde have to Overligger. Fra Kamrets Indgang blev bygget en lav, overdækket Gang, som førte ud til Højens Fod. Blandt Sjællands smukkeste Dysser er Herrestrup Dysse og »Karlsstenen« i Grønnæsse Skov. Hvor der var Brug for flere Dyssekamre, kunde disse samles i Række indenfor en og samme Indramning af Sten, man fik derved en Langhøj, indesluttende to eller flere Kamre paa Rad, omgivet af en rektangulær Ramme af Randsten. Denne Højtype kaldes **Langdyssen**. De største Langdysser kan have over hundrede Randsten og være over 100 m lange. Langdyssernes Gravkamre ligger ofte frit uden Jordopfyldning. Eksempler paa Langdysser er Dyssen i Gunderslevholm Skov og Grønjægers Høj (Grønsalen) paa Møen.

Gravkamrene blev stadig bygget større og større.

Langdysse fra den yngre Stenalder, ved Søtofte nær Kyringe Sø.

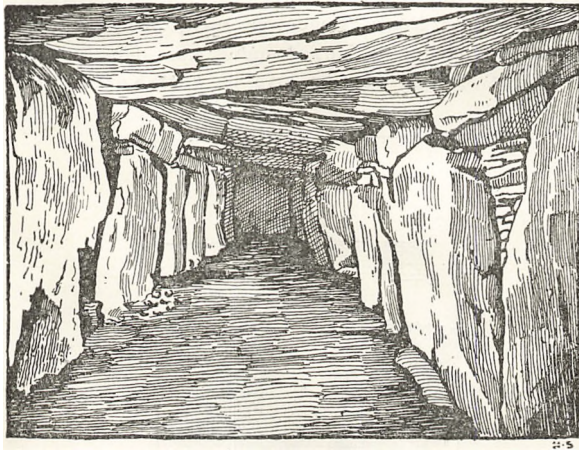
o. 2000 f. Chr. har de udviklet sig til den Type, der benævnes **Jættestuer**, men som egentlig kun ved deres øgede Dimensioner adskiller sig fra den store Runddysse med Gang. Jættestuens Kammer har flere Sten end Runddysse og har mere end to Overliggere. En overdækket Gang fører ind til Kamret. Jættestuen er helt dækket af Jordhøjen. Omkring Kamret staar Randsten, men ogsaa de er dækkede af Højens Jord. Høje, som rummer Jættestuer, kan derfor være af særdeles anselige Dimensioner. I en og samme Høj kan være to Kamre. Jættestuerne var Fællesbegravelser. I adskillige af dem er fundet Skeletter af talrige Personer og meget Gravgoods. Blandt de betydeligste Jættestuer er Steenstrup Troldestue, Øm og Ubby Jættestuer, samt Kong Svends Høj paa Lolland.

I Bronzealderen, ca. 1500 til 500 før Christi Fødsel, byggede man stadig Gravhøje. I en Del Tilfælde lagde man en ny Grav i en gammel Høj og byggede saa denne større. Dette kunde gentage sig flere Gange. Bronzealderhøjene er derfor ofte af en meget anseelig Størrelse. Højene blev ofte anbragt paa Bakkekammerne i Grupper eller Rækker, hvor deres Profiler endnu tegner sig skarpt mod Horisonten.

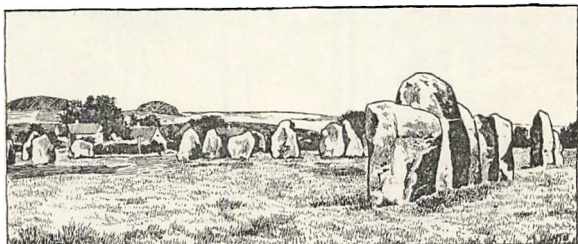
Ændrede Gravskikke bragte Rejsningen af Gravhøje til Ophør. Gennem Jernalderen brændte man Ligene, saa man kun finder Brandpletter efter dem. I Vikingetiden kom Skikken igen. Kun et Faatal af Gravhøjene stammer dog fra Vikingetiden.

Indgang til Jættestue, dækket af Jordhøj, i Frejlev Skov ved Nysted.

Det indre af en Jættestue, „Kong Askers Høj“ paa Møn.

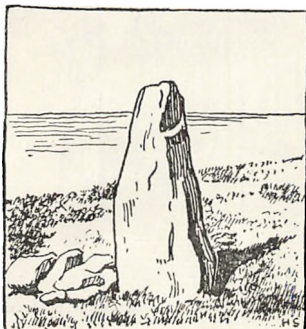

Skibssætning ved Lejre.

Derimod bringer Vikingetiden andre Mindesmærker for de hedenfarne. Blandt disse er **Bautastenene**, som især er talrige paa Bornholm. Det er store Granitblokke, ofte paa 2—3 m Højde. De er som Regel rejste i Klynger.

En anden Form for Mindesmærkerne er **Skibssætningerne**, store Sten, der er stillet i Kreds i Form af et Skib.

Vikingetidens berømteste Mindesmærker er dog **Runestenene**, Mindesten, ofte af anselig Størrelse med Indskrifter i Runealfabetet. Indskrifterne beretter, over hvem Stenen er rejst, og som Regel hvem der har rejst den; desuden kan den fortælle, hvad den Afdøde var, og give en kort Karakteristik af ham

Bautasten paa Sejro

LANDSBYNAVNE

I Aarhundrederne efter Christi Fødsel kommer et nyt Moment ind i det danske Kulturlandskab, nemlig Landsbyerne. Allerede i Stenalderen fandtes landsbylignende Bebyggelser, men Størsteparten af vore Landsbyer stammer fra Oldtidens sidste og Middelalderens første Aarhundreder.

Mange Spor af de ældste Landsbyers Huse er ikke levnet, og kun ved omhyggelige Udgravninger kan de findes; men takket være Landsbynavnene kan man inddele Byerne i Grupper, hvis Alder saa nogenlunde kan fastslaaes.

Landsbynavnene bestaar i Almindelighed af et Forled og en Endelse. Forleddet er forskelligt for de forskellige Byer, Endelsen er fælles for større Grupper.

Ældst er Byerne, hvis Navne har Endelserne —inge og —um: Svinginge, Lellinge, Grevinge, Maarum, Nærum. Deres Oprindelse ligger sandsynligvis før Aar 500. —inge betyder sandsynligvis »Beboer af«, —um er Forkortelse af —hjem. Nærum gaar rimeligvis tilbage til et Njardarheimr (Niords Hjem).

Navneskikkene skiftede gennem Aarhundrederne, fra 500—800 fik Byerne især Endelserne —løse (Stenløse, Vanløse), —lev (Gunderslev, Herlev, Fjenneslev) og —sted (Ølsted, Hagested). —løse betyder Enge eller Græsgange. Forleddet er ofte et Naturnavn: Sten-, Van-, lig Kvan (en Plante). —lev betyder en arvet Besiddelse. Forleddet i disse Navne skjuler et gammelt Mandsnavn. Byerne med Endelsen —sted har ligeledes i Almindelighed et Mandsnavn til Forled: Hagested, betyder Hakes Sted.

Fra 800—1000 sætter nye Navnetyper ind. Det er Navnene med Endelserne —by (Lyngby, Skovby, Sandby) og —tofte (Gentofte, Lundtofte. —by-Endelser har oftest et Naturnavn til Forled (Lyng, Skov, Sand). —tofte hentyder til Gaardpladserne og en Del af Landsbymarken. Forleddet er som Regel et Naturnavn.

Fra ca. 1000—1250 stammer de talrige Byer med Endelserne —torp, —rup, —bøl, —rød, —holt, —skov og —ager. Mens de tidl. nævnte Landsbyers Oprindelse taber sig i Fortidens Mørke, saa man kun ved Hjælp af Navnene kan fastslaa deres omtrentlige Alder, kan vi skimte lidt af Baggrunden for disse sidste Landsbyers Opstaaen. Det var Nybyggerbyer, grundede i Skovene eller paa Overdrevene, enten af en enkelt eller ved samlet Kolonisation af flere Mænd inde fra den gamle Adelby. —torp betegner Nybyen i Modsætning til Adelbyen. Torpnavnenes Forled er ofte et Mandsnavn. Mange af Navnene som Pederstrup og Nielstrup vidner om, at Grundlæggelsen har fundet Sted efter Kristendommens Indførelse, da disse Personnavne først kom ind i Landet med Kristendommen. —rødnavnene hentyder til Rydninger i Skovene; Forleddet kan vise, hvilken Skov, der er blevet ryddet: Birk (Birkerød), Hassel (Hesselrød).

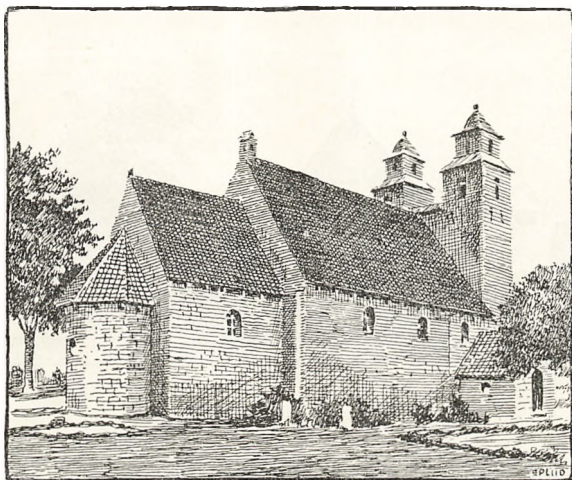
Holt betyder Skov. Byer som Holte, Brændholt etc. er altsaa ogsaa gamle Skovbyer.

En Del Landsbynavne falder ganske udenfor de nævnte Grupper; de er ofte Enstavelsesord, Syv, Vig; deres Alder er vanskelig at fastslaa; man antager, at de er meget gamle. Adskillige Landsbynavne er i Tidens Løb blevet stærkt ændrede; Sallev ved Gadstrup hed tidligere Salhøj, mens Navnet paa en Runesten skrives Salhaugum.

I flere Landsbynavne skjuler sig Spor af gammel Gudsyndyrkelse, bl. a. i Hørby og Viby, idet Hørg og Vi er gamle Navne for Helligdomme. Tisvilde betyder aabenbart Guden Tyrs Væld.

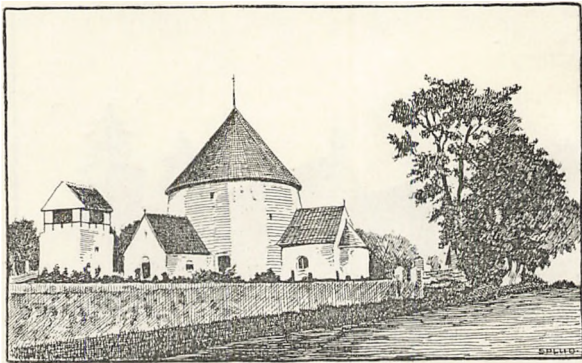
LANDSBYKIRKEN

Af den middelalderlige Landsbys Bygninger er kun een bevaret ned gennem Tiderne, Kirken. De første Kirkebygninger var af Træ; af dem er nu ethvert Spor forsvundet. Omk. Aar 1100 begyndte man at bygge

Romansk Kirke. Tveje Merløse ved Holbæk.

Kirkerne af Sten, og i Løbet af et Hundred Aar maatte Landsbyernes Trækirker vige for Stenkirkerne. Den hyppigst anvendte Stenart var Kampestenen, som i stor Mængde fandtes paa snart sagt hver Landsbys. Mark. Til sjællandske Kirker anvendtes i Almindelighed raa, uforarbejdede Kampesten; kun ved Hjørner, Døre og Vinduer kan Stenene være hugget til Kvadre. Et andet ret ofte anvendt Materiale var Fraadsten (Kildekalk). Fraadstenskirkene findes især i Egnen mellem Holbæk og Roskilde, f. Eks. Tveje Merløse Kirke. Paa Stevns blev Kridtsten anvendt i stor Udstrækning, bl. a. ved St. Heddinge Kirke, og paa Bornholm er Cementsten benyttet ved enkelte Kirker. Teglstenen er kun anvendt ved et Faatal af de oprindelige Landsbykirker; paa Lolland-Falster findes dog overvejende Teglstenskirkene. Flertallet af Landsbykirkerne er oprindeligt bygget i den romanske Stil, der stort set var raadende i Tiden 1100—1250. Dens mest

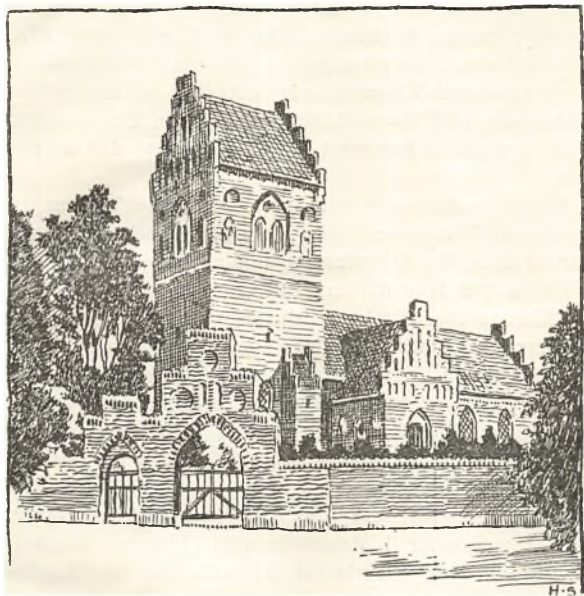

Rundkirke. Ny Larsker ved Rønne.

iøjnefaldende Træk er Rundbuen, der brugtes som Afslutning af alle Muraabninger. De romanske Kirker bestod i Almindelighed kun af Skibet, Menighedens Plads, og Koret, Præstens Plads. Koret var smallere end Skibet og kunde have en lille halvrund Udbygning, en saakaldt Apsis, i hvilken Alteret var anbragt. Taarne finder man kun i faa Tilfælde paa de romanske Kirker. Kirkerne havde fladt Bjælkeloft, Vinduerne var smaa og sad højt oppe under Loftet. Skibet havde to Døre, en Kvindedør i Nord og en Mandsdør i Syd. De tykke Mures Yderflader kunde ved Hjælp af smalle Murpiller, Lisener, være inddelt i Blindinger.

En Særstilling indtager Rundkirkerne. De er opført i Forsvarsøjemed, har meget svære Mure og gerne flere Stokværk, stundom med Vægtergang og Skydeskaar. Paa Bornholm findes 4 Rundkirker: Østerlarsker, Ny-larsker, Olsker og Nyker, paa Sjælland nu kun een: Bjernede ved Sorø.

O. 1250 begyndte en ny Stil, den gotiske, at trænge frem. Dens mest karakteristiske Træk er Spidsbuen, der anvendes alle Steder over Døre og Vinduer og i

Gotisk Kirke (Glostrup Kirke).

Hvælvingerne. Kun et Faatal af Danmarks Landsbykirker er bygget af nyt i gotisk Stil, bl. a. Kippinge paa Falster og Holmstrup ved Jyderup; derimod fik de fleste romanske Kirker et gotisk Præg gennem Om- og Tilbygninger. De gamle, flade Bjækelofter blev erstattet af gotiske Hvælvinger, oftest Krydshvælvinger. Var Kirken for bred til at overspændes med een Hvælvingsrække, rejstes en Række Piller midt i Skibet, saa Kirken fik to Hvælvingsrækker.

Foruden ved Ombygningerne blev Kirkerne udvidede ved Tilbygninger. Den mest iøjnefaldende var Taarnet i Vest, oftest med tre Stokværk. Andre Tilbygninger er Vaabehuset ved Skibet og Sakristiet ved Koret. En Del Kirker fik tillige et Kapel tilbygget; det var

som Regel Gravkapel for Stifteren og hans Familie. Endelig præges Kirkernes Ydre af Kamgavlne. Kirkernes Indre blev gjort lysere gennem Indbygning af flere og større Vinduer. Som Materiale anvendtes hovedsagelig Tegl, de saakaldte Munkesten. De var allerede begyndt at komme i Brug i Valdemar den Stores Tid.

Kirkernes Inventar var i den romanske Tid meget sparsomt. Dets væsentligste Dele var Alterbordet, som var af Sten, og Døbefonten, almindeligvis af Granit. I gotisk Tid faar Kirkerne et eller flere Krucifikser, og Altrene faar Tavler med Malerier eller udskaarne Figurer. I sengotisk Tid fremkom de store pragtfulde Fløjaltertavler. Ved Reformationen mistede Kirkerne meget af deres gamle kostbare Inventar. Efter Reformationen føjedes et nyt Stykke til, Prædikestolen, paa Væggen i Nærheden af et Vindue. Fløjaltertavlerne blev efterhaanden afløst af Søjlealtertavler. Altertavlerne var som Prædikestolene rigt udskaarne med Ornamenten i Renæssancestil, Pilastre, Ranker med Frugt- og Blomsterklaser, Masker og Englehoveder.

Henimod 1630 begyndte Renæssancestilen at afløses af Barokken, der er karakteristisk ved sin Hang til det svulmende og overdrevne. Den er tung og oftest overlæsset med Enkeltheder, der kan nærme sig det groteske som i Bruskbarokken med dens udtrukne, vrængede Former, men Stilen har Monumentalitet og er præget af Fasthed og Orden. 18. Aarh.s Inventar, som kun er en ringe Del af den samlede Mængde Kirkeudstyr, præges af de unge Stilarter (Rokoko, Nyklassicisme).

Blandt de særlig kendte Billedskærere, fra hvis Værksteder talrige Prædikestole og Altertavler stammer, maa nævnes Lorentz Jørgensen, Holbæk (bl. a. St. Olai, Helsingør, Køge, Holmstrup, og Tveje Merløse Kirker), Abel Schrøder, Næstved (f. Eks. Næstved St. Peder, Præstø, Hammer og Gaunø Kirker) og

**Barok Prædikestolsfod. Af Abel Schrøder d. y.
Vejlø Kirke ved Næstved.**

Romansk Kalkmaleri. Hagedsted Kirke ved Holbæk.

Jørgen Ringnis, som virkede paa Lolland-Falster (f. Eks. Nykøbing Falster, Nakskov, Tillitse og Torkilstrup Kirker).

Kirkernes Kalkmalerier stammer dels fra romansk, dels fra gotisk Tid. De romanske Malerier findes i Koret over Alteret, paa Triumfbuen og paa Væggene. Deres Emner er ret ensartede, over Alteret findes sædvanligvis Kristus i hans Herlighed. Men de fleste

Kalkmalerier er i gotisk Stil fra 15. Aarh. og findes især paa Hvælvingskapperne. Emnerne er nu meget forskelligartede, hentede dels fra Bibelen, dels fra Helgenlegenderne. Dommedagsbilleder forekommer hyppigt, ligeledes Scener fra det virkelige Liv.

Gotisk Kalkmaleri. Fra Højby Kirke ved Nykøbing Sj.

VOLDSTEDER OG RUINER

Blandt Minderne fra Middelalderen indtager Voldsteder og Ruiner en fremtrædende Plads. Voldstederne er af forskellig Oprindelse, hvad Tid og Øjemed angaar. Ældst er Forsvarsdigerne, der har tjent til at spærre en Passage mellem to Søer el. lignende. De forekommer kun faa Steder paa Øerne, bl. a. mellem Røgbølle og Maribo Sø. Nær dem staar de store Ring-

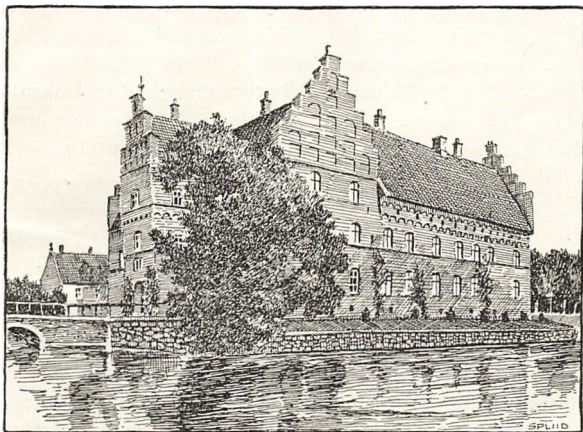
volde, som omslutter større Arealer. De kan have deres Oprindelse fra simple Folkeborge, Steder hvor Befolkningen søgte Ly mod Overfald, som Gamleborg paa Bornholm, eller være fint konstruerede militære Anlæg, som Trælleborg ved Slagelse.

Fra Oldtidens Slutning og den tidlige Middelalder stammer talrige smaa Voldsteder, der ofte bærer Navne som Borren, Borrebakke el. lign. De ligger nu og da lavt, omgivet af Moser og Søer, men som Regel højt paa en Bakke ved Kysten eller ved en Søbred. Voldstedets Plan er enten firkantet eller rundt, og det bestaar af en Midtbanke med en Grav omkring og udenfor denne en Ydervold. Graven har kun i sjældne Tilfælde været vandfyldt. Voldstedet har sommetider to Borgbanker. Paa den tidlige Middelalders Voldsteder findes kun sjældent Bygningsrester. Bygningerne har været af Træ og er helt forsvundne.

Efter Aar 1100 begynder man at bygge af Sten og hen i Aarhundredets Midte af Tegl. Paa Voldsteder fra denne Tid og senere findes derfor almindeligvis Rester af det svære, runde eller firkantede Borgtaarn og af Ringmuren, som omgav Borgbanken. Bastruptaarnet og Søborg Slot er de ældste Voldsteder med Stenhuse.

Paa de fleste Voldsteder har Herremændenes Smaaborge ligget; men i Valdemarstiden begynder Kongerne og Bisperne at rejse de store Borganlæg, vi nu træffer som anselige Ruiner: Kalundborg, Taarnborg, Vordingborg og Hammershus. I den senere Middelalder gaar man mere og mere over til at anlægge Vandborge, Huse paa en Holm i en Sø eller paa en sid Strækning. Vandet blev betragtet som det vigtigste Forsvarsmiddel.

I Middelalderens Slutning bliver Voldstederne sædvanligvis firesidede, idet deres Form bestemmes af det firesidede Borganlæg, som nu trænger frem; de har nu ofte to Borgbanker — paa den ene har Avlsbygningerne været anbragt.

Gisselfeld ved Haslev.
Den tidlige Borgtype med de stærke Forsvarsværker.

HERREGAARDE

Som det danske Kulturlandskab i Oldtiden fik sin Karakter af Gravhøjene og i Middelalderen af Landsbykirkerne, fik det i Tiden efter Reformationen et nyt Præg af de talrige Herregaarde og Slotte, som i stor Mængde blev bygget rundt omkring.

Vel havde der tidligere været større Borg- og Slotskomplekser, men de var kun i de større Magthaveres Hænder. Adelsmandens Gaard var i Almindelighed ingen stor Bygning.

I de første Aartier efter Grevens Fejde (1534—36) var Forsvarshensynet endnu afgørende ved Herregaardenes Opførelse. De blev som i Middelalderen bygget i Sær og Sumpe og omgivet af dybe Grave. Murene var svære, og Bygningerne blev forsynet med alskens Forsvarsindretninger, Vindebro, svær Port med Faldgitter, Vindeltrapper, Skydeskaar og Hjørnetaarne. Hovedbygningen bestod oftest kun af en enkelt Fløj.

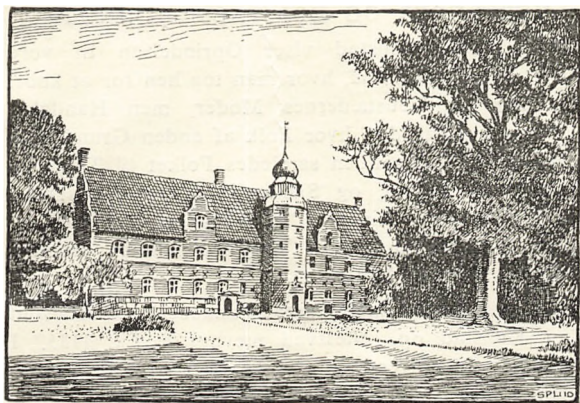
Efterhaanden svandt Frygten for Bondeoprør, og

samtidig medførte Artilleriets Udvikling, at Borgene tabte deres militære Betydning i regulære Krige. Forsvarsforanstaltningerne maatte derfor efterhaanden vige Pladsen for Hensyn til Bekvemmelighed og Luksus. Man byggede nu oftest trefløjede Gaarde, der paa den fjerde Side var lukket af en Mur. Samtidig — i Frederik II's Tid — begynder Renæssancestilen i Bygningernes Opstalt og Plan at gøre sig gældende. Fladrundede Buer afløser den gotiske Spidsbue, og Murfladerne deles ved vandrette Baand. Et Eksempel paa den tidlige Renæssancestil byder bl. a. Kongsdal.

I 1580-erne trænger Højrenæssancen igennem med Kronborg, og Adelsmændene forsøger efter bedste Evne at følge det kongelige Eksempel. De nybyggede Herregaarde bliver smykket med Sandstensskulpturer, pragtfulde Portaler og Vinduesrammer, og de dekorativt svungne Gavle udstyret med Forsiringer. Dog har Bygningerne endnu adskillige middelalderlige Træk; Symmetrien var ikke gennemført, og Anlæggene manglede ofte en fast Enhedsplan, væsentlig fordi de fleste Gaarde blev opført over et længere Tidsrum og stundom aldrig blev helt fuldførte.

I Chr. IV's Tid trænger Renæssancestilens Krav om Plan og Enhed efterhaanden igennem. Facaderne bliver symmetriske, og Vinduerne ordnes i faste Højderækker. Avlsbygningerne blev nu ofte anbragt som et Led i Helheden, f. Eks. ved Løvenborg og Sparresholm.

I Enevældens første Tid blev der kun opført faa Herregaarde, væsentlig fordi Krige, Landbrugskriser og Skattetryk gjorde Adelen fattig, og endnu i 18. Aarh.s første Halvdel fandt den storslaaede Byggevirksomhed, Enevoldskongerne iværksatte, kun faa Efterligninger hos Adelen. De betydeligste Anlæg er Ledreborg og Lerchenborg, hvor man ved Grupperingen af Hoved- og Avlsbygninger efterkom Barokkens Krav om Enhed og Monumentalitet. Til Bygningerne føjedes i denne Tid et nyt Moment, nemlig

Berritsgaard ved Saksøbing.
Den senere Borgtype med tydeligt Renaissancepræg.

Haven, som man søgte at føje ind som et Led i Helheden. Haverne blev anlagt i den stive franske Stil med klippede Træer og Hække og store Alléer, der skulde fremhæve og forskønne Arkitekturens Hovedlinier.

I 18. Aarh. sidste Halvdel bliver den franske nyklassiske Stil herskende i Arkitekturen. Hovedbygningerne rejses nu med pudsede, hvide Mure og Mansardtage. Der kommer atter en livlig Byggevirk-somhed i Gang, navnlig bliver der opført en Række Lyststeder i Hovedstadens Nærhed, blandt hvilke Dronninggaard og Bernstorff er de aneligste. Samtidig bliver den franske Havestil afløst af den engelske. Haverne bliver anlagt frit med uregelmæssigt slyngede Gange og naturligt voksende Trægrupper.

Fra 19. Aarh. første Halvdel er kun faa Nybygninger, men mange ældre Gaarde bliver ombygget i Empirestil. Længere hen i Aarhundredet byggedes der en Del Gaarde, imiterende især Gotik og Renæssan-cestilen. Kun faa byggedes efter helt moderne Prin-cipper.

KØBSTÆDER OG KØBSTADSBYGNINGER

Selve Ordet Købstad viser Oprindelsen til vore Byer; det var det Sted, hvor man tog hen for at købe. Handelen er Købstædernes Moder, men Handelen blev særlig livlig der, hvor Folk af anden Grund kom sammen. I Vikingetiden samledes Folket til Tinge og til religiøse Fester, og Sjællands ældste Købstæder fra Vikingetiden, Ringsted og Roskilde, havde begge gamle Helligdomme, og i Ringsted holdtes desuden Sjællandsfarernes Landsting.

I Løbet af Middelalderen dukkede saa Købstad efter Købstad op, Næstved nævnes f. Ex. 1135. I Valdemarstiden fremkaldte et kraftigt Opsving i Handelen mange ny Købstæder, »Strandkøbingerne« Vordingborg, Skælskør, Korsør, Kalundborg, Holbæk, Helsingør og Køge. Samtidig kommer de lolland-falsterske og bornholmske Byer frem. Inde i Landet voksede »Axelkøbinge« frem, Byer, hvortil Folk kom pr. Vogn, paa Axel; Slagelse er en typisk Axelkøbing.

De middelalderlige Byplaner præger endnu vore Købstæders Kærner; det karakteristiske Træk er den brede Hovedgade, Hærstrædet, som munder ud i Torvet, hvorm Byens Liv og Handel koncentrerede sig. Til Hovedgaden stødte saa en Mængde snævre Gyder og Smøger. Byerne var som Regel omgivet af Volde og Grave eller blot af »Planker«, et Palisadehegn; ved Indkørselen til Byerne rejstes Porttaarne; af disse er Mølleporten i Stege bevaret.

De middelalderlige Borgerhuse har været af Træ eller lerklinede, Stenhuse nævnes som Sjældenheder. Husene havde Straatage. Over de smaa Borgerhuse knejsede Borgen og Kirken. Flere af Købstæderne er vokset frem i Ly af en Kongeborg, saaledes Vordingborg og Kalundborg. Af disse gamle Borge findes nu Ruiner, navnlig Resterne af Vordingborg Slot er anseelige. Naar Byen manglede en Borg til Værn, maatte Kirken bygges, saa den i Nødsfald kunde bruges som

Fæstning, det blev den bl. a. i Køge, i St. Heddinge og i Aakirkeby.

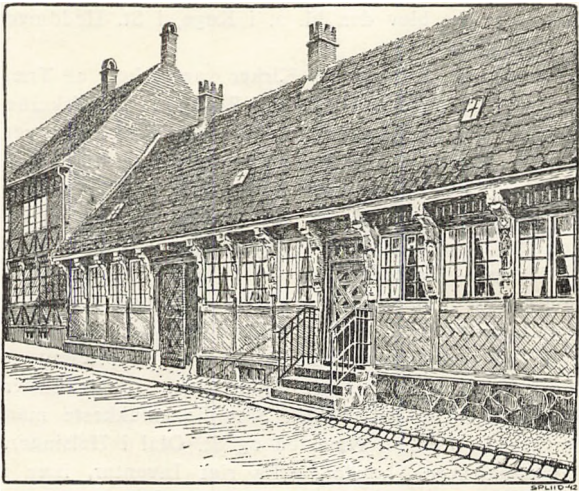
De ældste Købstæders Kirker var sikkert af Træ, det var i hvert Fald Tilfældet i Roskilde; Trækirkerne afløstes, som paa Landet, af romanske Kirker, bygget af Sten. Blandt de romanske Købstadkirker blev Ringsted og Sorø bygget som Klosterkirker. Fra samme Tid er Kalundborg Kirke, der med sit Korsanlæg og sine fem Taarne er en af vore ejendommeligste Kirker.

Kirkernes Opførelse tog ofte lang Tid. Roskilde Domkirke er saaledes romansk i sit Anlæg, men før den blev fuldført, var Gotikken begyndt at vinde frem, og Domkirken staar derfor som Repræsentant for en Overgangsstil. Ellers er de fleste Købstadkirker ombygget i ren gotisk Stil. Som de smukkeste maa nævnes St. Peder i Næstved og St. Olai i Helsingør. Købstadkirkerne havde særlig rigt Inventar, især i Køge findes meget af dette bevaret.

Næsten alle Byerne havde i Middelalderen et eller flere Klostre. En Repræsentant for Sortebrødrenes Klosterbygninger er den bevarede Klosterfløj i Holbæk, for Graabrødrenes den i Nykøbing F. En langt rigere udstyret Bygning er Karmeliterklostret i Helsingør.

Delvis knyttet til Kirker og Klostre var Helligaandshuse, der var en Art gejstlige Hospitaler; et smukt Helligaandshus er bevaret i Næstved.

I Middelalderens Slutning begyndte Borgerne at rejse anselige Stenhuse i Byerne. De blev bygget af Munkesten, havde spidsbuede Vinduer og Døre og ofte kamtakkede Gavle. Af disse Stenhuse findes endnu adskillige i Næstved, Helsingør og Kalundborg. I Senmiddelalderen kom desuden Bindingsværket frem, og det blev den dominerende Bygningsart i Renæssance-tiden, da Handelens Opsving gav Købmændene Penge til at bygge for. Den ældste daterede Bygning af denne Type er det lille Hus fra 1527 i Kirkestræde i Køge.

Tidligt Bindingsværkshus. Apostelhuset i Næstved.

Det typiske ødanske Bindingsværkshus vender Langsiden til Gaden og er i to Stokværk. Tavlene mellem Bindingsværket er ofte muret i smukke Mønstre. Øverste Stokværk rager et Stykke ud over nederste. De fremspringende Bjælkehoveder forbindes med Stolperne ved »Knægte«. Disse Knægte er smykket med Snitværk — berømt er Apostelhuset i Næstved —, der sammen med Bindingsværkets kraftige Farver giver Bygningen et stærkt malerisk Præg. Over Portbjælkerne findes hyppigt Udskæringer og Indskrifter.

Efter ca. 1650 holder man op med at bruge fremspringende Stokværk, og Knægtene forsvinder dermed, til Gengæld faar Bygningerne ofte Svalegange ind mod Gaardspladserne.

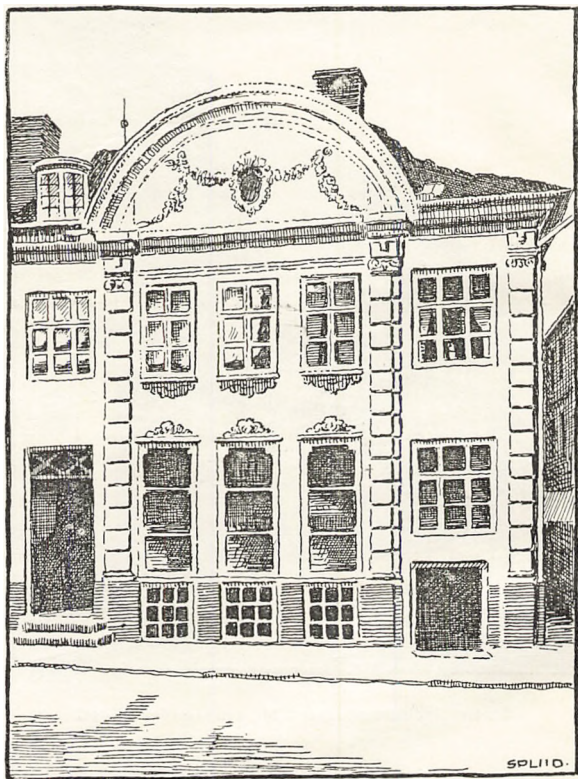
Køge, Helsingør, Nakskov og Næstved samt de bornh. Byer har de fleste og smukkeste Bindingsværksbygninger, men i næsten alle Købstæder findes dog en eller flere af disse maleriske Bygninger.

Senere Bindingsværksgaard. Museumsgaarden i Køge.

Bindingsværket blev herskende indenfor Købstadbygningerne til op mod 1800. De fattige Kaar under Enevælden gjorde det umuligt for Provinskøbmændene at rejse Palæer i Barok- eller Rokokostil. Først da den glimrende Handelsperiode i 18. Aarhundredes Slutning skabte Formuer hos Købmændene, byggedes der igen betydelige Gaarde i Provinsbyerne. Særlig Helsingør har smukke Borgerhuse i Nyklassicisme og Empirestil.

I det 19. Aarhundredes sidste Halvdel blev der bygget meget i vore Købstæder. Det allermeste er

Byhus fra Slutningen af 1700-Tallet, Stengade 64 i Helsingør.

uden arkitektonisk Værdi. I denne Tid begyndte man dog at arbejde paa Byernes Forskønnelse gennem Anlæg af Parker. Blandt de talrige smukke Byparker kan nævnes Anlægget i Stubbekøbing og Strandparken i Holbæk.

A

Aagaard, Herregaard, nær ved Landevejen, omtrent midt (18 km) mellem Kalundborg og Slagelse. Hovedbygningen har tre Fløje. Sydfløjen er fra 1645 med en Sidefløj mod Øst fra 1605. Ved Gaarden en stor Have i engelsk Stil.

Aakirkeby, Købstad, 15 km Ø. f. Rønne. I Middelalderen var den Bornholms vigtigste Købstad, nu har den 1823 Indbyggere.

Seværdigheder: Aa Kirke, tidligere Øens Hovedkirke. Dens ældste Dele, Skib og Kor, er opført i romansk Stil før Valdemar Sejrs Tid. Kort efter blev et Vaabenhus og et Taarn bygget til. Vaabenhuset er det ældste Vaabenhus i Danmark. Taarnet paa 4 Stokværk er opført i Forsvarsøjemed. Døbefonten er blandt de prægtigste her i Landet. Den er udført ca. 1170 af Mester Sighraf paa Gotland. Paa dens Sider er gengivet Scener af Kristi Liv. I Kirken staar et Par Runestene. — Katolsk Kirke.

Turistbureau: Aakirkeby Boghandel.

Ungdomsherberg: Boderne, ca. 6 km fra Aakirkeby.

Seværdigheder i Omegnen: Øleaa og Læsa. Begge skærer sig ned gennem geologiske Formationer fra Jordens Oldtid. I Formationerne talrige Forsteninger. Egeby Mølle (6 km), Ringborgen (10 km), Rispebjerg (11 km).

Aalevad Voldsted, ca. 9 km fra Saksøbing og Maribo. Her laa i gammel Tid Bispegaarden Aalevad. Voldstedet var i Middelalderen omflydt af Vand paa de 3 Sider. Ved den fjerde var en Kløft, ved denne laa Borgen.

Aalholm Slot. Umiddelbart ved Nysted. Det er et gammelt Kongeslot med en middelalderlig Kærne. Det nordøstre Taarn er ældst, fra før Valdemar Atterdags Tid. Slottets Mure er af Munkesten og 3 m tykke. Nordfløjen er fra 15. Aarh. Det blev restaureret fra 1889. Kun Ydermurene stammer fra det gamle Slot.

Aalsgaarde, 6 km N.V. for Helsingør, Badeby. Det Schimmelmann'ske Palæ (Hellebækgaard) ligger ved Fiskerlejet.

Aamosen. Mellem Holbæk og Sorø. Sjællands største Mose, ca. 20 km lang, paa sine Steder 4 km bred, strækker sig paa begge Sider af Halleby Aa. For Tiden skæres her Tørv i store Mængder. I Aamosen er fundet adskillige Stenalderbopladsler.

Aarløse Bakker, 7 km N. f. Haslev. Et Bakkeparti i en skovrig Egn. Højeste Punkt, 61 m, byder god Udsigt mellem Skovene. Ved det nærliggende Terslev er den hidtil største Sølvskat fra Vikingetiden fremdraget.

Aasebakken, ved Birkerød, med smuk og storslaaet Udsigt; derfra nyanlagte Stier til Sjælsø.

Aastrup, Herregaard, 3 km N.Ø. for Tølløse, nær Kalundborgvejen. Hovedbygningen har tre Fløje. Østfløjen er opført 1613. Nordfløjen lidt senere. Vestfløjen 1856. Gaarden ligger ved Randen af Elverdamsaaens Dal, og Aaen løber gennem den store Park. Gaarden er nu Frøkenkloster, stiftet af Frederik VI's Søn, Grev Dannemand, og hans Hustru, født Comtesse Schulin.

Aborrebjerg. Møns højeste Punkt. Ligger 1 km Vest for Klinten, ca. 18 km fra Stege. Vest for Bjerget ligger 3 smaa Søer. Fra Aborrebjerget vid Udsigt over Møn.

Agersø, Ø i Store Bælt. S.V. f. Skælskør, 6 km lang, 2 km bred. Skilt fra A. ved et 90 m bredt Sund ligger den mindre Ø Egholm. Paa Agersø findes Skanser fra 1807—14, Kirke og Fyrtaarn, samt nogle Linde-

alléer fra Chr. IV's Tid. Færgeforbindelse fra Skælskør.

Aggersvold, Herregaard, 5 km N. f. Jyderup. Den enfløjede Hovedbygning i to Stokværk er opført 1832 i sen Empirestil.

Albuen. En 6 km lang Landtunge, der skyder sig ud foran Nakskov Fjord. En Del af Tungen overskylles ved Højvande, det yderste ligger altid oven Vand.

Aldershvile, se Bagsværd.

Allinge, Købstad. Strækker sig kilometerlangt langs Nordbornholms Klippekystr og er nu vokset sammen med Nabobyen Sandvig; de har tilsammen 2180 Indbyggere.

Seværdigheder: Kirken fra ca. 1500 af utilhugget Kamp. Restaureret 1892. Paa Kirkegaarden en Runesten, den saakaldte Kongevejssten fra ca. 1035, fundet i Klemensker Sogn.

Ungdomsherberg: »Sjøljen« ved Hammersø (ca. 2 km).

Seværdigheder i Omegnen: Hammeren (ca. 2 km), Hammershus Ruin (ca. 4 km), Vang (ca. 7 km), Jons Kapel (9 km), St. Ols Kirke (4 km), Vaade Ovn (5 km), Storedal (2 km), Slotslyngen (2 km), Finnedalen (3 km), Amtmandsstenen (8 km), Helligdommen (10 km).

Almindingen, 13 km fra Rønne. Bornholms største Skov i Øens høje Midterparti. Størstedelen er Naaleskov, plantet 1800—30, med mægtige Ædelgraner. Enkelte Partier har gamle Løvskove af Eg, Avnbøg og Birk. Terrænet er gennemskåret af mange Kløfter, i Kløfterne ligger Moser og Smaasøer. Dalenes Sider har en rig og mangeartet Plantevækst. I Almindingen findes Voldstederne Gamleborg og Lilleborg. (Se disse.)

Alsted Kirke. Midt mellem Sorø og Ringsted, ca. 8 km. En romansk Kampestensbygning med Hjørnekvadre. I Korrundingen er et anseligt romansk Kalk-

maleri. Paa Vaabenhuset ses en moderne Marmortavle til Minde om Magnus d. Gode. I Kirken er opstillet en Runesten fra kristen Tid. Øst for Alsted ligger Halkenstendysen, en trekamret Langdysse med høje Randsten.

Amtmandsstenen, 8 km S.Ø. f. Allinge. En Granitklippe ved Dynddale Aa. Fra Klippen god Udsigt over Aadalen.

Annebjerggaard, 2 km S. f. Nykøbing S. Hovedbygningen er fra 1856 i italiensk Stil. Omkring Gaarden ligger Annebjerg Skov smukt ved Isefjorden. Gaarden er nu Herregaardspensionat.

Antvorskov Klosteruin, 2 km S. f. Slagelse. Antvorskov var i Middelalderen Nordens fornemste Johanniterkloster, oprettet ca. 1170. Senere kongeligt Slot, hvor Fr. II døde. Ruinens ældste Dele, Kælderen og Rummet med Tøndehvælvingen, stammer fra ca. 1200 og har sandsynligvis hørt til Klosterets Udhuse. Paa Slotsbanken er en Bygning med de Ting, som er fundet i Ruinerne.

Arnager, Fiskerleje, ca. 7 km S.Ø. f. Rønne. I en Klint mod Østersøen træder den graa Arnagerkalk fra Kridttiden frem. Sydøst for Klinten findes Arnager Grønsand, ligeledes fra Kridttiden.

Arresø. Danmarks største Indsø. 41 km². 40 km i Omkreds. Søens Vandspejl er kun 3 m over Isefjordens. Søen stod tidligere gennem et Sund i Forbindelse med Kattegat og Isefjord. Det blev lukket af Flyvesand. En Kanal forbi Frederiksværk forbinder nu Søen med Roskildefjord. Ved Bredden Vinderød Kirkegaard, Bakkerne ved Donke med Voldsted og Slottet Dronningholm.

Arresødal. Herregaard ved Arresø. Hovedbygningen opført 1908 som Kopi af den tidligere Hovedbygning fra 1773 i nyklassisk Stil.

Askø, Ø i Smaalandshavet, ca. 5 km N. f. Bandholm. Forbindelse ved Dæmning med den nordligere liggende Lilleø. Kirken gotisk Murstensbygning. Al-

tertavlen er et udskaaret gotisk Alterskab fra ca. 1500. Færgeforbindelse med Bandholm.

Asnæs, Stationsby i Odsherred, 20 km S.V. for Nykøbing S. Romansk Kampestenskirke med Degnestol fra 1515 og Altertavle fra Chr. IV's Tid. Djærvt romansk Krucifiks. Landsbyen laa tidligere ved den inderste Vig i Lammefjord, nu mellem store Engstrækninger. — Seværdigt Sognemuseum.

Asserbo, Voldsted, 4 km S.V. f. Tisvildeleje. Gaarden, som oprindelig hørte til Esrum Kloster, maatte i Beg. af 18. Aarh. rømmes paa Grund af Sandflugten. Ved Voldstedet ses Gravene og Resterne af en trefløjet Gaard med Hjørnetaarne.

Atteruphøje, 12 km S. f. Sorø, nær Landevejen Sorø—Næstved. En stor Langdysse med tre Kamre.

B

Baarse, Landsby, 4 km V. f. Præstø. Kirken er en lille tidliggotisk Munkestenskirke. Koret er ombygget i senere Middelalder. Taarnet er opført over et tilbygget Vaabenhus.

Bagaa, Ø. og S. for Hasle, løber stedvis gennem kulførende Lag. Under Rønnevejen ved Brogaard med Runestenen (s. d.)

Bagsværd, Landsby, 4 km V. f. Lyngby, 1 km fra Bagsværd St. Byen ligger mellem store Skove ved Bagsværd Sø. Ved Nybro staar Søen i Forbindelse med Lyngby Sø. Nord for Søen ligger flere Landsteder fra Empiretiden, bl. a. »Aldershvile«, der nu er et kommunalt Forlystelsessted.

Bandholm, Havneplads ved Smaalands havet, 8 km N. f. Maribo. Livlig Havnetrafik. I Omegnen Meritsskov, Knuthenborg Park og mange Oldtidsmindesmærker. Dampskibsforbindelse med Fejø, Femø og Askø.

Basnæs, Herregaard, 6 km S.Ø. f. Skælskør. Hoved-

bygning i to Stokværk. Opført i 1846 efter Brand. Gaarden er omgivet af Grave.

Bastrup Sø og Taarn, 14 km S.V. f. Hillerød. Søbassinet er en Smeltevandsdal fra Istiden. Nord for Søen staar et rundt Taarn, Bastrup Stenhus, fra tidlig Middelalder, maaske fra Kong Niels' Tid. De 6 m tykke Mure har Yder- og Inderside af Fraadstenskvadre og Murfyld af Kampesten.

Bavelse Sø og Gaard, 14 km S.Ø. f. Sorø. Bavelse Sø staar i Forbindelse med Tjustrup Sø. Susaaen løber gennem Søen. Bavelsegaard, Herregaard. Nuværende Hovedbygning opført 1848.

Bavnebakke, 2 km N. f. Sorø. En 62 m høj Bakke med vid Udsigt over Sorøegnens Søer og Skove.

Bavnehøj ved Birket, 14 km N.Ø. for Nakskov. Lollands højeste Punkt, storslaaet Udsigt over Smaalands havet og dets Øer samt over Nordlolland. Højen ligger i en privat Have, men er frit og offentligt tilgængelig.

Beldringe, Herregaard, 4 km S.V. f. Præstø. Omgivet af Aa og Moser. Hovedbygningen opført 1561, men stærkt ændret. De dobbelte Grave om Gaarden er delvis bevaret.

Bernstorff Slot, 8 km N. f. København, 1 km fra Gentofte St. J. H. E. Bernstorff lod det 1759 og følgende Aar bygge af Jardin. Senere omgivet af Park i engelsk Stil. Nu Statsejendom.

Bernstorffstøtten, v. Lyngbyvej, 6 km N. f. København. Obelisk af Johs. Wiedewelt, af norsk Marmor. Rejst 1783 af Bønderne til Minde om J. H. E. Bernstorffs Reformer paa Godset.

Berritsgaard, Herregaard, 3 km N.Ø. f. Saxkøbing. Hovedbygning fra 1586 i to Stokværk, af røde Mursten og Sandsten. Ottekantet Vindeltrappetaarn. Bygningen er i sjælden Grad bevaret, som den oprindelig blev bygget. Gravene delvis bevaret. Smuk Have med store Lindealléer.

Billesborg, Herregaard, 4 km S.Ø. f. Køge. Ejer:

Vallø adelige Stift. Opført af Sophie Magdalene, Chr. VI's Dronning, som en enlænget Bygning i Barokstil.

Birkerød, Stationsby. Ligger midt mellem Nordsjællands Skove og Søer. Sognet grænser til Furesøen og Sjæl Sø og har en egen lille Sø, Birkerød Sø. Birkerød Kirke er en senromansk Kampestensbygning med Kalkmalerier fra o. 1400. I Kirken hænger de Lænker, Birkerødpræsten Henrik Gerner bar i svensk Fangenskab 1659.

Turistforeningens Bureau: Hovedgaden 33.

I Omegnen: Rudeskov (1,5 km), Furesø (3 km), Jægerhytten ved Sjæl Sø (2 km), Maglebjerg (3 km), Sandbjerg, (7 km), Farum Sø (6 km), Højbjerg og Aasebakken, Rudeskov (2 km), Dronninggaard (6 km), Ganløse Ore (8 km), Holte (6 km).

Birket Kirke, 14 km N.Ø. f. Nakskov. Vid Udsigt over Vestlolland fra Kirkegaarden. Klokkestablen ved Siden af Kirken er af Træ og stammer fra Midaldralderen.

Bisserup. Ladeplads og Fiskerleje ved Smaalands-havet, nær Holsteinsborg, 17 km Ø. f. Skælskør. Ligger smukt mellem Skov og Strand og er et stærkt besøgt Badested.

Bjergsted Bakker, 4 km V. f. Jyderup. Et stærkt kløftet Bakkeparti Vest for Skarridsø, dannet som en Randmoræne i Istiden. Vid Udsigt baade til Storebælt og Sejrbugten.

Bjernede Kirke, 6 km N.Ø. f. Sorø. Sjællands eneste Rundkirke. Her blev bygget en Trækirke af Skjalm Hvides Søn Ebbe Skjalmsen. Sune Ebbesen til Knarstrup byggede Stenkirken o. 1170. Rundbygningen er paa to Stokværk, nu med kegleformet Tag og Spir, og hertil slutter sig mod Øst Koret med genopført Apsis. Inde i Kirken staar 4 murede Piller, der bærer øverste Stokværk. Den nederste Del af Rundbygningen er af Kampestenskvadre, den øverste af gule og røde Mursten. Kirkens runde Form skyldes sandsynligvis Forsvarshensyn. Kirken blev senere ombygget og

fik saddelformet Tag. En Restaürering 1891—92 bragte den tilbage til oprindelige Form.

Blaabæk Vandmølle, 2 km S. f. Fakse, kendt fra flere Malerier og fra Christian Winthers Beskrivelse i Hjortens Flugt.

Blykobbe Plantage, 2 km N. f. Rønne. Tidligere fandtes der her en Flyvesandstrækning. Sandflugten blev dæmpet ved Plantning. I Plantagen findes vildtvoksende sjældne Planter, f. Eks. *Linnea borealis* samt en Orchidé-*Art*. Ogsaa Faunaen er mærkelig; den sjældne Korsnæt yngler her. Ved Blykobbeaaen ligger en gammel Vandmølle.

Bodilsker Kirke, 4 km V. f. Nexø. Kirken, der er viet til St. Botulf, er en romansk Kampestenskirke. Taarnet har 4 Stokværk. I Kirken findes Kalkmalerier, og ved den findes 3 Runestene og et Brudstykke af en fjerde, alle fra Tiden 1060—1000.

Boeslunde Kirke, 6 km N. f. Skælsbør. Højtliggende, vidtsynlig, meget stor. Den bestaar af et tidliggotisk Skib fra o. 1300 med 5 gotiske Tilbygninger af Munkesten. Ved Ombygningen blev den tveskibet med en Pillerække midt i Kirken. Udvendig er Kirken forsynet med Stræbereller. Dens gamle Altertavle findes paa Nationalmuseet. I Banken Borgbjærg ved Kirken er fundet 6 Guldkar fra Bronzealderen.

Bognæs, 9 km N.V. f. Roskilde. En skovklædt, stærkt udtunget Halvø i Roskilde Fjord.

Bogø. Ligger mellem Møn, Sjælland og Falster. Øen har et Par Smaaskove og enkelte Steder bratte Skrænter mod Vandet. Kirken var oprindelig en Kampestensbygning; senere er den ombygget med Munkesten. Paa Øen findes mange Oldtidshøje. Færgeforbindelse med Stubbekøbing. Der forberedes en Forbindelse med Møn ved en Dæmning.

Borgering, se Gl. Lellingegaard.

Borgø, Ø i Maribo Sø. Paa Øen er et stort Voldsted Revshaleborgen. Borgpladsen ligger ud imod Søen,

til Landsiden omgivet af Volde og Grave. Borgen blev ødelagt af Bønderne i Kaadkarleoprøret 1256.

Borre, 11 km Ø. f. Stege. Borre var i Middelalderen en Købstad. Den blev ødelagt i Krig, og Havnen sandede til, hvorefter den blev Landsby. Kirken er en stor senromansk Bygning fra Beg. af 13. Aarh. Dens Prædikestol bærer Aarstallet 1591.

Borreby, 2 km S.Ø. f. Skælskør. Hovedbygningen er rejst 1556 af Kansler Johan Friis. Den er en typisk dansk befæstet Renæssancegaard med Grave baade om Hovedbygning og Ladegaard. Gaarden er bygget af røde Mursten og har to Stokværk og et Halvstokværk. Paa Nordsiden er der tre Taarne. Borgen har talrige Skydeskaar. Bygningen er i sjælden Grad velbevaret. Ejer: H. Castenschiold.

Borreknold, se under Næsgaard.

Borrens Bjerg, 9 km V. f. Stege. Tidligere var det en Ø, men er nu ved Inddæmning kommet i Forbindelse med Møn. Paa Borrens Bjerg er fundet Murbrokker etc., som vidner om gammel Bebyggelse.

Boserup Skov, 3 km N.V. f. Roskilde. Ligger ud mod Roskilde Fjord. Særlig kendt for sin rigt varierede Foraarsflora.

Braaby Kirke, 3 km S. f. Haslev. En romansk Kridtstensbygning med flere Udvidelser i gotisk Tid. I Kirken findes dels en sjælden gotlandsk Kalkstensfont fra 12. Aarh. med Relieffer paa Kummen og Foden, dels et Gravmæle over Peder Oxe til Gissel-feld, men han er imidlertid ikke begravet her.

Bramslykke, Herregaard, 9 km N.V. f. Nysted. Hovedbygningen er en enkel Bygning i to Stokværk af røde Mursten fra o. 1700. Den er omgivet af Grave.

Bregentved, Herregaard, 3 km S.Ø. f. Haslev. Godset blev 1746 skænket af Frederik V til A. G. Moltke. Hovedbygningen, der blev ombygget i Aarene ved 1750 af Nicolai Eigtved, er tildels nybygget 1887—91. Bevaret fra Tiden er dog et Kapel med rigt Rokoko-

udstyr. Desuden en stor Have med Alléer, Springvand og Statuer.

Brogaard-Stenen, den største bornholmske Runesten, opstillet ved Vejen Rønne—Hasle, 2 km Øst for den sidste, fra ca. 1100. »Svenger lod rejse denne Sten efter sin Fader Toste og efter sin Broder Alvlak og efter sin Moder og efter sin Søster«.

Broksø, Herregaard, 12 km N. f. Næstved. Kendt fra Chr. Winthers Digtning som »Broksø bag Skovenes Hang«.

Bromme Kirke, 7 km N.V. f. Sorø. En romansk Kampestensbygning med Skib, Kor og Apsis og gotiske Tilbygninger. Altærtavlen er malet af B. S. Inge-manns Hustru, Fru Lucia Marie. Kirken ligger enligt ved Bromme Sø, »Lillesø«.

Bromølle Kro, 6 km S. f. Jyderup, hvor Nykøbing—Slagelse-Landevejen passerer Halleby Aa. I Haven staar to meget gamle Takstræer; det ene, som er ca 1500 Aar gammelt, er det største her i Landet.

Buresø, 15 km S.V. f. Hillerød. En lang, smal Sø, stedvis med høje Skrænter, utvivlsomt en gammel Smeltevandsdal fra Istiden.

Bækkeskov, Herregaard, 10 km N. f. Præstø. Hovedbygningen fra 1796—98, i Empirestil, bygget af hollandske Klinker. Den ligger højt, omgivet af en stor Park og Dyrehave. I 1738 blev Bækkeskavs Ejer, Bondeplageren Ahasverus Becker, dræbt af Bønderne.

Bøgebjerg, Bakke, 17 km N. f. Slagelse, ved Ruds-Vedby. Paa Bakkens Top staar fem Bautastene, som kaldes »Skrædderens falske Vidner«.

Bøtø, 18 km S. f. Nykøbing F., ved Falsters Østkyst. Var en smal Tange, skilt fra Falster ved Bøtø Nor. 1861 begyndte man at inddæmme den, og der er nu indvundet store Arealer af Bøtø Nor.

C

Charlottenlund Slot, 8 km N. f. København, nær Øresund. Slottet stammer fra 17. Aarh., men er ombygget og udvidet flere Gange. Det er omgivet af Park og Bøgeskov, i Skoven ligger nu Danmarks Akvarium. Slottet tilhører Staten, men er udlejet til det internationale havbiologiske Selskab.

Christiansdal Kloster ved Sorø—Næstvedvejen, 12 km S.Ø. f. Sorø. Stiftelse for 24 ældre Damer, forhenværende Lærerinder, Husbestyrerinder o. l. Bygning af Chr. Hansen 1870. Stiftet af Kammerherreinde Howden-Rønnenkamp.

Christianssæde, Herregaard, 11 km V. f. Maribo. Hed opr. Tostrup og menes anlagt ca. 1350. Hovedbygningen opført 1690 af Jens Juel i nederlandsk Barokstil, men flere Gange restaureret. Ejedes af Statsminister Chr. Ditlev Reventlow fra 1775, til han døde her 1827. Omkring Gaarden de store Christianssæde Skove.

Christiansø el. Ertholmene, Øgruppe i Østersøen, 20 km N. f. Svaneke. Øgruppen Ertholmene bestaar af Christiansø, Frederiksø og Græsholm og mange mindre Øer. Øerne har en rig Vegetation, vilde Roser, Morbærtræer og Vinranker præger dem. Som Minder fra Fæstningstiden staar Storetaarn, Lilletaarn og en Række Batterier. Øen blev tidligere benyttet som Statsfængsel. Baadforbindelse med Svaneke. Græsholmen er et utilgængeligt Fuglereservat, hvor Maager, Edderfugle, Alker og Lomvier yngler.

D

Damsholte Kirke, 7 km S.V. f. Stege. Bygget 1741—43. Skibet er ved Pulpiturer delt i Midtskib og to Sideskibe; Kor og Vaabenhus er indrettet i Udbygninger mod Ø. og V. — Arkitekt Philip de Lange.

Dejlighedsbakken, 9 km N.Ø. for Tølløse ved Bramsnæs vig. Fra Bakken vid Udsigt over Hornsherred og Isefjorden. I et Boelsted i Nærheden skrev Chr. Winther nogle af sine smukkeste Digte.

Draaby Kirke, 2 km S. f. Jægerspris. Romansk Skib og Kor, gotisk Taarn og andre Tilbygninger. Taarnet hviler paa to lige, fritstaaende Piller. Altertavle og Prædikestol er fra Chr. IV's Tid. Sengotiske Kalkmalerier.

Draget, se: Knudshoved Odde.

Dragsholm, Herregaard, 26 km S.V. f. Nykøbing S., ved Sejrobugten. Den var i Middelalderen en Bispeborg, og Rester af den sentromanske Hovedbygning ses i Sydfløjens rundbuede Vinduer. Efter Reformationen Statseje. 1659 blev Slottet stærkt ødelagt, saa kun Murene er tilbage af den middelalderlige Borg. Sin nuværende Form fik den 1697. Den er omgivet af Grave. Udenfor Gravene en smuk Have i engelsk Stil. Tidligere blev Dragsholm benyttet som Statsfængsel; blandt Fangerne var James Hepburn, Jarl af Bothwell. Nu er det Herregaardspension. Dragsholm er den ældste danske Borgbygning.

Dragør, Fiskerby paa Amager. Byen har et gammeldags hollandsk Præg med snævre Gader, smaa Huse og smaa Haver med talrige Stokroser. 2100 Indbyggere.

Seværdigheder: Dragør Museum. — Lodshuset fra 1780. — Dragør Sydstrand.

Turistforeningens Bureau: Tage Niensens Boghdl.

Seværdigheder i Omegnen: Kongelunden (7 km), St. Magleby med Amagermuseet (2 km), Taarnby Kirke (8 km).

Dronninggaard, 6 km S. f. Birkerød ved Furesøen. Dronninggaard er oprettet af Fr. III's Dronning, Sophie Amalie. Nuværende Hovedbygning er opført 1783 ude paa Næsset af Storkøbmanden Fr. de Coninck. »Næsseslottet« en tre Stokværk høj, enfløjet Bygning i Ludvig XVI Stil. Om Slottet en stor Park, anlagt i engelsk Stil med Lysthuse, Statuer, Vaser,

Søjler og sjældne Træer. Slottet er restaureret. Parken bevaret i sin oprindelige Stil.

Dronningholm Ruin, 2 km Ø. f. Frederiksværk, ved Arresø. Slottet skal være bygget af Valdemar Sejr til Ære for Dronning Dagmar. Nu er en Del af Ruinen udgravet.

Dronning Margrethes Høj (Margrêthe Sprenghest), 12 km S.V. f. Næstved, i Nærheden af Saltsø. Stor fredlyst Oldtidsgravhøj.

Dronning Margrethes Sten, 12 km N.Ø. f. Roskilde, ved Landevejen Roskilde—Frederikssund. En stor Sten, som Overleveringen sætter i Forbindelse med Dronning Margrethe.

Dueodde, 9 km S. f. Nexø. Bornholms sydligste Punkt. Mærkelig og storslaaet Flyvesandsstrækning med indtil 15 m høje Klitter. En Del af Klitterne er beplantet med Naaetræer. Ved Dueodde staar et stort Fyrtaarn.

Dutterhøje. 17 km S.V. for Nykøbing S. 5 Gravhøje, der ligger i Række paa en Bakkekam i det sydlige Odsherred.

Dynddalen, 7 km N.V. for Gudhjem. En Sprækkedal i Granitten m. Retning Nord—Syd. Dynddale Aa løber gennem Kløften. Skrænterne er skovklædte, og Aaen danner smaa Vandfald.

Dyrehaven, se Jægersborg Dyrehave.

Dæmpegaard, 8 km N.V. for Hørsholm i Tokkekøb Hegn. Ved Gaarden ligger en stor Langdysse med svære, tætstillede Randsten og 2 Kamre. Det ene dækkes af en kolossal Overligger.

E

Edelgave, 19 km N.Ø. for Roskilde. Herregaard m. Hovedbygning fra 1790—91. Tæt ved: Smørholmen, et Voldsted, Levninger af en Middelalderborg.

Egeby Mølle. 6 km Ø. for Aakirkeby. En af Bornholms gamle Stubmøller.

Egebjerggaard, 8 km S. for Nykøbing S. I Haven Mindesten for N. F. S. Grundtvigs Moder, der er født her.

Egelund. 5 km N.Ø. for Hillerød. Tidligere Overførsterbolig. 1915 blev den ombygget til Landsted for Enkedronning Louise. Tæt ved den staar en Milepæl fra Ole Rømers Tid, »Ole Rømer Stenen«.

Egholm, se Agersø.

Egstallebjerg. 14 km V. for Roskilde. Bakketop i den stærkt kuperede, skovrige Egn omkring Hvalsø. Fra Bakken meget vid Udsigt.

Ekkodalen. 15 km Ø. for Rønne. En smal Sprækkedal i Almindingen med henved 40 m høje Vægge. Granitten staar mange Steder nøgen i de stejle Skrænter. Dalen er kendt for sit kraftige Ekko.

Elmelunde Kirke. 8 km Ø. for Stege. Den ældste Stenkirke paa Møn, fra Begyndelsen af 1100-Tallet, opført af Kamp, Fraadsten og Kridt, med Udvidelser fra gotisk Tid. Den har Kalkmalerier fra 15. Aarhundredes Slutning (af Elmelundemesteren) og rigt udskaaret Altertavle og Prædikestol fra henholdsvis 1646 og 1649.

Elverhøj, 11 km V. f. St. Heddinge. En Gravhøj ved Hellested, tidligere kaldet Ellehøj, nu Elverhøj. Den har givet Navn til J. L. Heibergs Skuespil.

Engestofte, Herregaard, 5 km S.Ø. f. Maribo. Hovedbygningen er opført 1800—01 i nyklassisk Stil, 2 Stokværk høj, med hvide Mure. Ved Gaarden Engestofte Kirke, som bl. a. rummer den tidligere Altertavle fra Maribo Domkirke.

Engelholm, Herregaard, 7 km N.V. f. Præstø, ligger nær Køge—Vordingborg-Landevejen. Hovedbygningen er fra 1781—85. Ejer: K. Wolff-Sneedorff.

Engelsborg Ruin, se: Slotø.

Enrum, Gaard, 8 km S.Ø. f. Hørsholm, ved Øresund. Hovedbygningen fra 1862—64, opført af Herholdt i

engelsk-gotisk Stil. I Parken Mindesmærke for Karl XII's Landgang ved Vedbæk 1700.

Eriksholm, Herregaard, 7 km S.Ø. f. Holbæk, ved Bramsnæs Vig. Hovedbygning fra 1788 i to Stokværk. Haven er anlagt i fransk Stil og har en smuk Empire-pavillon, Belvedere. Ejer: Greve K. Ahlefeldt-Laurvigen.

Eremitagen, 12 km N. f. København. Jagtslot fra 1736 af L. de Thurah i Rokokostil.

Esbønderup Kirke, 14 km N. f. Hillerød, 18 km V. f. Helsingør. Tidlig romansk Bygning af Kampesten og skaansk Sandsten. Rigt udskåret Altertavle i Renæssancestil.

Eskildsø, Ø i Roskilde Fjord. Paa Øen Ruin af en Klosterkirke fra omtr. 1150. 28 m lang og med 1 m tykke Mure af Fraadsten fra Bruddet ved Vintre Mølle.

Espe, Herregaard, 7 km N. f. Skælskør. Hovedbygningen, der blev ombygget 1848, er en to Stokværk høj grundmuret Bygning med to lavere Sidefløje.

Esrum Kloster, 9 km S. f. Hornbæk, Nord for Esrum Sø. Var et betydeligt Benediktiner-, senere Cistercienser-Kloster, stiftet før 1151. Kun en Fløj af den firelængede Klosterbygning staar tilbage. Den vestlige Del er fra 14. Aarh., den østlige fra Midten af 15. Aarh. Den fremspringende Halvtagsbygning er fra Middelalderens Slutning.

Esrum Sø, Danmarks næststørste Sø, 9 km lang, 2—4 km bred. Den har Afløb til Kattegat gennem en Kanal. Dens vestre Bred er skovklædt (Gribskov).

Esterhøj, 18 km S.Ø. f. Nykøbing S., ved Landevejen Nykøbing—Slagelse. Paa Højen staar en mægtig Genforeningssten paa ca. 25,000 kg, som blev slæbt fra Stranden op paa Højen. Fra Højen er der vid Udsigt over Odsherred og Sejrbugten.

F

Faarevejle Kirke, 22 km S.V. f. Nykøbing S., ved Landevejen Nykøbing—Slagelse. Den ligger paa en Skrænt ud mod Lammefjorden og er en romansk Kampestenskirke. Prædikestolen er fra 1596. Altertavlen fra 1641. En Egetræsdør fra o. 1500 har smukt smedede Ornament. I en Gravkælder staar Kister med mumificerede Lig; et af disse menes at være James Hepburn, Jarl af Bothwell. — Et godt Sognekunstmuseum findes i Byen.

Fanefjord Kirke, 13 km S.V. f. Stege. Tidlig gotisk Teglstenskirke. Sidemurene er inddelte i Fag af Stræbepiller. Ved Ombygning blev Kirken toskibet. Kor og Taarn er opført i 15. Aarh. Kalkmalerier fra o. 1350 i Triumfbuen, fra o. 1500 af Elmelunde-Mesteren paa Skibets Hvælv og Vægge.

Farum, 5 km S.V. f. Birkerød. Sognet har flere Skove; det gennemskæres af Mølleaaens Dal, der har stejle skovklædte Skrænter. Kirken er en oprindelig romansk Kampestensbygning. Ved Søen ligger Farumgaard med Hovedbygning fra o. 1700. Digteren H. V. Kaalund havde stærk Tilknytning til Farum.

Farum Sø, 6 km V. f. Birkerød. Søen ligger mellem skovklædte Bredder. Gennem Fiskebæk har den Afløb til Furesøen. I Søen ligger Svaneholmen og Claus Nars Holm. Sagnet beretter, at den sidste blev skænket af Valdemar Atterdag til Claus Nar, da han engang havde lovet ham en dansk Ø.

Fakse, 1880 Indb., i Veststevns. Øst for Byen ligger Fakse Kalkbrud, et Korallrev fra Kridttiden. Kalkklippen staar med afrundet Overflade, der har talrige Skurestriber fra Istiden. Banken bestaar dels af løse Korallblokke, dels af kompakt Kalk (Fakse Marmor). Kalken indeholder en Rigdom af Forsteninger, bl. a. Koraller, Snegle, Nautiler og Krabber. Kalken derfra er brudt i Aarhundreder, og et stort Brud har nu skaaret sig ind gennem Banken. Paa Bakkens højeste

Punkt er rejst et Udsigtstaarn, Rollotaarnet, opkaldt efter Normandiets Erobrer, Vikingehøvdingen Rollo, der formenes at have været hjemmehørende i Fakse.

Seværdigheder: Kirken fra Chr. I.s Tid med Kalkmalerier og Prædikestol fra Abel Schrøders Værksted. — Danmarks ældste bevarede Skolebygning, Rs. Svendsens, fra 1633.

Turistforeningens Bureau: Boghandler Børre Clausen.

Ungdomsherberg ved Kalkbruddet. Lejrplads i »Gryden« ved Ungdomsherberget.

Seværdigheder i Omegnen: Jomfruens Egede (3 km), Lystrup (4 km), Kongsted Kirke (4 km), Rønnede Kro (5 km), Karise Kirke (7 km), Blaabæk Vandmølle (2 km).

Fakse Ladeplads, Havne- og Fiskerby ved Præstø Bugt, 1640 Indb. Ladepladsen har stor Udskibning af Faksekalk og er desuden blevet et stærkt besøgt Badested.

Lejrpladser: Ved Stranden Nordøst for Byen og ved Strandegaard Dyrehave.

Turistforeningens Bureau: Barbermester L. P. Petersen og paa Banegaarden.

Seværdigheder i Omegnen: Strandegaard Dyrehave (3 km), Rosendal (5 km), Fedet (8 km), Vemmetofte (5 km), Vemmetofte Strand med Musestenen, Roholte Kirke (4 km).

Fedet, 8 km S. for Fakse Ladeplads. En lav, stenet Halvø, som lukker for Præstø Fjord. Ved en smal Sandtange er den forbundet med Land.

Fejø. Ø i Smaalandsøhavet, 11 km N.V. for Bandholm. Kirken en romansk Murstensbygning med senere tilbygget Taarn. Altertavle i Højrenæssancestil fra 1610. Paa Øen er to Voldsteder, Barfred og Dragebjerg, det sidste har Vold og Grav. Færgeforbindelse med Bandholm og Kragenæs.

Femø, Ø. i Smaalandsøhavet, 4 km N.Ø. f. Fejø. Kirken, helliget St. Nikolaus, er en gotisk Murstensbyg-

ning. Kalkmalerier fra c. 1520. Lille Prædikestol i Ungrenæssance fra 1575. Færgeforbindelse med Bandholm.

Fensmark, 6 km N. f. Næstved. Kirken opr. romansk Kampe- og Kridtstenskirke. Prædikestol fra ca. 1600. Mindesten for Chr. Winther, der fødtes i Fensmark Præstegaard 1796.

Finnedalen, 3 km fra Allinge. En ejendommelig Dal med rig Vegetation, bl. a. af Birkeskov.

Firetønderstenen, 10 km S.Ø. f. Jyderup i Vinskovent. En Kæmpesten, ved hvilken Bønderne i gammel Tid holdt Stævne.

Fjenneslev Kirke. Midt mellem Ringsted og Sorø (6—7 km), ved Ringsted—Sorø Landevej. En af vore interessanteste Landsbykirker. Den antages at være opført 1100—1150 af Asser Rig som Gaardkirke og bestaar af Skib, Kor og Apsis, sidstnævnte med oprindeligt Halvkuppelhvælv med meget høje Mure af Kampestenskvadre, Faksekalk og Kridtsten. Her blev Skjalm Hvide begravet. I Slutningen af 12. Aarhundrede fik den Tvillingtaarne af Munkesten over Vestdelen. Murværket blev muret helt op til Kirkens Ryg, hvor Taarnet saa deltes i to. Inde i Kirken bliver Taarnmuren baaret af to svære Granit søjler med rigt ornamenterede Baser. En muret Trappe fører op til et Galleri, maaske oprindelig indrettet til Herskabsstol. I Kirken er Kalkmalerier, bl. a. af Bygherren og hans Frue, der overrækker den totaarnede Kirke til Gud. Sagnet om, at de to Taarne skulde staa i Forbindelse med Absalons og Esbern Snares Fødsel, er næppe historisk. Paa Kirkegaarden staa en Runesten, Sasserbrostenen.

Folehave Skov, 1 km S. f. Hørsholm. I Skoven ca. 20 Gravhøje, nær Hørsholm en Langdysse.

Fredensborg, 10 km fra Hillerød, 15 km fra Helsingør. En lille, venlig By, groet op omkring Slottet. Ingen Travlhed og Larm spores, ingen store Virksomheder præger den. Ca. 2500 Indbyggere.

Seværdigheder: Slottet. Opført 1720—22 i italiensk Stil af Fr. IV til Minde om Fredsslutningen efter den store nordiske Krig. Hovedbygningen blev ændret og udvidet af L. Thurah og Eigtved, senere af Nic. Jardin og Harsdorff. Slotsparken og Haven blev anlagt af Jardin i 1760'erne i fransk Stil med pragtfulde Alléer og talrige Monumenter af Wiedewelt. I Nordmandsdalen findes en Række Skulpturer, bl. a. norske Bønder i Folkedragter. Slottet havde sin Glansperiode i Chr. IX's Tid, da Fyrster fra næsten alle Europas Hoffer mødtes her. — Olaf Poulsens Mindestuer.

Ungdomsherberg: Laugsgaarden, 3 km fra Fredensborg ad Helsingørvejen.

Seværdigheder i Omegnen: Asminderød Kirke (1 km), Esrum Sø (2 km), Rostgaards Sten (4 km), Tikøb Kirke (6 km), Gurre (9,5 km), Grønholt Vang (3 km).

Frederiksborg Slot, se: Hillerød.

Frederiksdal, Lolland, Herregaard, 13 km N.V. f. Nakskov, nær ved Langelandsbæltet. Nuværende Hovedbygning er opført 1756 i Palæstil som en hvid to Stokværk høj Bygning med fremspringende Midtparti paa hver Facade. En smuk Have er anlagt i fransk Stil, men ændret til engelsk.

Frederiksdal, Sjælland. 3 km V. f. Lyngby, nær Furesøen. Oprettet 1665 som Jagtslot af Fr. III. Ca. 1750 lod J. S. Schulin den nuværende højtliggende Hovedbygning opføre efter Tegning af Nic. Eigtved. Ejer: Lensgreve S. Schulin. Nær Slottet er Louisekilde. Fra Slotsbakken er der vid Udsigt over Furesøen og de omliggende Skove. Fra Frederiksdal til Lyngby fører den smukke Prinsessesti. Langs Furesø store Fredninger.

Frederikssund, Købstad, 4234 Indb. Frederikssund var forhen Færgens By, nu er den Broens By. Den er ung som Købstad og vokser kun langsomt; Midtsjællandsbanens Fiasko knuste dens Drøm om at blive et Trafikknudepunkt, men Industrien trives i den.

Seværdigheder: Kirken, en romansk Kampestenskirke med Hvælvinger og Taarn fra gotisk Tid, tidligere Landsbykirke. — Lystanlægget paa Kalvøen med en lang Strandpromenade og Pavillon. — Broen over Roskilde Fjord.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole, Frederiksborggade 18. Lejrplads: Vesterstrand v. Jægerspris.

Turistforeningens Bureau: Eiler Roses Boghandel, Østergade 13.

Seværdigheder i Omegnen: Havelse Mølle (5,5 km), Jægerspris (7 km), Udlejre (9 km), Nordskov (12 km), Svanholm (13 km), Stenløse Kirke (11 km), Slangerup (7 km), Møllehøj (7 km), Hjørlande Kirke (9 km), Færgelunden (3 km), Jyllinge (12 km), Selsø (15 km), Græse Vandmølle (3 km), Veksø (15 km), Skibby Kirke (15 km).

Frederiksværk, Købstad, 2941 Indb. Industrianlæggene ved Arresøkanalen skabte Frederiksværk, der imidlertid slet ikke minder om en Industriby. Stille Kanaler, grønne Haver og idylliske Spadserestier, det er Frederiksværk.

Seværdigheder: Kirken, opført 1909—11, med Mosaikbilleder af Niels Skovgaard. — Museet. — Kanalerne. — Spadserestien langs »Aaen«, Kanalen til Arresødal.

Ungdomsherberg: Ved Asserbo. Lejrpladser: Ved Skovbakken, ved Dronningeholm og ved Bjørnehoved.

Turistforeningens Bureauer: Jernbanekiosken og Kiosken paa Torvet.

Seværdigheder i Omegnen: Arresødal (1 km), Arresø (1,5 km), Kregme (4 km), Dronningholm (ca. 2 km), Vinderød Kirke (2 km), Liseleje (6 km), Maglehøj (1 km).

Frederiksværk, se: Christiansø.

Frejlev Skallekors, 5 km N.Ø. for Nysted, nær Guldborgsund. Et højt Trækors med korte Arme og Vindfløj paa Toppen. Paa Tværstangen staar 1533. Et Sagn beretter, at Bønderne havde dræbt en Fo-

ged ved Stranden, idet de havde knækket hans Ryg paa en Sten, Knækrygstenen. Fra Stenen slæbte Fogeden sig et Stykke bort; hvor han udaandede, blev Korset rejst. Bønderne skulde bøde for Drabet ved at give 12 Par hvide Stude med røde Øren. De kunde kun skaffe 11 Par, men malede saa Ørene paa to Stude røde. Senere vaskede Regnen den røde Farve af. Kongen sagde da, at Bønderne var nogle Skalke.

Frejlev Skov, 8 km N.Ø. for Nysted. Sikkert den rigeste Oldtidsgravlund i Danmark. Skoven rummer 4 Runddysser, 9 Langdysser (den største »Kong Grønnes Høj«), 5 Jættestuer (deriblandt »Store Guldhøj«) samt 29 Høje fra Bronzealderens ældste og 79 fra dens yngste Periode, alle stenkredse.

Frilandsmuseet under Nationalmuseet; se under Kongens Lyngby.

Fruebjerg, 6 km N. f. Hillerød i Gribskøvs vestlige Del. Fra Bakken god Udsigt over Skoven. Her holdes store Folkemøder om Sommeren. — Skiterræn.

Frydenlund Slot, ca. 9 km S. f. Hørsholm. Fr. IV lod det opføre til Anna Sophie Reventlow. Nuværende Hovedbygning er fra c. 1790. Slottet blev meget besøgt af Caroline Mathilde og Struensee.

Fuglebjerg Kirke, 17 km N.V. for Næstved, mellem Slagelse og Næstved. Romansk Kirke af Kamp med gotiske og moderne Tilbygninger. Altertavle (Katekismustavle) fra o. 1590, omdannet 1690. Prædikestol fra 1632.

Fuglsang, Herregaard, 8 km N.Ø. f. Nysted ved Guldborgsund. Nuværende Hovedbygning fra 1868—69 i gotisk Renæssancestil. Den er omgivet af Grave. Omkring Gaarden er Park og Have i engelsk Stil med sjældne Træer. — Ved Landevejen ligger et Voldsted, omgivet af to vandfyldte Grave med en mellemliggende Vold. Paa Voldstedet har man fundet middelalderlige Mure og Forhøjninger efter Taarne.

Fuglse Kirke, 8 km N.Ø. f. Rødby, ved Landevejen Nysted—Rødby. En anselig Kirke, bl. a. med to Kappeller, i romansk Stil af Granitkvadre. Af dens rige Inventar kan nævnes en smukt udskåret Altertavle fra 1610.

Fuirendal, 20 km V. f. Næstved. Ejer: Grev E. Holstein. Ved Saltø Aa. Hovedbygning med to Fløje af røde Munkesten fra 1609—10. Nordfløjen har to Stokværk, Vestfløjen et.

Fure Sø, 4 km V. f. Lyngby. Søen ligger 19 m over Havet og er 36 m dyb, dens Bassin er dannet af Isen. De skovklædte Bredder har høje Skrænter, og mange Land- og Lyststeder omgiver den. Gennem Kanaler staar den i Forbindelse med Farum, Bagsværd og Lyngby Søer.

Førslevgaard, 13 km N.V. f. Næstved. Hovedbygning med tre sammenbyggede Fløje i et Stokværk, fra ca. 1760, med Grave paa Nord- og Vestsiden.

Førslev Kirke, 13 km N.V. f. Næstved. Oprindelig en romansk Kampestenskirke. Adskillige Udvidelser. Restaureret 1892. Kalkmalerier, dels fra o. 1200, bl. a. Stifterbillede, dels fra o. 1385 af Christi Lidelse og Forherligelse. Prædikestol og Altertavle fra o. 1650. Gotlandsk Kalkstensfont fra 14. Aarh. med Relieffer, bl. a. af Hellig Olaf.

G

Gaaserenden. Ved Østersøen, ca. 6 km N.V. f. Gudhjem. En 25 m dyb Klippespalte i Helligdomsklipperne ved Rø.

Gadevang, ca. 5 km N. f. Hillerød. En lille Landsby med gammeldags Præg. Kirken er fra 1904; den har Altertavle af Andreas Friis og Glasmalerier af denne og Johs. Kragh.

Gamleborg Voldsted, 15 km Ø. f. Rønne i Almindingen. Oprindelig var Gamleborg anlagt som en

Bondeborg, et Sted hvor Bønderne søgte Beskyttelse i Ufredstider, paa en 22 m høj klippefuld Banke, som mod Syd vender ud mod Ekkodalen. Langs Bakkeskræntens Yderrand var bygget en stenfyldt Jordvold. Volden er lavest, hvor de naturlige Hindringer er bedst. I Muren er to Portaabninger, bygget af Cementsten fra Limensgade.

Gammelgaard, 12 km S.Ø. f. Nakskov. Dens Hovedbygning er opført efter en Brand i 1884 med et Stokværk høj Midterfløj og to Stokværk høje Tværfløje i fransk-gotisk Stil. Den er omgivet af Grave.

Gammel Køgegaard, Herregaard, ca. 1 km V. f. Køge. Hovedbygningen er fra 1791, i 2 Stokværk af røde Mursten. Ved Gaarden ligger en stor smuk Have. Gaarden tilhører den Carlsen-Langeske Legatstiftelse. Paa dens Grund findes Grundtvigs Grav.

Gl. Lellingegaard, Herregaard, 5 km V. f. Køge, ved Landevejen Ringsted—Køge. Hovedbygningen er fra 1736, men ombyggedes 1861; den afløste et 1733 opført Frøkenkloster. Øst for Gaarden ligger en høj Banke, Borgering, hvis Beliggenhed nær ved Lellinge Aa tyder paa, at den har hørt til et middelalderligt Borganlæg.

Ganløse Ore, ca. 8 km V. f. Birkerød, Vest for Farum Sø. I den vestlige Del af den stærkt kuperede Skov findes et ejendommeligt Jordværk, en rund Forhøjning, hvoraf en ydre Ring er afskaaret ved en smal Grav, som nu kun fremtræder i Hesteskoform, men som sandsynligvis har gaaet helt rundt.

Gaunø, Herregaard, ca. 7 km Ø. f. Næstved. Ligger paa Øen af samme Navn i Karrebæksmindefjord ud for Susaaens Munding. Tilhører Baron Axel Reedtz-Thott. Øen er nu forbundet med Landet ved en Dæmning. Gaunø var i Middelalderen et Nonnekloster, stiftet af Dronning Margrethe. Af Klosterbygningen er endnu nogle Hvælvinger i Nordfløjen samt Kirken bevaret. Kirken er enskibet, i gotisk Stil. Inventaret er meget rigt, bl. a. en smuk Altertavle og Prædikestol

fra 1670 af Abel Schrøder. Gaunø Hovedbygning med de tre gul- og hvidkalkede Fløje fik sin nuværende Form ved en Ombygning 1755. De firkantede taarnagtige Udbygninger er fra ca. 1640. Paa Gaunø findes en righoldig Malerisamling af Adelsportrætter, men ogsaa gammel nederlandsk og italiensk Kunst er repræsenteret.

Gedser, Falsters Sydspids, 25 km S. f. Nykøbing F. Byen har Dampfærgehavn. Kirken er fra 1914. Nær Gedser ligger Svinehave Voldsted, omgivet af Grave.

Giesegaard, ca. 12 km S.Ø. for Ringsted, tilhører Greve Fr. Brockenhuus-Schack. Hovedbygningen er opført 1750 med et Stokværk; senere er tilbygget endnu et Stokværk, 3 Taarne med Spir og 2 Karnapper. Ved Gaarden er en stor Park.

Gilbjerg hoved, 1 km V. f. Gilleleje, Sjællands nordligste Punkt. Fra Bakken vid Udsigt til Kysten paa begge Sider.

Gilleleje, Fiskerleje og Badested. Byen regnes for at være Nordsjællands ældste Fiskerleje; den har nu en stor Fiskerihavn, og den er et af Kystens mest søgte Badesteder. Ca. 1700 Indbyggere.

Seværdigheder: Gilleleje Museet, Hovedgaden.

Ungdomsherberg: Smidstrup (5 km V. f. Byen). Lejrpladser: Paa Strandbakkerne ved Byen samt (2 km Ø. f. Byen) paa Fyrbakkerne.

Turistforeningens Bureau: Hovedgaden 2 A.

Seværdigheder i Omegnen: Gilbjerg hoved (1 km), Søborg Slotsruin (5 km), Valby Hegn (ca. 10 km), Kanalen til Søborg Sø.

Gisselfeld, Herregaard, ca. 5 km S. f. Haslev, tilhører Gisselfeld Kloster, der ledes af Greve Danne-skjold-Samsøe. En af vore ældste og smukkeste Herreborge. Bygningen blev rejst af den mægtige Peder Oxe, Rigets Hovmester, og paabegyndt 1547. Den bestaar af 3 sammenhængende Fløje i tre Stokværk af røde Mursten. Murene er meget tykke og forsynede med Skydeskaar. En fjerde Fløj er senere nedrevet.

Senere tilbyggede Adam Levin Knuth, ca. 1675, en Staldgaard. Peder Oxe omgav Gaarden med et Forværk, støttet paa to Taarnbygninger. Den store Mur paa Ridehuset stammer ogsaa fra hans Tid; den var muligvis oprindelig tænkt til Kirke. Gaarden er omgivet af Sø og Grave. Ved Gaarden Have med mange sjældne Vækster og stor Park anlagt i engelsk Stil.

Gjeddesdal, Herregaard, ca. 10 km S.Ø. f. Roskilde, midt paa Heden. Hovedbygningen fra 1672 brændte 1916. 1917—18 opførtes den i gammel Stil med Renæssancegavle og et lille Taarn.

Gjerdrup, Herregaard, 4 km N. f. Skælskør ved Skælskør Nor. Gaarden nævnes allerede 1170, men Hovedbygningen er fra 1864—66, af røde Sten, i 2 Stokværk, med kamtakkede Gavle. Ved Gaarden ligger en smuk Have og Park ned mod Skælskør Nor.

Gjershøj, Landsby, 20 km N.V. f. Roskilde, ved Roskilde Fjord. Kirken er en romansk Fraadstenskirk med gotiske Hvælvinger og Taarn. Øst for Kirken nær Stranden ligger St. Laurentii Kilde, hvortil man tidligere valfartede St. Hans Aften.

Gjorslev, Herregaard, 7 km N.Ø. f. St. Heddinge, tilhører E. Tesdorff. Gaarden blev i Dronning Margrethes Tid opført af Roskildebispens Peder Jensen Lodehat. Det enestaaende Borganlæg er opført af Kridtkvadere og har Form som et latinsk Kors, med et 25 m højt Midttaarn, der har Vindeltrapper, Skydeskaar og »Hemmeligheder« i Murene. Østre Korsarm ind mod Gaarden er senere omdannet til et Trappetaarn. Ved flere Ombygninger er to Sidefløje føjet til. Ved Gaarden ligger en stor Have med mange sjældne Træer.

Glostrup, Stationsby ved København—Roskilde-Banen. Kirken, af Kamp- og Kridtsten, er romansk med Udvidelser. Taarn og Vaabehus er fra gotisk Tid.

Glumsø, 14 km S.Ø. f. Sorø. Kirken er romansk, af Kampesten, med et mod Vest forlænget Skib. Alter-

tavlen og Prædikestolen er skaaret af Abel Schrøder. I Sognet findes 5 Langdysser og 1 Høj med Jættestue.

Gniben, 29 km V. f. Nykøbing S. Den yderste Spids af Sjællands Odde. God Udsigt over Kattegat til Jylland. Fra Gniben strækker det farlige Sjællands Rev sig 8 km ud i Kattegat.

Grib Skov, N. f. Hillerød. Landets største Skov. 12 km i Udstrækning N.—S., 7 km i Ø.—V. Skovens Terræn er bølgeformet og bakket. Vegetationen rig og afvekslende. Bøg og Naaletræer dominerer, men der findes ogsaa Eg og andre Løvtræer. Inde i Skoven ligger Lyngsletter, Enge, Mosedrag og adskillige Smaasøer. Vildtbestanden er rig. Paa en Holm i den udtørrede Bure Sø ligger et gammelt Voldsted. Nær Helsingevejen fra Hillerød ligger de mærkelige Grib-søer (Søren Kierkegaard) og nær dem en velbevaret Stendysse.

Grundtvigs Grav, ca. 2 km V. f. Køge. Paa en Bakke i Køge Aas. Her i det Carlsen'ske Familiegravsted blev Grundtvig jordet 1872 ved Siden af sin anden Hustru, Anna Marie Carlsen.

Grønholt Vang, 3 km S.V. f. Fredensborg. Ved Kirkevejen fra Grønholt til Fredensborg findes et Voldsted, 5 m højt, som har været omgivet af en 7,5 m bred Grav. Her stod i den tidlige Middelalder en kongelig Borg, men der er ikke fundet Rester af Bygninger.

Grønnesøgaard, ca. 5 km Ø. for Hundested, ved Roskildefjord. I Grønnæsse Lystskov er et smukt Dyssekammer, Karlsstenen (Dyssen paa Femkrone-sedlen).

Grønsalen (Grønjægers og Fanes Sal), 13 km S.V. f. Stege. En 100 m lang trekamret Langdysse, omsat med ca. 125 store Randsten, som staar meget regelmæssig og tæt. Til Højen er knyttet Sagn om den mytiske Grønjæger.

Grønsund Færgested, se Næsgaard.

Gudhjem, 1000 Indb., er Bornholms største Fiskerleje. Klipper og Fisk præger Byen saa stærkt, at den

kan minde om Norges Fiskerbyer. Dens Huse ligger malerisk op ad Klippeterrasserne og har alle den frie Udsigt ud over Østersøen.

Seværdigheder: Udsigtspunktet Bokul, Havnen, der er sprængt ud i Klipperne, Ruinerne af Byens gamle Kapel, viet til St. Anna, Bautastenene i Gudhjem Plantage, Søen Graamy, den sagnrige Holkadal, Klitterne ved Melsted.

Ungdomsherberger: St. Jørgens Gaard (ved Havnen), Feriegaarden, Hovedgaden. Lejrplads S. f. Byen.

Turistforeningens Bureau: Boghandler J. P. Rønne.

Seværdigheder i Omegnen: Kyststjerne til Helligdomsklipperne (7 km), Dynddalen (7 km), Gaaserenden (6 km), Hans Grønbeks Ovn (7 km), Randkleveskaar (7 km), Østerlars Rundkirke (9 km), Kobbeaen med Stavehøj Vandfald (ca. 4 km).

Gunderslevholm, Herregaard, 12 km N.V. f. Næstved, ved Susaaen. Ejer: Fru Marie Neergaard. Hovedbygningen er opført 1729 i italiensk Stil med to Stokværk, Frontespicer, Portaler og Stentrappes. Nordøst for Gaarden nær Aaen er et Voldsted. I den nærliggende Haveriis Skov er en imponerende Langdysse, om hvilken Grundtvig skrev »Digtet om Gunderslevholm Skov«.

Gurre Ruin, 7 km S.V. for Helsingør, ved Gurre Sø. Ruin af et middelalderligt Borganlæg, et Midttaarn af Kamp, omgivet af en Teglstensmur med 4 Hjørnetaarne. Anlægget er omgivet af en Grav i Forbindelse med Gurre Sø. Muren er fra det 14. Aarh. Stentaarnet fra o. 1200. Historisk kendes Borgen først fra Valdemar Atterdags Tid. Til Gurre er knyttet Sagnet om Kong Valdemar og Tovelille. Sagnet er uhistorisk, men det har inspireret en Række af vore største Digtere til at synges om Gurre.

Gyldenløves Høj, ca. 14 km N.Ø. f. Ringsted i Bakkelandet omkring Skjoldenæsholm. Bakken er Sjællands højeste Punkt (126 m), men den rager kun lidt op over de høje Omgivelser.

H

Habors Høj, 4 km S.V. f. Ringsted, nær Susaaen. En Rundhøj omsat af Sten; den ligger paa Kammen af Bakkehædet ved Susaaens Enge og kaldes Haborshøj eller Hagbardshøj efter den unge Kæmpe i Sagnet om Hagbard og Signe.

Hagedstedaard, Herregaard, 8 km N.V. f. Holbæk. Ejer: Baronesse A. Lerche. Hovedbygningen er opført af Johan Friis, Hesselager, af Munkesten 1540—50. Kun 2 Stokværk i Taarnet, og de hvælvede Kældere hidrører fra denne Bygning; de 3 Fløje af Egebindingsværk stammer for Størstedelen fra 1748.

Hagedst Kirke, 7 km V.N.V. for Holbæk. Romansk Fraadstenskirke med indbyggede gotiske Hvælvinger, Taarn, Vaabenhus og Sækristi af Munkesten. Romanske Kalkmalerier, i Apsis den tronende Christus (jfr. S. 20). Sengotisk Altertavle.

Halkensten Dyssen, se under Alsted Kirke.

Halkevad Mindelund, ca. 9 km S. f. Slagelse. Ved Halkevad Bro findes Sorø Amts Mindelund med adskillige Mindestene. I Lunden holdes hyppigt Folkemøder om Sommeren.

Halleby Aa, Sjællands næstlængste Aa. Den udspringer i Egnen ved Skjoldnæsholm, løber gennem Tissø og udmunder i Store Belt ved Reersø.

Halskov Odde, 4 km N.V. f. Korsør. Den yderste Spids af Halvøen Halskov. Herfra udgaar Istransporterne om Vinteren til Knudshoved. Ud i Beltet strækker sig Halskov Rev.

Halsted Kloster, Herregaard, 6 km Ø. f. Nakskov, tilh. Greve Niels Krag-Juel-Vind-Frijs. Af Klosteret er kun Kirken, der udgjorde den nordlige Fløj af Klosteret, bevaret. Det er en oprindelig romansk Granitkirke, som i Tidens Løb har undergaaet mange Forandringer. Altertavlen er et Billedskærerarbejde fra Slutn. af 15. Aarh. Paa Klosterets Tomt er Hovedbygningen opført 1847—48. Den kaldtes tidligere Juellinge.

»Hamlets Grav«, Langdysse i Grevinge Skov i Ods Herred, 15 km S. for Nykøbing S.

Hammer Kirke, 14 km S.Ø. f. Næstved. Er en højtliggende tidlig romansk Kridtstenskirke med halvrund Apsis og to gotiske Vaabenhuse. Kirken har en Altertavle, rigt udskaaret af Abel Schrøder, Næstved, fra 1642 og Prædikestol fra 1667.

Hammeren, Bornholms Nordspids. En lynglædt Klippeknude, der falder i flere ved Dale adskilte Klippeknolde. Højest er Stejlebjerget, 82 m. Ved Foden af Hammeren ligger Hammersøen, Bornholms største Indsø.

Hammershus, ca. 2 km V. f. Allinge-Sandvig, Danmarks største Ruin. Den stærke Borg Hammershus blev midt i 13. Aarh. bygget paa en Klippeknude ved Havet af Lunds Erkebisp under Striden med Kronen. Ruinen viser Borgens hele Anlæg. En Fæstningsbro fører over til Borgens ydre Porttaarn i den ydre nordre Ringmur. Indenfor denne ligger Tinghuset og en af Borgens Vanddamme. Den indre Fæstningsmur er paa Nordsiden bevaret i sin fulde Højde. Ved Porttaarnet ligger Magasinbygninger. I den indre Fæstningsmur findes adskillige Runddele og et Fængseltaarn, »Hundetaarnet«. Inde i Gaarden det 6 Stokværk høje Manteltaarn, hvorigennem en Port fører til den inderste Slotsgaard, der omsluttes af Borgens Bygninger.

Hans Grønbeks Ovn, 7 km N.V. f. Gudhjem, i Helgdomsklipperne. En 50 m dyb, smal Klippespalte, opkaldt efter Manden, som fandt den.

Haraldsted, Landsby, 8 km N. f. Ringsted, v. Haraldsted Sø. I Haraldsted Skov blev Hertug Knud Lavard myrdet af Hertug Magnus 7. Januar 1131. N.Ø. f. Byen findes Ruiner af et Kapel, som skal være opført o. 1146 ved den Kilde, der sprang ud paa Mordstedet. Uden for Hellebjergskoven er rejst et Trækors med

Indskrift af Thor Lange. — Haraldsted Kirke har rigt sengotisk Inventar.

Hardenberg, se Krenkerup.

Haregab, 7 km S.V. f. Hornbæk. Stærkt bakket Landskab N. f. Gribskov.

Hareskov, 5 km V. f. Lyngby, S. f. Fure- og Sønderlø. I Skoven bl. a. Udsigtspunktet Hejrebakken; i den østlige Side af Jonstrups Vang findes en kæmpe-mæssig Lind, Dyrelinden, og et gammelt Egetræ, Grenaderen.

Harrested, Herregaard, 11 km N.V. f. Næstved, tilhører Baron Plessen. Hovedbygningen er enfløjet med et Stokværk. Den nordlige Del er opført af Munkesten og stammer fra Senmiddelalderen. Dens Mure er over 1 m tykke. Sydlige Del er opført i 1840'erne.

Hashøj, 3 km S. f. Slagelse. En meget stor Gravhøj, det højeste Punkt i en anselig Højgruppe »Bjergby Bakker«. Fra Højen er vid Udsigt over Vestsjælland, over Store Belt til Fyn.

Hasle, Købstad, 1428 Indb. Hasle er kendt for sine Klinker og er iøvrigt en lille, venlig By i smukke Omgivelser.

Seværdigheder: Kirken, fra ca. 1400, af Kampesten, med tresidet Korgavl. Klokkerne er anbragt i et Bindingsværksspir paa Vestgavlen. Altertavlen er fra ca. 1450. Dens Billedskærerarbejde fremstiller Lidelseshistorien. Prædikestolen er et Renæssancearbejde. Paa Kirkegaarden staar en Runesten, Marevadstenen, samt en Mindestøtte for kgl. Kammersanger Herold. — Mindesten paa Torvet over Bornholmernes Befrielseskamp fra Fremmedherredømmet 1658.

Turistforeningens Bureau: Hasle ny Boghandel.

Ungdomsherberg: »Søhøj«. Nærmeste Lejrplads ved Smaragdsøen, ca. 3 km.

Seværdigheder i Omegnen: Brogaardsstenen (2 km), Fiskerlejerne Helligpeder, Teglkas og Vang, Jons Kapel og Hvidkløven (6 km), Ringebakkerne og Ringe-

dalen (7 km), Klemenskirke (6 km), Svartingedalen (3 km), Kleven (10 km).

Haslev, Stationsby, 4725 Indb. Haslev er ikke Købstad, men ligner en Købstad i et og alt, naar undtages, at den mangler en ærværdig Historie. Den er fremfor alt Skolebyen, idet der er Skoler af alle Arter baade for store og smaa, ialt 12. Desuden har den Sydsjællands Elektricitetsværk og Herregaardsmejeriet Tri-
folium.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole.

Turistforeningens Bureau: Aage Sands Boghandel, Jernbanegade 18.

Seværdigheder i Omegnen: Bregentved (4 km), Gisselfeld (5 km), Hæsede Skov (6 km), Aarløse Bakker (7 km), Braaby Kirke (3 km).

Haveriis Skov, se Gunderslevholm.

Havnsø, Fiskerleje, 14 km N. f. Jyderup ved Sejrbugten. Vest for Havnsø ligger Vesterlyng, en gammel Flyvesandsstrækning, afgrænset mod Land af en Klitrække, nu begroet med Lyng og Enebær. Langs Vesterlyng god Badestrand. Fra Havnsø Overfart til Nexelø.

Helenes Kilde i Tisvilde. Kilden vælder frem af Skrænten mod Kattegat, den er nu stensat. Forhen valfartede mange til Kilden St. Hans Nat, fordi dens Vand sagdes at have lægende Kraft; sandsynligvis er det en Oldtidshelligdom, Tirs Væld, men i Middelalderen knyttedes et Sagn til den om den svenske Prinsesse Helene, hvis Lig paa en Sten førtes over Kattegat; hvor hun blev bragt i Land, sprang Kilden frem.

Hellebæk, Fiskerleje, Badested, 5 km N.V. f. Helsingør v. Kattegat. Bag Lejet Hammermølle Skov med de idylliske Smaasøer: Bondedammen, Klare Sø, Sorte Sø og Kobbersø.

Hellig Anders' Kors, 3 km S.V. f. Slagelse, nær Landevejen Slagelse—Korsør. Et Krucifiks er rejst paa Hvilehøj, hvor Slagelses Helgen og Velgører Hellig Anders vaagnede op efter sin vidunderlige Hjem-

fart fra det hellige Land. Krucifikset er blevet fornyet adskillige Gange; det nuværende bærer Aars-tallet 1762. I Landsgrav By, 2 km S.V. f. Slagelse, findes Hellig Anders' Kilde, der i sin Tid var meget besøgt; nu er der rejst en Kildebrønd over den.

Helligdommen, 10 km S.Ø. f. Allinge v. Østersøen. Et Klippeparti, dannet af en Række vilde, forrevne, indtil 22 m høje Klipper, tildels dækket af en frodig Vegetation. I Kløfterne mellem Klipperne skærer Ha-vet sig ind og danner enkelte Steder ogsaa Huler, de saakaldte Ovne. Stedet har faaet sit Navn efter en hellig Kilde, »Trefoldighedskilden«, et middelalderligt Valfartssted. Paa Marken overfor Kilden laa Tre-foldighedskapellet.

Helsingø, Landsby, 15 km N.V. f. Hillerød. Kirken er romansk af raa og kløvet Kamp. I Vaabehuset en Mindetavle for Humanisten Christiern Pedersen, som levede sine sidste Aar i Helsingø. Den er bekostet af Thor Lange.

Helsingør, Købstad, 27,893 Indb. Helsingør er Sun-dets By. Sundet gav den Fremgang og Rigdom, for-hen med Øresundstolden, nu gennem Skibsværftet. Som Sundets Vogter blev Kronborg rejst. Sundet, hvor de Tusinder af Skibe sejler forbi, gjorde Hel-singør kendt ude i den store Verden; derfor kunde Shakespeare lade Hamlets Tragedie udspille paa Kronborg. Under almindelige Forhold optræder uden-landske Skuespillere om Sommeren paa den nationale Friluftsscene paa Kronborg.

Seværdigheder: Kronborg, Slottet ved Sundet, blev opført under Frederik II, fra 1574—85. Det skulde paa een Gang være Kongeborg og Fæstning. Derfor og fordi flere Mestre byggede paa det, er det blevet saa malerisk afvekslende i sit Udseende med de gullige Sandstensmure, de grønne Tage, de uensartede Taarne og den forskellige Udsmykning. Det brændte 1629; ved Opbygningen fik det de mange Kvistgavle, Kirke-taarnet og Spirene. Under Slottet findes dybe Kæl-

dere, Kassematterne, hvor man af Hensyn til Sagnet har anbragt en Statue af Holger Danske. Paa Slottet findes nu Museum for Handel og Søfart. Inde i Bygningen ses Rester af Erik af Pommerns Borg »Krogen«. — St. Olai Kirke. Den opr. Kirke fra o. 1200 blev ombygget i sengotisk Stil o. 1500; det slanke Taarn er dog ældre. Kirkens Indre har et rigt Renæssanceudstyr; den mægtige, forgyldte Altertavle er af Lorentz Jørgensen, Holbæk. Prædikestolen er fra 1567. — St. Marie Kirke. Hørte til Karmeliterklostret. Den er en treskibet Bygning i højgotisk Stil, bygget af røde Munkesten. Kirken har Kalkmalerier fra 15. Aarhundredes Slutning. — Karmeliterklostret, det bedst bevarede danske Kloster, bestaar af fire Fløje, hvoraf Mariekirken udgør den ene. De tre andre er opført i gotisk Stil af røde Munkesten. Nederste Stokværk har Krydshvælvinger, Kapitelsalen har smukke Stjernehvælvinger. Længs Indersiden af de tre Fløje løber en hvælvet Klostergang. — Karmeliterhuset, et middelalderligt Hospital fra 1516. — Marienlyst Slot, det gl. Lunde have, i sin nuv. Skikkelse bygget af Jardin i fransk-nyklassisk Stil; nu indeh. det Helsingør Bymuseum. — I Stengade og Strandgade findes talrige Borgerhuse i vekslende Stilarter. Der er gotiske Stenhuse fra Senmiddelalderen, Bindingsværksbygninger fra Renæssancen samt Huse i Barok, Rokoko og Nyklassicisme. — Utzon Franks Statue af Erik af Pommern. — Tegners Danserindebrønd og Herakles og Hydraen.

Ungdomsherberg: »Wisborg«, Sdr. Strandvej.

Turistforeningens Bureau: Statsbanestationen.

Seværdigheder i Omegnen: Horserød Hegn (7 km), Gurre (7 km), Hellebæk (5 km), Krogerup (9 km), Aalsgaarde (6 km), Snekkersten (3 km).

Herlufsholm, lærd Skole, 2 km N. f. Næstved ved Susaaen. Omkring 1135 grundlagde den sjællandske Stormand Peder Bodilsen et Kloster for Benediktinerordenen. — Efter Reformationen kom Ejendom-

men til Kronen, som 1560 mageskiftede den til Herluf Trolle for Hillerødsholm. Skovkloster fik derefter Navnet Herlufsholm, og det blev omdannet til en Skole for unge Adelsmænd. Hovedbygningen bestaar af fire sammenhængende Fløje, hvoraf Kirken udgør den nordligste. Foruden Kirken er nu kun nederste Stokværk af Østfløjen tilbage af de gamle Klosterbygninger. Det øvrige stammer dels fra 1819, dels fra 1868—69.

Kirken er opført o. 1200 i romansk Stil af Munkesten og Kampestenskvadre. Det er en enskibet Korskirke med tilbygget Vesttaarn; den har været Genstand for mange Ombygninger. Blandt dens særdeles rige Inventar er et fransk Elfenbenskrucifiks fra ca. 1230. I Gravkoret bag Alteret findes Gravmælet over Herluf Trolle og Birgitte Gøye, af Cornelis Floris i Antwerpen. I den nordre Korsarm er et pragtfuldt barokt Gravmæle over Marcus Gøye, Forstander paa Herlufsholm 1685—98, udført af Thomas Quellinus.

Herreslev, Landsby, 6 km N.V. f. Nysted. I Sognet findes en stor Langdysse med ca. 100 Randsten.

Herrestrup Dyssekammer, 16 km S.V. for Nykøbing S. Et særligt smukt Dyssekammer, paa hvis Dæksten der findes Helleristninger, bl. a. af Skibe.

Herthadalen, 10 km V. f. Roskilde. En langstrakt, smal Dal i Lejre Skov, tidligere kaldet Ertedalen. Senere blev Navnet sat i Forbindelse med Dyrkelsen af Gudinden Nerthus (Hertha), om hvilken der berettes, at hun blev dyrket i en Lund paa en Ø i Oceanet. Der er dog kun ringe Sandsynlighed for, at det skulde være netop paa Sjælland.

Hillerød, Købstad, 12,724 Indb. Frederiksborg Slot har skabt Hillerød som Købstad, og Slottet sætter stadig sit Præg paa Byen, ligesom Turiststrømmen til det er af Betydning for Byens Trivsel. Men Hillerød har tillige gennem Jernbaner og Rutebiler forstaaet at drage Fordel af sit Opland og har nu skabt en veludviklet Handel og en Del Industri. Flere Højskoler og Skoler.

Seværdigheder: Frederiksborg Slot. Frederik II mageskiftede Hillerødsholm mod Skovkloster og lod opføre et Slot, der fik Navnet Frederiksborg. Christian IV lod dets Hovedpartier nedrive og opførte sit Frederiksborg i Aarene 1602—25. Slottets Plan er fransk med Slotsgaarden, der aabner sig mod Forbygningen, men Bygningen er præget af den nederlandske Renæssancestil. Slottet har tre Fløje: Kongefløjen (nordl.), Prinsessefløjen (østligt) og Kirkefløjen (vestligt). Konge- og Prinsessefløjen er paa 4 Stokværk, Kirkefløjen paa 3. Kirkefløjen har et svært, firkantet Klokketaarn (64 m). En lav Portfløj lukker Slotsgaarden. Paa den mellemste Slotsholm staar et kraftigt Porttaarn. Slottets Indre brændte 1859, men blev genindrettet og er nu Nationalhistorisk Museum. Bl. a. har det en stor Samling Originalportrætter af kendte danske Mænd og Kvinder. Kirken har et overmaade rigt Inventar. Slotshaven er anlagt i fransk Stil med Terrasser og klippede Hække. Paa den modsatte Side af Frederiksborgvejen ligger Parken »Indelukket« med det lille Lystslot »Badstuen« fra Fr. II's Tid.

Nordsjællandsk Folkemuseum paa Jægerbakken overfor Slottet bestaar dels af et nordsjællandsk Husmandssted, dels af en ny Bygning med en Samling af Byminder og Ting fra nordsjællandsk Bondekultur. — Statens Forsøgsmejeri 1 km S.V. f. Byen.

Ungdomsherberg: Sandviggaard (2 km S.Ø. f. Byen).

Turistbureau: Høyer Olsens Boghandel, Slotsgade.

Seværdigheder i Omegnen: Store Dyrehave (2 km), Gribskov (3 km), Fruebjerg (6 km), Nødebo (7 km), Slangerup (15 km), Fredensborg (10 km), Gadevang (5 km), Egelund (5 km), Dæmpegaard (8 km), Bure Sø (15 km), Bastrup Sø (14 km), Esbønderup Kirke (14 km), Helsingø (15 km), Uvelse Kirke (8 km), Æbelholt Kloster (6 km).

Hjortholm Voldsted, 4 km V. f. Lyngby, ved Furesøen, nær Frederiksdal. Paa Højen ved Søen laa i

Middelalderen en Borg, Hjortholm, som tilhørte Roskildebispen. Kun enkelte Murrester ses af den.

Hjølunde Kirke, 9 km Ø. f. Frederikssund. Kirken, der stammer fra 12. Aarh., er bygget af tilhugne Fraadsten og hører til de anseligste i Nordsjælland. Paa Skibets Østvæg er Kalkmalerier fra Slutningen af 12. Aarh.

Holbæk, Købstad, 13,005 Indb. Holbæk er en gammel By, men det eneste gammeldags Præg, den har, er Byplanen med den brede Hovedgade og de snævre Sidegader. Dens Opmærksomhed er vendt mod Nutiden og Fremtiden, den øger sin Industri og kæmper energisk for at faa mere Opland, der skal øge dens Handel.

Seværdigheder: Sortebrødreklostrets Vestfløj (nu Bibliotek). — Den gamle Bindingsværkgaard i Klosterstræde (nu Museum), 4 store Bygninger, Forhuset er fra 1670. — Den gamle Købmandsgaard fra Havnegade (1660), nu flyttet op til Museet. — Gamle Huse i Smedelundsgade. — Kirken opført 1869—72 i romansk Stil. — Strandparken Vest for Byen.

Overfart til Hørby og Orø.

Ungdomsherberg: »Vesterled«, Nordvestvej 3. Lejrplads Nord for Vester Skole.

Turistforeningens Bureau: Holbæk Turistkontor, Nygade 6.

Seværdigheder i Omegnen: Tveje Merløse Kirke (2 km), Eriksholm (7 km), Langtved Færgekro (9 km), Hagestedgaard (9 km), Løvenborg (10 km), Vognserup (11 km), Hørbygaard (8 km), Hagestedgaard (8 km), Høsehalsen (16 km), Lammefjorden (11 km), Orø (8 km), Sigersholm Voldsted (7 km), Tuse Næs (2 km).

Holmegaard, Herregaard, ca. 8 km N.Ø. f. Næstved ved Holmegaard Mose. Ejer: Lensgreve A. Danne-skjold-Samsøe. Den maleriske, hvidkalkede Hovedbygning rejser sig med sine tre Fløje lige op af Gravene. Den er bygget i Bindingsværk paa en høj Kampestens-

sokkel 1635. Hovedfløjen er knægtbygget; paa Gavlene findes Karnapper. Holmegaard ligger ved Randen af den store Holmegaard Mose. Ved denne ligger tillige Holmegaards Glasværk, der blev oprettet 1825 som Danmarks første Glasværk.

Holme-Olstrup, se: Olstrup Kirke.

Holmstrup Kirke, ca. 4 km S. f. Jyderup, ved Landevejen Nykøbing—Slagelse. Kirken er en meget stor og smuk sengotisk Landsbykirke, dens ældste Del fra 1492. Den er viet til St. Søren. Kirken er ved to Pillerækker delt i 3 Skibe. Koret har tresidet Afslutning. Den har en trefløjet Fløjaltertavle fra o. 1500. Prædikestolen er fra 1646, skaaret af Lorentz Jørgensen, Holbæk. I Kirkegaardsmuren er Skydeskaar. Paa Holmstrup Mark findes St. Sørenes Kilde, der blev stærkt søgt som Valfartssted i Middelalderen. Kirken er bygget for Gaver, skænkede til Kilden.

Holsteinsborg, Herregaard, 14 km S.Ø. f. Skælskør, ved Glænø Bugt. Ejer: Lensgreve Holstein-Holsteinsborg. Hed oprindelig Braadegaard, senere Trolholm. Den firfløjede Hovedbygning er omgivet af Grave. Nordfløjen er fra 1598, de andre fra 1639—49. Bygningen har to ottekantede Taarne; i Vestfløjen er Kirke. Ladebygningerne er fra o. 1650. Stor Have, dels i fransk, dels i engelsk Stil. I Hovedbygningen en udmærket Malerisamling.

Holte, Stationsby, 6 km S. f. Birkerød. Ligger mellem Fure Sø og Geel Skov, omgivet af store Villakvarterer. I Holte ligger Søllerød Kommunes nye Raadhus, Danmarks største Raadhus i en Landkommune.

Hornbæk. Hornbæk har en udmærket Sandstrand og er et stærkt besøgt Badested. Øst for Byen ligger Hornbæk Plantage med mange smukke Spadserestier og talrige Gravhøje, hvoriblandt en Langdysse. Mod Vest ligger Horneby Sand. Begge Plantager er plantet for at dæmpe Sandflugten.

Seværdigheder: Kirken, opført 1737, Altertavle af

C. W. Eckersberg. — Tegnernes Statuepark med en Museumsbygning (ved Dronningemølle).

Ungdomsherberg: Karinebæk, Sauntevej 64.

Turistforeningens Bureau: Strandvejen 337. Telefon Hornbæk 348.

Seværdigheder i Omegnen: Odinshøj (5 km), Esrum Kloster (9 km), Haregab (7 km).

Horsrerød Hegn, Skov, 7 km V. f. Helsingør. I Skoven er mange Birketræer, og Lyngbund forekommer hyppigt. Den er desuden et af de faa Steder, hvor Muldebærret gror. — Her var 1916 indrettet en Krigsfangelejr.

Horslunde Kirke, 11 km N.Ø. f. Nakskov. En Teglstenskirke, viet til St. Hans, bygget i romansk Stil. Altertavlen og Prædikestol er skaaret i Højrenæssancestil. Paa Kirkegaarden ligger C. D. F. Reventlow og hans Søster Frederikke Louise Stolberg begravet.

Humleoregaard Voldsted, 10 km N.Ø. f. Ringsted, midt i Humleore Skov. Et gammelt Befæstningsanlæg paa en Tange i en tidligere Sø. Tangen er ved en Grav afskaaret fra Land. Det kaldes ogsaa »Kong Humbles Slot«.

Hundested. Fiskerleje og Havneby paa Halsnæs, ved Isefjordens Munding. Nord for Lejet staar stejle Lerskrænter ud mod Havet; paa den højeste af disse staar Spodsbjerg Fyr. Ved Havnen og Fyret er en udmærket Badestrand. — Det er Sjællands eneste isfri Havn og største Fiskerihavn. — Med Lynæs ca. 2200 Indbyggere.

Seværdigheder: Knud Rasmussens Hus. Indrettet som Museum for den store Polarforsker. Ved Huset en Mindevarde — Skansen fra 1807 — Spodsbjerg Fyr — Udsigtspunkterne »Storebjerg« og »Valdemar Poulsens Høj« (opkaldt efter Opfinderen, som her foretog Forsøg med traadløs Telegrafi). — Færge til Rørvig og under normale Forhold til Grenaa.

Ungdomsherberg: »Hedehuset« ved Lynæs Strand. Lejrpladser ved Skansen N. f. Byen og ved Lynæs Strand.

Turistforeningens Bureau: C. Willadsens Manufakturhandel.

Seværdigheder i Omegnen: Grønnæsse Dysse (5 km), Lynæs (2 km), Ullerup Skov (2,5 km), Sølager (4 km).

Hunos Slot, 18 km Ø. f. Stege ved Aborrebjerg. En kredsrund Ø ved Bredden af Huno Sø, begrænset dels af Søen, dels af en Grav. Paa Voldstedet er fundet Rester af en middelalderlig Bindingsværksbygning. Efter Sagnet skal Kong Huno være Klintekongens Efterfølger.

Hvalsø, Stationsby, ca. 6 km Ø. f. Tølløse, ved København—Kalundborgbanen. Byen ligger i en skovrig og bakkct Egn. Kirken er en romansk Kampestenskirke.

Hyllinge Kirke, 17 km N.V. f. Roskilde, i Hornsherred. Ligger meget højt og ses vidt omkring. Det er en romansk Fraadstenskirke; tidligere havde den Tvillingetaarne, men det ene styrtede ned 1761. Skibet har nu fladt Bjælkeloft. Kalkmalerier.

Hæsedø Skov, 6 km S. f. Haslev. I Skoven findes mange store og sjældne Træer og Skovsøen »Villasøen« med Restauranten Villa Gallina.

Højbjerg, Bakkedrag i Birkerød med Udsigt over Øresund. Døer er »Kongelinden« plantet.

Højbjerg, 2 km V. f. Jyderup. En 91 m høj skovklædt Bakke, hvorfra der er god Udsigt over Jyderup-egnens Skove og Søer.

Højby Kirke, 5 km S.V. f. Nykøbing S. En anelig romansk Kampestenskirke, navnlig bekendt for de prægtige Kalkmalerier fra Slutningen af 14. Aarh., som bl. a. skildrer Hellig Olafs Sejlads, St. Jørgens Kamp med Dragen og St. Stefans Stening. Alterbordspanelet er fra ca. 1570. Altertavlen (sengotisk) viser Korsfæstelsen. Prædikestolen er et godt Arbejde af Lorentz Jørgensen, Holbæk, fra 1656. Til Højby Kirke er knyttet Folkevisen om Hr. Ebbes Døtre, som myrdede deres Fæstemænd i Kirken. — Højby Sogn er

antikvarisk set et af de ejendommeligste i Danmark: Næsseholm, Trundholm, Syvhøje.

Højelse Kirke, 6 km N.V. f. Køge. En højtliggende Kridtstenskirke med et svært Taarn, der var beregnet til Forsvar. Den har gotiske Kalkmalerier og Prædikestol fra 1595. Sagnet om Absalons Frænke, den hellige Margrethe, knytter sig til Egnen.

Højerup Kirke, 5 km S.Ø. f. St. Heddinge, paa Randen af Stevns Klint. Efter Sagnet skal Kirken være stiftet af en Skipper, som havde været i Havsnød. Den bestod af Kor og Skib fra o. 1250—1300 og 3 sengotiske Tilbygninger, alt af Kridtsten. Den laa i lang Tid i Fare for at styrte ned ved Skræntens Udskriden, og Folketroen lod den derfor hver Julenat bevæge sig et Hanefjed mod Land. 1910 blev den lukket for Gudstjeneste, og 1928 indtraf, hvad man havde ventet: Kirkegaarden og en Del af Koret styrtede i Havet ved Underminering. — Mindeparken Højeruplund.

Højstrup, Herregaard, 3 km S.V. f. Rødvig, tilhører Vemmetofte Kloster. Paa Dronning Margrethes Tid var den en Stenbygning med Befæstninger. Dronning Charlotte Amalie lod rejse en ny Hovedbygning. Nu staar der en Bygning i Villastil paa et Stokværk med Frontespicer og Gavle fra 1866—68.

Højstrup Skove, 3 km S.V. f. Rødvig, omkring det fra Elverhøj kendte Højstrup. Fællesskov eller Kobbelskov kaldes de paa Egnen og er kendte for deres Skønhed.

Hønehalsen, 16 km N.Ø. f. Holbæk (over Fjorden), paa Tuse Næs. En sandet og stenet Halvø, som krummer sig ud i Isefjorden, beklædt med Naale-, Birke- og Elletræer. Paa Halsen findes en Køkkenmødding.

Hørbygaard, 8 km N.V. f. Holbæk (over Fjorden), paa Tuse Næs. En gammel Gaard, men dens Hovedbygning fra Beg. af 17. Aarh. blev helt ombygget 1861—62 og 1900—1901; den bestaar nu af to Fløje i to Stokværk, i Hjørnet mellem Fløjene er rejst et

Taarn. Hørbygaard er en Stiftelse for Familien Castenschiold.

Hørsholm. En købstadlignende By med mange Fabrikker og Forretninger. I 18. Aarh. havde den en Tid Købstadrettigheder. Med Rungsted 7000 Indbyggere.

Seværdigheder: Slotspladsen. Det prægtige Hørsholm Slot blev bygget 1733—44 af Thurah. Da Hoffet forlod det 1771, stod det en Aarrække øde, og det blev nedbrudt 1810—12. Paa Slotspladsen staar nu kun en Kirke, bygget 1822 af C. F. Hansen. Gravene og Lindealléerne er endnu bevarede og desuden de kongelige Stalde og en Kornlade fra 1713 — Stolbergmonumentet efter Tegning af Jardin — Huset, hvor Johan Ludvig Heiberg og Fru Heiberg boede — Jagt- og Skovbrugsmuseet med interessante forstlige Udstillinger. — Det nye Arboret, som er flyttet derhen fra Charlottenlund.

Ungdomsherberg: Ørbækvej 13.

Turistforeningens Bureau: Hørsholm Boghandel.

Seværdigheder i Omegnen: Sjælsø (2 km), Rungsted (3 km), Kokkedal (3 km), Maglebjerg (5 km), Nivaagaard (8 km), Folehave Skov (1 km), Usserød (1,5 km), Sandbjerg (5 km), Enrum (8 km), Frydenlund Slot (6 km).

Høvdingsgaard, Herregaard, 6 km N.V. f. Kalvehave. Nuv. Hovedbygning fra 1852 i to Stokværk; blev 1901 forsynet med Kvistpartier og Taarn.

Høve Stræde, 16 km S.V. f. Nykøbing S. Landevejen Nykøbing—Slagelse, passerer her Odsherreds Bakkeryg i en dyb Nedskæring mellem høje Skrænter. Strædet er blevet kaldt Sjællands eneste Pas. Fra Strædet er pragtfuld Udsigt over Sejrbugten.

I

Ibs Kirke, 3 km S.V. f. Svaneke. En romansk Kirke med et kraftigt firkantet Forsvarstaarn i 4 Stokværk,

hvis murede Tøndehvælvinger dels hviler paa Ydermurene, dels paa en svær firkantet Midterpille. Øverst i Taarnet findes Spor af Murtinder.

Iselingen, Herregaard, 2 km N. f. Vordingborg. Hovedbygningen er fra 1802, en hvidkalket, 2 Stokværk høj Bygning i italiensk Villastil, for en Del bygget af Sten fra Vordingborg Slot.

J

Jomfruens Egede, Herregaard, 3 km N.V. f. Fakse. Tilhører Grev Aage Moltke, Lystrup. Hovedbygningen bestaar af to parallelle Længer. Den søndre er sengotisk, senest fra 1550, men 1802 ombygget i nyklassiske Stil. Nordfløjen er fra 1636. Ved Vejen til Fakse er et kæmpemæssigt Egetræ med en 6,5 m tyk Stamme. I det 16. Aarhundrede ejedes Gaarden af to Jomfruer af Billeslægten, deraf Navnet.

Jons Kapel, 6 km N. f. Hasle, ved Kysten. Et imponerende vildt Klippeparti, hvis Skrænter i Hvidkleven naar en Højde paa 41 m. En stejl Trappe fører ned til Stranden, hvor en 21 m høj Klippe rejser sig; i denne er en Klippespalte, »Kirken«.

Julianehøj, ca. 1 km N. f. Jægerspris. En Gravhøj, »Mønses Høj«, nær Jægerspris, som Arveprins Frederik 1776 lod undersøge og derefter omdanne til en Mindehøj for sin Moder, Juliane Marie. Paa Toppen blev anbragt en Rundkreds af Sten med Navnene paa 7 Konger fra Oldtiden omkring en gammel Runesten.

Jungshoved Voldsted, 7 km S.Ø. f. Præstø, beliggende tæt ved Stranden. Paa Voldstedet, der er omgivet af Grave, findes Fundamenter af Jungshoved Slot, som blev nedbrudt mellem 1660 og 1720.

Jydelejet, ca. 18 km Ø. f. Stege. En Kløft, »Fald«, i Møns Klint. Det er bevokset med Bøgetræer, og en Bæk iler ned gennem Faldet.

Jyderup, Stationsby ved København—Kalundborg-

Banen, 1376 Indb. Ligger ved den smukke Skarridsø, omgivet af store Skove, i et stærkt kuperet Terræn.

Turistbureau: Søvendahl Petersens Boghandel, Stationsvej 41.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole. Lejrplads ved Skarridsø.

Seværdigheder i Omegnen: Bjergsted Bakker (4 km), Aggersvold (5 km), Bjergbygaard (6 km), Holmstrup Kirke (ca. 4 km), Bromølle Kro (6 km), Torbenfeldt (ca. 10 km), Voldstedet Skarridsholm (2 km), Højbjerg (2 km), Firetønderstenen (10 km), Havnsø (14 km), Kløveshøj (12 km), Knabstrup (11 km), Knøsen (10 km), Kongsdal (13 km).

Jyllinge, Fiskerleje, ca. 12 km S. f. Frederikssund, ved Roskilde Fjord. Kirken er en romansk Kamp- og Fraadstenskirke. Alterbordet er af Fraadsten og har Relikviagemme. Nord for Byen findes 3 Kilder, tidligere betragtet som Helligkilder. Syd for Byen ved Stranden en stor Sten, Odsstenen. Byen har morsomme Smøger ud til Stranden.

Jægersborg, 9 km N. f. København. Hed tidligere Ibstrup. Chr. IV lod opføre et Jagtslot her; det blev nedrevet 1761. En Del Udbygninger, byggede af Thurah, staar endnu og benyttes som Kaserne for Garden.

Jægersborg Dyrehave og Hegn, ca. 10 km N. f. København. I Dyrehaven laa tidligere Landsbyen Stokkerup, som Chr. V lod nedbryde, samtidig med at han indhegnede Skoven. 1736 blev Eremitageslottet opført af L. Thurah. I Dyrehaven mærkes særlig: Eremitagen, Hvidtjørnene paa Sletten ved Springforbi, Ulvedalene, Djævlebakken, Kirsten Pils Kilde, Dyrehavsbakken, Raadvad og Stampen med gamle Fabriksbygninger. Stien langs Mølleaaen.

Jægerspris, Landsby i Hornsherred. Med Opland 3000 Indbyggere. Talrige Sommerlejre, bl. a. F. D. F.s store Lejr »Jomsborg« ved Bautahøj. Rekreations- og Sommeropholdssted.

Turistbureau: Manufakturhandler Thorkil Andersen.

Ungdomsherberg: Kulhus. Lejrplads: Vesterstrand og Kulhus.

Seværdigheder: Jægerspris Slot. Draaby Kirke (1 km), Julianehøj (1 km), Nordskoven, Kulhus (11 km).

Jægerspris Slot, i Hornsherred. Tilhører Fr. VII's Stiftelse. Slottet bestaar af tre Fløje. Midtfløjen er en Del af det gamle Abrahamstrup, en Herregaard fra Middelalderen. Portfløjen er opført af Chr. IV, Østfløjen af Chr. VI. Jægerspris er af Grevinde Danner oprettet til en Stiftelse for unge Piger. I Slottet er Museum for Frederik VII og Grevinde Danner. I Slotshaven findes Grevindens Gravhøj og en Del Mindestene for berømte Danskere, Nordmænd og Holstenere efter Tegninger af Wiedewelt.

Jørlunde Kirke, se: Hjørlunde.

K

Kallerupstenen, 7,5 km Ø. f. Roskilde, paa Hedehusene Kirkegaard. En Runesten fra tidlig Vikingetid, før Gorm den Gamle, med Indskriften: Hornbores, Svides Ætlings, Sten.

Kalundborg, Købstad, 7853 Indb. Som København er Absaløns By, er Kalundborg Esbern Snares. Kirken og Borgen skylder den ham, og de blev netop Grundlaget for den gamle By paa Bakken. I Tidens Løb voksede en Forstad, Nederbyen, frem omkring Kordilgade, og selvom Moderbyen søgte at holde den nede, tog den Føringen. Nu er Handelen og Trafikken koncentreret i den tidligere Forstad, mens den gamle Højby ligger som en malerisk Levning fra Fortiden med gamle venlige Huse med Guldregn og Syrener paa sin Bakkekam ved Kirken.

Seværdigheder: Kirken. Efter Traditionen er Kirken bygget af Esbern Snare 1170. Lad Aarstallet gælde, hvad det vil. Kirken stammer fra denne Tid og er en af vore ældste og ejendommeligste Teglstenskirker.

Kirkens Grundform er det ligearmede græske Kors. Over Korsskæringen er rejst et kraftigt firkantet Taarn, og paa hver af Korsenderne et ottekantet, noget mindre end Midttaarnet. 4 Granitsøjler bærer Midttaarnet. Gennem Tiderne har Kirken lidt meget ved Ild, og 1827 styrtede Midttaarnet. Det genrejstes 1866—70 og en Restaurering har søgt at føre Kirken tilbage til dens oprindelige Skikkelse. Af Inventaret maa nævnes Prædikestolen af Lorentz Jørgensen, Holbæk. — Ligkapellet ved Kirkegaardsmuren fra 15. Aarh. — Den senmiddelalderlige Kirkelade, kaldet Dronning Margrethes Vognport. — Lindegaarden, vest for Kirken, en seksfløjet Bindingsværksbygning, i den nuværende Form fra 18. Aarh. Den rummer nu Kalundborg righoldige Museum (stor Oldsamling, mange Folkedragter). — Det middelalderlige Stenhus i Præstegade. — Den middelalderlige Gaard Adelgade 6-8, tidligere Bispegaard og brugt som Raadhus. — Bindingsværkshuse i Renæssancestil, bl. a. Adelgade 19. — Apoteket fra 18. Aarh. med Rokokofacade, Lindegade 4. — Den Lundske Købmandsgaard i Bindingsværk. Kordilgade 8. — Møllebakken. — Den gamle Accisebod. — Byens Vartegn paa St. Jørgensbjerg. — Radiomasterne paa Gisseløre.

Overfart til Samsø—Aarhus og til Sejro.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole, Pavestræde 12.
Lejrplads: Ved Kystvejen mod Røsnæs.

Turistforeningens Bureau: Erik Jensens Boghandel.

Seværdigheder i Omegnen: Lerchenborg (5 km), Forskov (7 km), Saltbæk Vig (7 km), Kongstrup Klinte (9 km), Ubby Kirke (10 km), Aagaard (18 km), Olshøj (8 km), Saltofte Bakke (16 km).

Kalvehave. Fiskerleje ved Ulfesund. Herfra udgaar den nye Bro til Koster paa Møn. Skal aabnes 1943; foreløbig er der Færg.

Seværdigheder: Teglstenskirken i senromansk Stil med Altertavle i Højrenæssance og Prædikestol i

Bruskbarok. — Udsigten over Sundene og de mange Øer. — Viemose Skov med talrige Gravhøje.

Turistforeningens Bureau: Centralbestyrer Berg Pedersen.

Seværdigheder i Omegnen: Petersgaard (4 km), Høvdingsgaard (6 km), Stensby Skov med »Kong Valdemars Jagtslot« (8 km).

Kanehøj, 3 km N.Ø. f. Skælskør. En stor Gravhøj, hvorfra der er vid Udsigt. Skal forhen have været benyttet som Rettersted.

Kappel Stubmølle, 10 km S.V. f. Nakskov. En af Lollands gamle Stubmøller.

Karise Kirke, 8 km N.Ø. for Fakse. Kirken er opført i Midten af 13. Aarhundrede af Munkesten i Overgangsstil mellem romansk og gotisk; samtidige Kalkmalerier. Koret er højere end Skibet og har to Stokværk, det øvre bestemt til Forsvar. Til Kirken er bygget et Gravkapel for Familien Moltke 1766 i nyklassisk Stil af C. F. Harsdorff; Billedhugerarbejder af Johs. Wiedewelt, Stanley og Weidenhaupt. Paa Kirkegaarden ligger en middelalderlig Kirkelade.

Karlstenen, se under Grønnesøgaard.

Karrebæksminde, Badested, 10 km S.V. for Næstved ved Indløbet til Karrebæk Fjord. En Bro fører over til Øen Enø, som har bratte Skrænter mod Vest og mod Syd »Stubberne« med forvredne Hvidtjørne.

Kattingeværk, ca. 7 km N.Ø. f. Roskilde v. Kattinge Vig. Tidligere Fabrik, nu Afdeling af St. Hans Hospital. Tæt ved store og lille Kattinge Sø og Boserup Skov.

Kettinge Kirke, 3 km N. f. Nysted. Skib i romansk Stil, Kor m. tresidet Afslutning. Taarn og Kapel er opf. i gotisk Stil; Vinduerne har gotisk Stadværk. I Kirken er sengotiske Kalkmalerier. Altertavlen er et smukt Arbejde i Senrenæssance.

Kippinge Kirke, 17 km V. f. Stubbekøbing. Viet til Jomfru Maria. Kirken har et anseligt, malerisk Lang-

hus med tresidet Afslutning. Taarn, Kapel og Vaabenhus, alt i gotisk Stil. Skib og Kor stammer fra 14. Aarh. I Koret findes Kalkmalerier. Kirken har rigt Inventar. Altertavle og Prædikestol er fra 1633—36 af Jørgen Ringnis. Kirken er en gammel Valfartskirke, idet den var i Besiddelse af nogle Draaber af det hellige Blod. Særlig i Tiden før Reformationen blev den meget besøgt.

Kirke-Stillinge, Landsby, 8 km N.V. f. Slagelse. I Byens romanske Kampestenskirke findes Kalkmalerier fra ca. 1500 og Træskærerarbejder i Gotik og Renæssance. Sognet er meget rigt paa Oldtidsmindesmærker, bl. a. 2 Langdysser, en Runddyse og to Jættestuer.

Kjeldby Kirke, 4 km Ø. f. Stege. Kirken, som er viet til St. Andreas, er en anelig romansk Teglstenskirke med Hjørnelisener og Nordportal. Taarnet og Hvælvingerne er senmiddelalderlige. Kirken er bekendt for sine Kalkmalerier, i Koret fra ca. 1275, i Skibet fra ca. 1325, paa Hvælvingerne fra ca. 1500 af »Elmelundemesteren«. Altertavlen fra ca. 1475 er gotisk, udskaaret, malet og forgyldt.

Klekkende Høj, ca. 12 km S.V. f. Stege. En Jættestue med 9 m lang. 1,25 m høj Stue, delt i to Kamre ved to tværstillede Sten. Væggene dannes af 20 Sten, Loftet af 7 Dæksten.

Klemens Kirke, 6 km Ø. f. Hasle. Nyopført 1881—82 i romansk Stil. Ved Kirken findes adskillige Runestene, Kuregaardsstenen fra ca. 1050, Klemenskerstenen II, Klemensker V samt Lundehøjstenen fra ca. 1100.

Kleven (Kløven), ved Jernbanestrækningen Rønne—Rø, ca. 10 km Ø. f. Hasle. En smuk Dal, i hvis Skrænter Granitten ofte gaar i Dagen.

Klint Bakker, 7 km N.V. for Nykøbing S., Kalkbrud, Kalkstensrige Skrænter ned til Kattedagat.

Klintholm, Herregaard, 15 km Ø. f. Stege. Af Hovedbygningens to Bygninger er en fra 1819 i Bindingsværk, den anden er bygget 1876 i Renæssancestil.

Kløveshøj, 12 km S. f. Jyderup, Ø. f. Tissø. Fra den 100 m høje Banke er der vid Udsigt over Nordvestsjælland og Store Belt.

Knabstrup, Herregaard, 11 km Ø. f. Jyderup. Hovedbygningen er fra 1861—62, to Bindingsværksbygninger er ældre. Ca. 700 m fra den nuværende Hovedbygning findes et Voldsted med Spor af en firfløjet Bygning.

Knud Lavards Kapel. Se: Haraldsted.

Knudshoved Odde. En 15 km lang ca. 1 km bred Landtange mellem Vordingborg Bugt og Agnø Fjord. Odden er rig paa Hvid- og Rødtjørn, samt Bregnearter. I Knudskov findes en Kæmpeeg, 5 m i Omkreds. Til Oddens Hoved fører det kun faa m brede »Draget«. Herude findes et Kær med Klokkefrøer.

Knurrevang, 12 km N. V. f. Næstved. En Slette overstrøet med store Rullesten.

Knuthenborg, Herregaard, (Aarsmarke), 7 km N. f. Maribo. Ejer: Lensgreve F. M. Knuth. Paa Godset findes ingen egentlig Hovedbygning, derimod en 600 ha stor Park i engelsk Stil, Nordens største; den omgives af en 8 km lang, 2 m høj Granitmur. I Parken findes mange sjældne Træer, bl. a. mange store Bøge og Ege, Pyramidepopler, Abies Arter, en Sequoia Gigantia. — Under Egene findes store Rhododendrongrupper. — Kaktusgartneri.

Knøsen, Bakke, 10 km S.Ø. f. Jyderup. 99 m høj. Vid Udsigt over Holbæk Amt.

Kokkedal, Herregaard, ca. 3 km N.Ø. for Hørsholm, ved Sundet. Den nuværende Hovedbygning er opført 1864 i nederlandsk Renæssancestil. Her skrev J. C. Hostrup »Eventyr paa Fodrejsen«.

Kong Askers Høj, ca. 10 km V. f. Stege. En Jættestue med 10 m langt Kammer sat af 19 Sidesten med 7 Overliggere.

Kongelunden, 7 km S.V. f. Dragør. Amagers eneste Skov. Ejes af Staten, bestaar af Ege- og Naaleskov. Tidligere fandtes her et kgl. Fasaneri.

Kongens Lyngby, Stationsby, 10 km N. f. Køben-

havn. Ligger ved Lyngby Sø. Mølleaaen løber gennem Byen. 30,000 Indbyggere.

Seværdigheder: Sorgenfri Slot. — Landbrugsmuseet med Samlinger af gamle Landbrugsredskaber. — Frilandsmuseet med talrige gamle Huse og Gaarde og Møller fra forskellige Egne af Landet, samt fra Skaane og Halland. — Adskillige Skoler. — Kirken paa en høj Bakke ved Kongevejen.

Ungdomsherberg: Kulsviervej 89, Ørholm.

Seværdigheder i Omegnen: Bagsværd Sø (2 km), Bernstorff Slot (3,5 km), Sophienholm (3,5 km), Frederiksdal (3 km), Furesø (4 km), Jægersborg Dyrehave (4 km), Hjortholm Voldsted (4 km), Hareskov (5 km), Maaløv Kirke (15 km), Skodsborg (8 km), Ørholm (5 km).

Kongens Møller. Ved Halleby Aa. S. f. Jyderup. Oprindeligt 6 Møller, Bro Mølle, Rangle Mølle, Strids Mølle, Grydemølle, Øresømølle og Tyske Mølle, nu er de fleste nedlagt som Møller. Møllerne har en malerisk Beliggenhed ved de store Mølledamme og i Skovene omkring Aaen.

Kong Everts Grav, 14 km N. f. Præstø. En velbevaret Langdysse i Everdrup Lund. Kong Evert skal have været en gammel Næsekonge.

Kongsdal, Herregaard, 13 km S.Ø. f. Jyderup. Ejer: Kammerherreinde Estrup. Har bl. a. tilhørt Marsk Stig Andersen og Konsejlspræsident J. B. S. Estrup. Hovedbygningen med 3 Fløje paa to Stokværk er fra ca. 1600 og restaureret i 1880'erne. I Gaarden er et ottekantet Trappetaarn. Den er omgivet af Grave. Hed tidligere Tygestrup.

Kongsted Kirke, 4 km V. f. Fakse, nær Landevejen Køge—Vordingborg. En romansk Kirke af raa Kamp og Kridt, ombygget 1425—50. Rige Kalkmalerier fra ca. 1450 af den hellige Historie viser interessante Modedragter fra Begyndelsen af 15. Aarhundrede. Kirkens Inventar og Gravminder fra Renæssancen skyldes især Grubbeslægten paa Lystrup.

Kongstrup Klinter, 9 km V. f. Kalundborg, paa Røsnæs Sydstrand. Stejle Klinter ud mod Fjorden, for en Del af plastisk Ler. »Helveves Klint«.

Kong Svends Høj, Lolland, 1 km N. f. Pederstrup, en stenomsat Gravhøj, der indeholder Danmarks længste Jættestue, 12 m langt Gravkammer. Restaureret 1942 af Nationalmuseet.

Kong Valdemars Jagtslot, se: Stensbygaard.

Kong Valdemars Plads, se Vintersbølle.

Kongsøre Skov, 13 km S.Ø. f. Nykøbing S., ved Isefjordens Kyst. I Skoven er to Langdysser. Den ene kaldes Kong Øres Grav.

Korselitse, Herregaard, 11 km Ø. f. Nykøbing F. Tilhører det Classenske Fideikommis. Hovedbygningen er fra 1785—87, et enlænget Hus, to Stokværk højt med pilastersmykkede Midtpartier. Ved Gaarden er der store Elme- og Lindealléer og en smuk Have. — Cyklesti til Pomlenakke.

Korsør, Købstad, 9896 Indb. »Korsør, alle skifter«. Det Raab kender vi; Korsør er Færgernes og Bæltets By. Men den er mere. Det er Menesker, som lader Tog og Færger fare forbi, der bor i Korsør. Der handles — ikke saa lidt endda —, og store Fabrikker larmer. Og endda er der Plads til lidt Idyl. »Korsør er en levende By, og saa lugter den saa dejlig lige ved Porten«, siger H. C. Andersen, og hans Ord kan gælde endnu, for Hyld og Roser dufter stadig i Byens mange Haver og Rosenmarker.

Seværdigheder: Korsør Søbatteri med Magasinbygningen fra o. 1600 og det 25 m høje, middelalderlige Fæstningstaarn. Dets underste Del er antagelig fra 13. Aarh.s Slutning og forhøjet i Erik af Pommerns Tid. De svære Mure, i 8 Stokværk, har Skydeskaar. — St. Pauls Kirke, opf. 1869-71 i romansk Stil, m. Prædikestol og andet Inventar fra den gamle Kirke — Bindingsværksgaard fra o. 1700 Algade 31 — Kongegaarden, en Bindingsværksgaard, opført 1770 af Storkøbmanden Rasmus Langeland, der iflg. Wessel »Ikke var

Poet, derfor maaske ej Prakker« (Algade 25) — Jens Baggensens Statue — Korsør Lystskov.

Færgeforbindelser med Nyborg og Lohals.

Ungdomsherberg paa Korsør Søbatteri.

Løjplads: Ved Hovedvej 1, ved Lystskoven.

Turistforeningens Bureau: Zachariassens Boghandel, Algade 41.

Seværdigheder i Omegnen: Taarnborg (2 km), Halskov Odde (4 km), Espe, Boeslunde, Trælleberg.

Krabbesholm, Herregaard, 22 km N.V. f. Roskilde, i Hornsherred. Hovedbygningen er opført 1853 i gotisk Stil.

Kragenæs, Fiskerleje, 18 km N.Ø. f. Nakskov. Endestation for Nakskov—Kragenæs Jernbane, Færgeforbindelse med Fejø. I Omegnen den smukke Torrig Skov og adskillige Oldtidsmindesmærker.

Kragerup, Herregaard, 12 km N. f. Slagelse. Hovedbygningen er omgivet af Grave; den er opført 1801 og senere restaureret.

Kramnitse, Fiskerleje, 10 km V. f. Rødby. Tidligere var her Indløb til Rødby Fjord, nu gaar Diget hen over Løbet. Fiskerlejets Havn sander stadig til, saa den hvert Aar maa uddybes. Her ligger den store Pumpestation for Rødbyfjords Afvanding.

Kregme, Landsby, 4 km S. f. Frederiksværk, mellem Arresø og Roskilde Fjord. Ud mod Fjorden er der skovklædte Strandbakker med høje Skrænter. Kirken er en romansk Kampestensbygning. Det sen-gotiske Taarn er paa Grund af Terrænforholdene bygget til Korets Nordside.

Krenkerup (Hardenberg), Herregaard, 4 km S.Ø. f. Saksøbing. Ejer: Lensgreve Haugwitz-Hardenberg-Reventlow. Anselig Hovedbygning med tre Fløje og Taarne paa de tre Hjørner. Murene er bygget af røde Munkesten, men er nu pudset og gulkalket. Den er omgivet af Grave. Midterpartiet af Nordfløjen er fra o. 1500, Østfløjen og Vestfløjen fra o. 1520. Yderligere Tilbygninger er foretaget 1620 og 1631. Den er

nu restaureret. Ved Slottet er en smuk Have og Park.

Krogerup, 9 km S. f. Helsingør ved Sundet. Hovedbygningen er fra 1779, ombygget 1837. Vest for Hovedbygningen staar en Statue af Hans Rostgaard, Ridefoged paa Krogerup, der vandt Berømmelse i Svenskekrigen 1658—60.

Kronborg, se: Helsingør.

Kræmmerstenen, 12 km S.V. f. Nykøbing S., i Nærheden af Vig. En 2 m høj opretstaaende Sten, formodentlig en Bautasten.

Kulhuse, Fiskerleje, 11 km N. f. Jægerspris paa Horns Herreds Nordspids. Overfart til Lynæs. Tidligere blev der drevet Kulbrænding.

Kulsbjærge, Bakkeparti, 6 km Ø. f. Vordingborg. Bakkerne er for en Del lyngklædte. Højeste Punkt 107 m. Fra dette er der god Udsigt over Sydsjælland.

Kyringe Dysser, 11 km N.V. f. Ringsted. To Langdysser og en Runddyse, som ligger i hverandres umiddelbare Nærhed ved Søtofte og nær Kyringe (Gyrstinge) Sø.

Kærstrup, Herregaard, 11 km Ø. f. Rødby. Hovedbygningen er opført 1765 med to Stokværk i Bindingsværk. Ombygget 1836. Under Bygningen er hvælvede Kældere, der stammer fra en ældre Borg. I Gaardens Dyrehave er et Voldsted med Vold og Grave.

Købelev, 9 km N. f. Nakskov. Paa Kirkegaarden Mindetavler over Biskop Rasmus Møllers to Hustruer, Bodil Marie og Johanne Dorthea, Mødre til henholdsvis Poul Martin Møller og Chr. Winther.

Køge, Købstad, 9591 Indb. Køge er Sjællands gamle By. I dens Gaarde afspejles Aarhundreders Liv og Virke, i de stille Stræder føles Fortiden levende. Men udenom de gamle Huse ligger det nye Køge med Liv og Travlhed.

Seværdigheder: St. Nikolai Kirke, en treskibet Teglstenskirke i gotisk Stil fra Beg. af 14. Aarh. Dens kraftige Taarn har tjent som Fæstning og som Fyr-

taarn. Kirken har et særdeles rigt Inventar. Altertavlen er et fremragende Arbejde fra 1652 af Lorentz Jørgensen, Holbæk. En Række udskaarne Stolestader fra gotisk, andre fra den barokke Tid. Desuden en Række Pulpiturer og Epitafier af betydelig Kunstværdi som det Schøller'ske af Henrik Ditmar og Borgmester Hans Christensens af Reinhold Thim 1625. — Talrige gamle Bindingsværkbygninger; blandt disse er Landets ældste fra 1527 i Store Kirkestræde. — I den knægtbyggede Bindingsværksgaard i Nørregade findes nu Køge Museum, bl. a. med en righoldig Samling af Folkedragter. — Til adskillige gamle Gaarde er knyttet Haandværksnavne. »Smedegaarden« i Store Kirkestræde, med to gamle Bislagssten foran. »Vævergaarden« Torvet 21, fra 1634. »Blikkenslagergaarden«, Vestergade 6. »Garvergaarden«, Vestergade 7. — Raadhuset paa Torvet er fra 16. Aarh., men blev 1803 ombygget i Empirestil. — »Norske Løve« fra Empiretiden, hvor en Rejsende i Ruden ridsede det klassiske: O Gud, i Køge. — I Hotel Prinsen er indsat en Mindetavle om Køge Huskors. — Mange af Bindingsværkshusene har bibelske Indskrifter over Dørene.

Turistforeningens Bureau: Banegaardsplads 2.

Ungdomsherberg: Køge Nordstrand. Lejrpladser ved Sønderstrand og Nordstrand.

Seværdigheder i Omegnen: Gammelkøgegaard (1,5 km), Grundtvigs Grav paa Køge Aas (2 km), Lellinge Skov (6 km), Vallø Slot (7 km), Billesborg (4 km), Højelse Kirke (6 km), Ransebanke (10 km), Turebyholm (17 km), Vallø Kirke (8 km).

L

Ladby Kirkeruin, 4 km N.V. f. Næstved. Ruinen ligger Ø. f. Ladby, af Murene er bevaret 3—4 Skifter af Kampestenskvadre og Kridtsten. Kirken nævnes 1370, men den er nedlagt 1560.

Lammefjorden, 11 km N.V. f. Holbæk. En af de største Inddæmninger i Nordeuropa. — En høj Dæmning, belagt med Kampesten, fører fra Audebo til Gundestrup i Odsherred. Paa Dæmningen løber Landevejen Holbæk—Nykøbing. Ved Audebo er en stor Pumpestation. Omkring det udtørrede Areal paa ialt ca. 55 km² løber en Kanal, Landvandskanalen. Det inddæmmede fremtræder som en stor, ganske flad Slette, hvor kun de tidligere Øer Inderø og Storø rager op.

Langtved, ca. 8 km N. f. Tølløse, ved Bramsnæs Vig. Færgetroen, hvorfra der er Færgeforbindelse med Munkholm og Eriksholm, ligger smukt mellem Skov og Strand. Nord for Kroen Dejligheidsbakken.

Ledreborg, Herregaard, ca. 9 km S.V. f. Roskilde. Ejer: Lensgreve Holstein-Ledreborg. Hovedgaarden opførtes 1741—50 af Grev J. L. Holstein og er et af de betydeligste af vore Bygningsværker fra det 18. Aarhundrede, skabt efterhaanden af J. C. Krieger, Nic. Eigtved og L. Thurah. I Hovedfløjens Vestende er et smukt lille Kapel. — Haven er oprindelig anlagt i fransk Stil med Terrasser paa begge Sider af Aaen; den rummer mange sjældne Træer og er smykket med adskillige Statuer; til Parken slutter sig en Dyrehave. En lang Allé fører op til Slottet.

Ledøje Kirke, 19 km N.Ø. f. Roskilde. En af Landets mærkeligste Kirker, idet den er bygget i to Stokværk som Dobbeltkirke. Den er opført i Beg. af 13. Aarh., sandsynligvis af en Herremand, saa Overkirken har været bestemt for Herremandens Familie. Det er en romansk Teglstenskirke, indvendig beklædt med Kridtstenskvadre. I Skibets Midte bærer 4 polerede Granitsøjler med rigt udhuggede Kapitæler 8 Hvælvinger, medens Firkanten mellem Søjlerne aabner sig op til Overkirken.

Lejre, Landsby, 9 km V. f. Roskilde. Efter Overleveringen var Lejre Skjoldungernes Kongesæde; her

stod deres prægtige Borg, Hjort. Man har dog ikke fundet noget Spor heraf. De ved Byen liggende anseelige Gravhøje er fra Sten- eller Bronzealderen. Øst for Byen staar Resterne af en anelig Skibssætning fra Vikingetiden. — I »Kongsgaarden«, Resterne af en Bondegaard fra før Udskiftningen, er et lille Hjemstavnsmuseum.

Lekkende, Herregaard, 8 km S. f. Præstø. Gaarden ligger smukt i Udkanten af Lekkende Skov paa Skraaning af et Højdedrag med vid Udsigt mod Sydøst. Hovedbygningen er fra 1838 og bestaar af to i Vinkel sammenbyggede Fløje i to Stokværk.

Lellinge Kirke og Skov (Skovhus Vænge), 6 km V. f. Køge. Lellinge Skov har mange smukke Partier, særlig ved Lellinge Aa, der løber mellem høje stejle Skrænter. Ved Aaen er tidligere brudt Limsten til Bygningsbrug. I Aabunden og Aabrinkerne paa Aaens Sydside gaar palæocen Grønsandskalk i Dagen. Lellinge Kirke er en tidlig gotisk Teglstenskirke, hvis oprindelige Anlæg er bevaret. Taarnet er tilbygget i Senmiddelalderen. Kirken blev udvidet 1692—94, og samtidig fik Kirken sit rige Inventar. — Ved Lellinge begyndte Dronning Sophie Magdalene at bygge et adeligt Frøkenkloster, det som senere henlagdes til Vallø.

Lerchenborg, 5 km S. f. Kalundborg. Ejer: Hofjægermester P. A. Lund. Den smukke og anelige Hovedbygning er opført 1743 i Palæstil efter Udkast af Nic. Eigtved. Hovedfløjen er i to Stokværk med Frontespicer. To Sidefløje slutter sig strengt symmetrisk til denne. Nær Hovedbygningen ligger en Have i fransk Stil, længere borte en Park i engelsk.

Lilleborg Ruin, ca. 15 km Ø. f. Rønne, midt i Almindingen. Borgruinen ligger paa en langstrakt Klippeknude ved den nu delvis udtørrede Borresø. En 3 m høj Ringmur omgiver den ovale Borgplads. Porten i Ringmuren har været beskyttet af et svært Taarn. Indenfor Ringmuren er Resterne af Borgens Hoved-

bygning. Lilleborg er opført ca. 1150; den blev stormet og brændt 1259 af Andreas Erlandsen og Fyrst Jaromar.

Lille Gurre, se Øbjerggaard.

Lille Heddinge Kirke, 2 km N. f. Rødvig. En ejendommelig romansk Kridtstenskirke. Skibet har oprindeligt haft tre, maaske fire Stokværk, sikkert i Forsvarsojemed. I romansk Tid fik Koret Krydshvelving. Ved en Ombygning i Middelalderens Slutning blev Skibet overhvalvet og et Taarn tilbygget. Døren ind til Vaabehuset har smukt Træskærerarbejde fra o. 1550.

Lilliendal, Herregaard, 10 km S. f. Præstø. Ejer: Grev C. A. V. Knuth. Hovedbygningen opf. 1770 i et Stokværk. Senere er tilbygget to Stokværk, og Bygningen er gennemført i italiensk Stil. Ved Gaarden ligger en smuk Have med engelsk Parkanlæg.

Lindborg Kro, 10 km fra Roskilde, ved Landevejen Roskilde—Holbæk. En gammel Landevejskro med Bindingsværksbygning, kendt fra Otto Baches Billede: Et Kobbelt Heste udenfor en Kro.

Lindholm, Herregaard, 10 km V. f. Roskilde. Ejer: Baron M. v. Plessen. Hovedbygningen er opført omkring 1730. Vest for Lindholm ligger et stort tidlig-middelalderligt Voldsted, Gl. Lindholm; det er muligvis Ruinerne af Biskop Eskils Gaard i Mosen ved Lejre, der omtales hos Saxo.

Liseleje, Fiskerleje, 6 km N. f. Frederiksværk, ved Kattegat. Ved Lejet bred Sandstrand med Klinter og Klitter.

Liselund, Herregaard, 17 km Ø. f. Stege, nær Klinten. Ejer: Baron E. Rosenkrantz. Hovedbygningen er fra 1887 i to Stokværk m. Taarn. I Nærheden den gamle Hovedbygning, »Slottet«, et lille Lyststed fra 1792, bygget i T-formet Grundplan med hvide Mure og Straatag, hvis Udhæng støttes af Træsøjler; paa Huset er et lille tømret Spir. Et engelsk Haveanlæg strækker sig hen til Klinten. »Gammel Slot« holdes nu

aaben som Museum med sit smukke gamle Udstyr og de smukt dekorerede Rum. Bygmester: Hofarkitekt A. Kirkerup, og Dekorator: J. C. Lillie.

Loddenhøj, 4 km Ø. f. Skælskør. En Langdysse, der har talrige Randsten.

Lodnehøj i Sneslev, ca. 9 km S.Ø. f. Ringsted. En Gravhøj, der omslutter en udgravet dobbelt Jættestue, hvis to Kamre tilsammen er 16 m lange, og som hver har en 8 m lang Gang. Dækstenene mangler.

Louiselund, 5 km V. f. Svaneke, ved Vejen mellem Øster-Marie og Svaneke. I Lunden findes den største Bautastensgruppe paa Bornholm. Adskillige af Stenene er 2,5 m høje.

Lumbaas, Landsby, ca. 10 km V. f. Nykøbing S. Lumbaas Bakker hæver sig stejlt op fra Sejrbugten. Ved Byen ligger et Par store Stenbunker, Korsene; efter Sagnet skal der have staaet to Kors, som Folk skulde kaste en Sten ved, naar de kom forbi.

Lundbygaard, c. 10 km V. f. Præstø. Hovedbygningen er fra 1815, en af Ladebygningerne fra 18. Aarhundrede. I Gaarden findes et Museum med talrige Oldsager. Gaarden blev 1661 givet til Svend Povlsen Gønge for hans Fortjenester under Svenskekrigen.

Lungholm, Herregaard, 6 km S.Ø. f. Rødby. Ejer: Baron P. C. Bertouch-Lehn. Hovedbygningen i to Stokværk blev bygget 1856—57 i gotisk Stil. To lavere, ældre Sidefløje strækker sig skraat ud fra Hovedfløjen. Ved Gaarden findes en stor Have med sjældne Træer og Buskadser, bl. a. en meget høj Ene.

Lyngby, se: Kongens Lyngby.

Lynæs, Fiskerleje, 2 km S. f. Hundested, Halsnæs' sydvestligste Spids, søgt som Badested og Ferieby (se Hundested). Overfart til Kulhuse.

Lystrup, Herregaard, 4 km V. f. Fakse. Ejer: Greve Aage Moltke. Hovedbygningen fra 1579 er paa de tre Sider omgivet af anselige Grave. Den er opført i nederlandsk Renæssancestil af Tegl med Sandstensbaand og Skulpturer. Paa Østsiden staar et ottekantet

Trappetaarn mellem to smaa fremspringende Sidefløje. Grundplanen minder derved om et E, efter Bygherrens Fornavn Eiler Grubbe. Gaarden blev restaureret 1864—69.

Løjtøfte Kirke, ca. 5 km N. f. Nakskov. Mærkelig Sandstensfont af en gotlandsk Stenmester »Magister majestatis«, Kummen med Reliefbælte og Foden med fantastiske Løvehoveder. Prædikestol fra ca. 1575.

Løvenborg, Herregaard, 10 km S.V. f. Holbæk. Ejer: Greve C. Ahlefeldt-Laurvig. Gaarden ligger paa en Holm i en lille Sø. Hovedbygningen har tre Fløje, opført af røde Mursten paa en Sokkel af Granitkvadre. Paa de to Yderhjørner findes runde Taarne. Den blev opført i Aarene omkring 1634; 1853 fik den en Tilbygning i Rosenborgstil. Den rummer flere store Sale med Stuklofter og Rokokoornamenter. Ved Gaarden ligger en Have, anlagt i fransk Stil.

Løvka, 3 km S. f. Hasle, Bornholms mindste Fiskerleje. Kulgrube.

M

Maaløv Kirke, 15 km V. f. Lyngby, ved Landevejen København—Frederikssund. Den er viet til St. Ib og er en romansk Bygning, udvidet med Taarn og Vaabenhus i gotisk Stil, og har interessante romanske Kalkmalerier fra Valdemar Sejrs første Tid, bl. a. et Madonnabillede. Ved Kirken findes St. Ibs Kilde, der forhen søgtes for Lægedoms Skyld.

Maglebjerg, ca. 3 km Ø. f. Birkerød, i nordligste Del af Rude Skov. Nordsjællands højeste Punkt, 91 m. Paa Toppen staar et Udsigtstaarn.

Magleby Kirke, Møn, 14 km Ø. f. Stege. Kirken har et romansk Skib med et næsten samtidigt Taarn, 3 Stokværk højt og oprindelig med tvillingdelt Overparti. Østpartiet og to Tilbygninger er sengotiske. Altertavlen er fra 1598. Den gotlandske Kalkstensfont har tikantet Kumme med talrige Dyreornamenter.

Magleby Kirke, Stevns, 7 km N.V. f. Store Heddinge. En oprindelig romansk Kridtstensbygning med gotiske Tilbygninger. Kirkens Taarn styrkede ned 1584 og genopførtes 1593. Ved Kirkegaardsmuren ligger en middelalderlig Kirkelade. — Den mærkelige Mindetavle for Pernille Krognos.

Maglegaard, 6 km V. f. Svaneke. Ved Gaarden ligger Ruiner af St. Mauritii og St. Margrethes Kapel.

Maglehøj, 1 km S. f. Frederiksværk. Den byder prægtig Udsigt over Arresø og Roskildefjord.

Maribo, Købstad, 4810 Indb. Maribo er Lolland-Falsters Stiftsby, hvilket har forlenet den med en vis Værdighed. Den ligger ved sin Sø og hygger sig med smaa Haver og Huse. Men Lollands Hovedfærdelsaarer gaar igennem, og de bringer Liv og Handel til den stille By.

Seværdigheder: Domkirken. Den var tidligere Birgitternes Kirke og bestaar af et stort, bredt, tredelt Skib og et smallere Kor i den særlige Birgittinerstil fra o. 1400. Taarnet er fra nyere Tid. Gennem adskillige Restaureringer har man søgt at føre den tilbage til den oprindelige Form. Prædikestolen er i Højrenæssancestil fra 1606, Altertavlen i Bruskbarek fra 1641. Leonora Christine levede sine sidste Aar i en af Klosterbygningerne, og hendes Gravsten findes i Kirken. — Lolland-Falsters Stiftsmuseum. — Landkulturhistorisk Museum og Frilandsmuseet. — Klosteranlægget.

Ungdomsherberg (mandlige og kvindelige): F. D. F., Vestergade 56.

Turistforeningens Bureau: Deins Boghandel, Jernbanegade.

Seværdigheder i Omegnen: Borgø, Engestofte (5 km), Knuthenborg (7 km), Søholt (9 km), Bandholm (8 km), Christianssæde (11 km), Stokkemarke Kirke (11 km), Østofte Kirke (6 km).

Marielyst Østersøbad, 13 km S.Ø. f. Nykøbing F., ved Østersøen. Her findes en glimrende Badestrand og

en større Villabebyggelse har rejst sig omkring den.

Marienburg, Herregaard, 7 km S.V. f. Stege. Ejer: Grevinde Moltke-Bregentved. Hovedbygningens ene Fløj blev bygget 1853—54 af gule Mursten i to Stokværk med et 25 m højt Taarn, den anden er fra 1893. Stor Have og Park med Kanaler fra de la Calmettes Tid o. 1790 omgiver Gaarden. I Haven findes talrige sjældne Træer, bl. a. Douglasgran.

Mogenstrup Aas strækker sig fra Næstved ca. 8 km mod Øst. Et Højdedrag af Sten og Grus, som falder brat af mod Nord og Syd. Aasen er en af Danmarks aneligste Aase; den er nu for en Del beplantet med Naaletræer. — Delvis fredet.

Mullerup, Landsby, 15 km N.V. f. Slagelse. I Maglemose ved Mullerup er der gjort store Bopladsfund fra den tidligste Stenalder. Blandt Fundene var Benredskaber meget talrige. Hele Perioden har efter disse Fund faaet Navnet Mulleruptid.

Munkholm, Halvø, 7 km Ø. f. Holbæk i Bramsnæs Vig. Holmen er forbundet med Land ved en smal, ofte overskyttet Tange. Holmen selv naar en Højde paa 12 m. Paa Bakken er fundet Munkesten, Brolægning og Mønter. Munkholm vil i nær Fremtid blive forbundet med Hornsherred ved en Bro.

Musestenen, en stor Granitvandreblok paa Stranden i Strandskoven ved Vemmetofte, nær Fakse Ladeplads. Den laa tidligere ude i Vandet, men bares omkring Aarhundredskiftet af Isen helt op i Strandskoven.

Møllehøj, 7 km S. f. Frederikssund. En Jættestue med stort Kammer.

Møns Klint, 18 km Ø. f. Stege. En stor Flage af Skrivekridt, som hæver sig under Høje Møn, og som gaar i Dagen i den ca. 8 km lange Klint ud mod Østersøen. Kridtet er adskilt i flere Partier af sand- og lerfyldte Dale, de saakaldte Fald, der har rig Vegetation, mens Kridtet staar nøgent. Klinten menes dannet efter Istiden. De forskellige Kridtflager er skub-

bet ind over hverandre. Klintens Udseende ændres stadig gennem Erosion og Nedstyrtninger. Blandt Klintens mest fremtrædende Punkter er: Taleren, Hylledals Klint, Vitmundsnakke, Dronningestolen, Maglevandsfaldet, Græderen og Sommerspiret. Som det hvide Kridt træder frem mellem de grønne Skove og de grønklædte Skrænter mod det blaa Vand hører Klinten til de skønneste og ejendommeligste danske Landskaber.

Mørkemosebjerg, 7 km V. f. Tølløse. 105 m. Omkring Bjerget findes Partier med bratte Skrænter og Kløfter. Nærved ligger Maglesø.

N

Nakskov. Købstad, 16,400 Indb. Nakskov er først og fremmest Handelens By. Dens Liv er koncentreret om Havnen. Gennem den strømmer det rige Oplands Varer ud over Østersøen. Ogsaa Byens største Industri, Skibsværftet, er knyttet til Havnen. Men bag den lange Havnegade ligger de gamle Bindingsværkspakhus og mellem dem snævre Gyder, hvor Nutidens Travlhed slet ikke kan faa Spillerum.

Seværdigheder: St. Nikolai Kirke, bygget i gotisk Stil med en mærkelig Modsætning mellem det høje, lyse Skib og det lave, dunkle Kor. Dens Prædikestol er fra 1630 og dens Altertavle, skaaret i Bruskarok, fra 1657. — St. Franciskus (kat.) Kirke med moderne franciskanske Kalkmalerier. — Gamle Købmandsgaarde i Bindingsværk, blandt disse Theisens Gaard fra 1786. — Indrefjordsanlægget med Fuglereservat. — Lystskoven Svingelen med Sommerrestaurant — Nordens største Sukkerfabrik.

Færgeforbindelse med Spodsbjerg paa Langeland.

Ungdomsherberg (mandlige og kvindelige) K. F. U. K., Klostergade 13. Lejrplads ved Maglehøj Strand. (10 km fra Nakskov).

Turistforeningens Bureau paa Banegaarden.

Seværdigheder i Omegnen: Halsted Kloster (6 km), Rudbjerggaard (7 km), Købelev Præstegaard (9 km), Vesterborg Kirke (9 km), Frederiksdal (13 km), Reventlow Museet (Pederstrup) (13 km), Søllestedgaard (12 km), Ravensborg (15 km), Kappel Stubmølle (10 km), Horslunde Kirke (11 km), Albuen (12 km), Bavneshøj (14 km), Kragenæs (18 km), Løjtofte (5 km), Tillitze (8 km), Gammelgaard (12 km), Birket Kirke (14 km), Kong Svends Høj (14 km).

Nixelø, Ø i Sejrbugten, 4 km lang, 1 km bred. Den naar en Højde af 41 m og staar med stejle, nu og da skovklædte Skrænter ud mod Stranden. Ind i Øen skærer sig den dybe, skovklædte Trolddal. Paa Øen er fundet Tomter af Huse fra Stenalderen. Færgeforbindelse med Havnsø.

Nexø, Købstad, 2934 Indb. Nexø er Bornholms næststørste Købstad og endda en lille By med hyggelige Bindingsværkshuse og ejendommelige Sandstensgårder.

Seværdigheder: Kirken, oprindelig et lille Kapel, er udvidet gentagne Gange i nyere Tid. — Skanserne ved Kysten med Minder fra Svenskekrigene. — Frederiks Sandstensbrud N. f. Byen.

Ungdomsherberg: Dueodde (9 km).

Seværdigheder i Omegnen: Nexø Lystskov (2 km), Balka Badestrand, Paradisbakkerne (3 km), Dueodde (9 km), Bodilsker Kirke (4 km).

Nivaagaard, Herregaard, 8 km N. f. Hørsholm ved Sundet. Hovedbygningen er fra 1880—81. Paa Gaarden er en Malerisamling af ældre italiensk, hollandsk og dansk Kunst, som er skænket Staten.

Nordskoven, ved Jægerspris, dækker Hornsherreds Nordspids. Skoven har en ejendommelig og afvekslende Træbestand, isprængt store Mosedrag. Naaleskov er overvejende, men der findes ogsaa en Del Bøg og Eg. I Moserne findes Elleskove. Særlig kendt er Skoven for dens store Egetræer, der tales om de »tusindaarige Ege«, bl. a. Storkeegen.

Nordstrand. Se Nykøbing Sjælland.

Nykøbing, Falster, Købstad, 16,332 Indb. Nykøbing F. hører til de Byer, der har kastet det meste af Fortiden over Bord. Det er en munter By. Livet leves for Dagen — og for Fremtiden. Den er Sydhavsøernes Forlystelsescentrum, og Forretningslivet blomstrer som Roserne ved Guldborgsund.

Seværdigheder: Den gamle Graabrødrekirke er en sengotisk Murstensbygning fra o. 1500 og bestaar af Skib og Kor med tresidet Afslutning, spidsbuede Vinduer og Stræbepiller. Ogsaa det lille Taarn er fra Senmiddelalderen. Spiret senere. Til Kirken støder en Fløj af det gamle Graabrødrekloster, der har været brugt til Raadhus og Latinskole. Kirken har Altertavle i Senrenæssancestil fra 1618 og Prædikestol af Jørgen Ringnis. Paa Korets Nordvæg findes den Mecklenburgske Anetavle med 63 malede Portrætter af Fr. II.s Dronning Sofies Aner. — Adskillige gamle Huse, blandt disse »Czar Peters Hus«, en Bindingsværksbygning fra o. 1700. (Navnet efter Peter d. Stores Ophold her 1716), med Museum. — Ritmestergaarden.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole, Møllersvej 3.

Turistforeningens Bureauer: B-T. Centralen, Politikens Telegramhal, Hotel Baltic, Hotel Phønix, Industrihotellet samt Erhvervsraadets Kontor, Torvet.

Seværdigheder i Omegnen: Orupgaard (6 km), Tromnæs (ca. 14 km), Marielyst Østersøbad (13 km), Torrey Kirke (5 km), Væggerløse (7 km), Bøtø (18 km), Gedser (25 km), Korselitze (11 km).

Nykøbing, Sjælland, Købstad, 3927 Indb. Nykøbing S. har altid ligget fjernt fra Alfarvej, og det har præget den, og saa har grumme Ildebrande tilmed berøvet den dens Præg af Ælde. Først i de seneste Aartier har Folk fundet Vej til den, fordi den har en Omegn saa rig som nogen.

Seværdigheder: Kirken er en romansk Murstenskirke fra o. 1200. Da Kirken i gotisk Tid fik Hvælvinger, blev den toskibet. Alteret er fra 1590, Prædikestolen fra 1636. — Odsherreds Folkemuseum.

Ungdomsherberg: (nærmeste) Steenstrup (ca. 7 km).
Lejrpladser ved Nordstrand og Skæreby.

Turistforeningens Bureauer: Turistforeningens Sekretariat, Algade 9. Poul Helms Boghandel. Gunnar Rasmussens Boghandel.

Seværdigheder i Omegnen: Badestrand ved Nordstrand (ca. 2 km) og Skæreby (ca. 3 km), Anneberg (2 km), Rørvig (6 km), Næsseholm Ruin (3 km), Højby Kirke (5 km), Steenstrup Troldestue (7 km), Odden Kirke (18 km), Lumbsaas (10 km), Kræmmerstenen (12 km), Kongsøre Skov (13 km), Høve Stræde (16 km), Herrestrup Dyssekammer (16 km), Esterhøj (18 km), Vejrhøj (24 km), Dutterhøje (17 km), Faarevejle (22 km), Asnæs (20 km), Dragsholm (26 km), Gni-ben (29 km), Syvhøjene (2 km), Klint (7 km), Egebjerggaard (8 km), Trundholm Mose (8 km).

Nylarsker Kirke, 8 km S.Ø. f. Rønne. Kirken, der er viet til St. Nikolaus, er en af Øens Rundkirker. Den er opført af utilhuggen Kamp og Cementsten i romansk Tid og bestaar af Rundhuset, ovalt Kor med Korrunding og Vaabenhus. Rundhuset har tre Stokværk: Det underste, Kirkerummet, har fra en svær Midtpille spændt en Tøndehvælvning over til den 1,9 m tykke Ydermur. Rundhusets oprindelige Dør kunde spærres ved to Bomme. 2. Stokværk er ogsaa hvælvet, men lavere og beregnet til Tilflugt. Øverste Stokværk har været Vægtergang med Skydeskaar. Taget har nu Kegleform. Paa Skibets Midtpille er Kalkmalerier fra ca. 1300. Klokkerne hænger i et særskilt Taarn. I Vaabenhuset staar 2 smukke Runesten.

Nyord, Ø ved Møns Nordvestkyst. Øens Kirke ligger 8 km fra Stege. Øen er delt i to Dele, en mindre vestlig, hvis højeste Punkt er 15 m; denne Del har bratte Brinker mod Havet. Den østlige bestaar af ganske lave og flade Strandenge, der ofte oversvømmes, og kun kan bruges til Høslæt og Græsning.

Nysted, Købstad, 1511 Indb. Nysted ligger smukt og

frit ved Østersøen som en fredelig lille By under det høje, slanke Kirkespir.

Seværdigheder: Kirken, en gotisk Murstensbygning fra 15. Aarhundrede med Skib og Kor i et, Taarnet er senmiddelalderligt, Spiret paasat o. 1650. — En Del gamle maleriske Huse — »Skansen«, før Skanse, nu omdannet til Lystanlæg med kunstig Sandstrand. — Aalholm (se denne).

Ungdomsherberg: Teknisk Skole. Lejrplads: Ved Skansen.

Turistforeningens Bureauer: Boghandlerne Ross-Svenningen og Knuthsen.

Seværdigheder i Omegnen: Kettinge Kirke (3 km), Frejlev Skalkeskors (5 km), Frejlev Skov (8 km), Bramslykke (9 km), Fuglsang (8 km), Herreslev (6 km).

Nysø, Herregaard, 1 km N. f. Præstø. Hovedbygningen fra 1671—73 er bygget i hollandsk Stil og bestaar af en Hovedfløj og to korte Sidefløje, 2 Stokværk høje. Midterfløjen har Frontespice og fire joniske Pilastrer paa høje Fodstykker. Gaarden er paa tre Sider omgivet af Grave. Haven er anlagt i stiv fransk Stil. Ved Hovedbygningen findes Thorvaldsens Atelier. — I en Sidebygning er indrettet en smuk offentlig Samling af Thorvaldsens Arbejder og Minder om hans Ophold paa Nysø. Ejer: Frk. Stampe.

Næsbyholm, Herregaard, 13 km S. f. Sorø, nær Tjustrup Sø. Ejer: Baronesse J. Holck. Gaarden har en anelig Hovedbygning, der er omgivet af Grave og opført 1585 i nederlandsk Renæssancestil af Sten Brahe, sikkert med Hans Stenwinkel d. æ. som Bygmester. Efter en Brand 1932 er den genopført i sin opr. Skikkelse.

Næsgaard, Agerbrugsskole, 5 km Ø. f. Stubbekøbing, tilhørende Det Classenske Fideikommis. Landets ældste Agerbrugsskole. Højt beliggende i smukt, bølget Skovlandskab med Udsigt over Grønsund til Møn. I Nærheden Grønsund Færgested og Borreknold, hvor

det Færgehus stod, hvor Marie Grubbe levede sine sidste Aar som Færgekone.

Næsseholm Ruin, 3 km V. f. Nykøbing S., i den nu udtørrede Højby Sø. Voldstedet bestaar af en 60 m lang og 50 m bred Banke, der hæver sig stejlt fra Gravene. Ved omfattende Udgravninger i de senere Aar er der fremdraget betydelige Rester af tre Bygninger, hvoriblandt et kraftigt Midttaarn. Fra det sydvestre Hjørne har en Bro, hvis Egepæle nu er synlige, ført over Vandet. Paa Landet overfor ligger Troldbjerget med en Række Gravhøje, Syvhøjene, Vidner om Stedets Beboelse i Oldtiden.

Næstved, Købstad, 18,316 Indb. Næstved er præget af Fremskridt og Udvikling; den ligger midt i et rigt Opland og har gennem den nye Kanal skaffet sig god Forbindelse med Havet. Gaderne reguleres, og nye Kvarterer rejses, men mellem alt det nye gemmer Byen en rig Skat af gamle Bygninger, af hvilke mange gaar tilbage til Middelalderen.

Seværdigheder: St. Peders Kirke. En af vore anseligste gotiske Kirker. I Kirken findes Spor af en romansk Kirke; o. 1375 blev det rigtudformede højgotiske Koranlæg opført, med 7-sidet Midtkor og to tresidede Sidekor, og o. 1400—1500 det tredelte Skib. Kirken restaureredes 1883—85. Paa Korets Nordvæg findes et Kalkmaleri med Valdemar Atterdag og Dronning Helvig. Prædikestolen er af Lorentz Jørgensen, Holbæk, fra 1671. Paa begge Sider af Koret staar Munkestole i gotisk Stil. Talrige Epitafier og Ligsten. — St. Mortens Kirke, opført i senromansk Stil i 1200-Tallet, senere ombygget i gotisk Stil. Altertavlen er fra 1667 af Abel Schrøder d. y., Prædikestolen fra 1602. Et Alterskab er fra 1526. — Det gamle Raadhus, et middelalderligt gotisk Stenhus. — Husene Nr. 6—12 paa Kirkepladsens Sydside, middelalderlige Boder. — Kompagnihuset i Kompagnistræde — Helligaandshuset fra 1500 Tallet opført af Munkesten. Gavlen ud mod

Ringstedgade har Kamtakker og spidsbuede Blindinger. I Huset findes nu Næstved Museum med interessant Oldsager og Byminder. — Apostelhuset, Riddergade, et Bindingsværkshus fra Senmiddelalderen. Paa dets Knægte er Christus og de 12 Apostle udskaaret. — Østergade 17, et Bindingsværkshus, rigt prydet med Udskæringer i Bruskarok. — Gøernes Gaard med Svalegang, en middelalderlig Bygning.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole. Lejrplads: Ved Karrebæksminde.

Turistforeningens Bureau: Østergade 32.

Seværdigheder i Omegnen: Mogenstrup Aas, Herlufsholm (2 km), Olstrup Kirke (7 km), Gaunø (7 km), Holmegaard (8 km), Saltø (11 km), Karrebæksminde (10 km), Harrested (11 km), Hammer Kirke (14 km), Fensmark (6 km), Holmegaard og Glasværket (8 km), Broksø (12 km), Dronning Margrethes Høj (12 km), Fuglebjerg Kirke (17 km), Gunderslevholm (12 km), Knurrevang (12 km), Ladby Kirkeruin (4 km), Ravnstrup (16 km), Rønnebæksholm (2 km), Sparresholm (13 km), Vejlø Kirke (7 km), Vallensved Kirke (8 km).

Nødebo, Lantåsby, 7 km N.Ø. f. Hillerød, ved Esrum Sø. Kirken er en lille romansk Kampestensbygning, hvis Taarn er nedbrudt før Reformationen. I Kirken er et Alterskab fra ca. 1500 med Malerier af den nederlandske Mester Adrian Isenbrant, Prædikestol fra 1668 og Kalkmalerier fra 15. Aarh.

Nørre Alslev Kirke, 11 km V. f. Stubbekøbing. Den er bygget af Munkesten med Skib, Kor og Taarn i gotisk Stil. Skib og Kor er fra ca. 1300, Taarnet er senmiddelalderligt. I Kirken er Kalkmalerier fra o. 1500, der viser Christus, Apostle, Helgener og Dødedansen. Altertavlen og Prædikestolen er fremragende Arbejder af Jørgen Ringnis.

Odden Kirke, 18 km N.V. f. Nykøbing S., en gotisk Teglstenskirke. I Kirken hænger en Model af Linieskibet »Prins Christian«, som den 22. Marts 1808 ved Oddens Kyst kæmpede en heltemodig Kamp mod 5 engelske Orlogsmænd. Paa Kirkegaarden er rejst en Mindestøtte for de faldne med Grundtvigs Vers: De Snekker mødtes i Kvæld paa Hav.

Odinshøj, 5 km Ø. f. Hornbæk ved Sundet. Høj med vid Udsigt over Øresund og dets Kyster.

Olshøj (Onshøj), 8 km S.Ø. f. Kalundborg. En Gravhøj med en dobbelt Jættestue.

Ols Kirke, 4 km S. f. Allinge. Viet til St. Olaf. Det er den højeste af Øens Rundkirker, og den ses viden om. Kirken er bygget o. 1200 og bestaar af Rundhuset, et firkantet Kor og et Vaabenhus m. Sydvest. De 1,5 m tykke Mure er opført af utilhugget Kamp og Cementsten. De 3 Stokværk er tilsammen 15 m høje. Fra en Midtpille er i underste Stokværk spændt en Tøndehvælving hen til Ydervæggen. Kirkerummet er ret dunkelt. En Trappe til 2. Stokværk sidder saa højt oppe, at en Stige har været nødvendig for at komme op til den. 2. Stokværk er indrettet som første; det har en Døraabning med Adgang fra Stige udefra. I de øverste Stokværk er Skydeskaar. Taget er kegleformet. Kirkens fæstningsagtige Karakter træder tydeligt frem.

Olstrup Kirke, Lolland, 6 km S.Ø. f. Rødby. En lille, kullet, romansk Murstensbygning. Kirken har Prædikestol fra 1622 og en Træfigur fra 14. Aarh. af St. Laurentius, Kirkens Værnehelgen. Versificeret Præstetavle.

Olstrup Kirke (Holme-Olstrup), Sjælland, 7 km N.Ø. f. Næstved. En romansk Kirke af blandet Materiale med tilføjet romansk Taarn af Munkesten. Koret er i gotisk Tid forlænget mod Øst. Prædikestol fra 1670 af Lorentz Jørgensen, Holbæk.

Omø i Store Belt, S.V. f. Skælskør. Øens højeste Punkt er Skovbanke (24 m). Paa Øen er Fyrtaarn og en Kirke fra 1828. Desuden en Sø paa 16 ha. Overfart til Skælskør.

Orebygaard, 6 km N.V. f. Saksjøbing ved Munden af Saksjøbing Fjord. Hovedbygningen ligger paa en gammel Borgplads, omgivet af Vold og Grave. Den blev opført 1587, men er i moderne Tid ganske ombygget. Paa Gaarden er et stort Bibliotek og en betydelig Malerisamling. Den er omgivet af en smuk Have.

Orø, Ø i Isefjorden, 8 km N.Ø. f. Holbæk. Overfart fra Holbæk. Kirken er fra o. 1300 af raa Kamp. Over Korbuen er den gotiske Krucifiksgruppe bevareret paa gl. Plads. God Prædikestol fra 1633. Paa Øens Sydspids findes et Voldsted, Børreklak, og Nord for Kirken Ruiner af en Borg, Dronning Margrethes Slot. Ved denne Borgplads er fundet et Guldrelikviekors fra Svend Estridsens Tid, Orøkorset.

P

Paradisbakkerne, ca. 3 km N.V. f. Nexø. Et male-risk Bakkeparti, klædt med Skov og Lyng og gennemskaaret af dybe Kløfter med bratte Klippevægge. I Dalene findes talrige Smaasøer og Mosedrag. Vegetationen er rig paa sjældne Planter. Blandt Dalene kan nævnes Skaftedal, Grydedal, Kodal, Dybedal og Majdal. I Paradisbakkerne findes Rokkestenen, en stor Klippeblok, som kan sættes i Bevægelse.

Pedersborg Kirke, 2 km N. f. Sorø. Den ligger paa et Voldsted af en anselig Middelalderborg, Pedersborg, fra 12. Aarh.. Den er omgivet af Heglinge Halkredsvold, hvis Ender gaar ud til Søen, og minder derved om Anlægene paa Birka og ved Hedeby. Det rummer muligvis et Byanlæg fra Oldtidens Slutning. 1205 blev Borgen skænket til Sorø Kloster, kort Tid efter blev den nedbrudt og Kirken opført paa Borg-

pladsen. Den har senromansk Skib og Kor og et lille Taarn fra o. 1550. Materialet er uregelmæssigt tilhuggede Kampestenskvadre. Kirken har en trefløjet, gotisk Altertavle fra o. 1475 med Fremstilling af Lidseshistorien. Prædikestolen er fra o. 1600.

Pederstrup, Herregaard, 13 km N.Ø. f. Nakskov. Hovedbygning fra 1686, blev 1827 ombygget i Empirestil af C. F. Hansen; de Meldahl'ske Tilbygninger fra 1861—62 med de runde Taarne og Spir er nu fjernet. 1938 indrettedes Gaarden som et Minde-Museum for C. D. F. Reventlow. Som den ligger i sin grønne Park, omgivet af gamle Skove, er den et yndet Udflugtssted med store Mødelokaler.

Petersgaard, Herregaard, 4 km N.V. f. Kalvehave. Hovedbygningen er fra 1776—80 og ligger i dejlige Skove.

Pomlenakke, 14 km S.Ø. f. Stubbekøbing. En høj Skrænt i Skovene ud mod Østersøen med vid Udsigt.

Præstø, Købstad, 1843 Indb. Præstø hører som Købstad til de stille i Landet. Den lever beskedent af sit Opland uden at kræve Plads blandt Verdens store. Ord som hyggelig, venlig og idyllisk kan med mere Ret bruges om Præstø end om de fleste andre Købstæder. Byen er omgivet af Skove med stærkt kuperet Terræn.

Seværdigheder: Kirken. En sengotisk Teglstenskirke med Langhus og Taarn og mod Syd en Tilbygning fra o. 1510 i hele Skibets Længde med rige Blindingsgavle. En Restaurering 1904—06 præger Kirken stærkt. Pragtfuld Altertavle fra 1657 af Abel Schrøder d. y., Prædikestol fra 1631. Talrige Epitafier og Ligsten. — Anlægget Frederiksminde med Udsigtsplads.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole, Jomfrustræde. Lejrplads ved Frederiksmindeanlægget.

Turistforeningens Bureauer: Paa Banegaarden og i Andreas Jensens Boghandel.

Seværdigheder i Omegnen: Nysø (1 km), Beldringe

(4 km), Jungshoved Voldsted (7 km), Lekkende (8 km), Kong Everts Grav 14 km), Engelholm (7 km), Baarse Kirke (4 km), Bækkeskov (10 km), Lundbygaard (10 km), Lilliendal (10 km).

R

Randkleveskaaret, 8 km N.V. f. Svaneke. Et Klippeparti ved Kysten, der danner en med Stranden parallelt gaaende 14 m dyb 2,5 m bred Kløft. Klipperne staar skarpt afskaarne, og store Sten dækker Kløftens Bund.

Ranesbanke, ca. 10 km S.Ø. f. Køge. En stor paa en Sandbanke liggende Høj kaldes Store-Rane; en mindre Høj i Nærheden hedder Lille-Rane.

Ravnsborg Ruin, 15 km N.Ø. f. Nakskov. Voldstedet ligger ved Havet paa en 18 m høj Borgbanke. Mod Land har den været dækket af Grave, og foran disse laa en Vold. Paa Voldstedet fandtes i Middelalderen tre Bygningskomplekser, den store Borggaard og to lavere liggende Forgaarde. Ved Borggaarden var et Taarn. Voldstedet var omgivet af Ringmur med Hjørnetaarne. Borgen blev opført af Munkesten 1300—30 og nedbrudt inden Middelalderens Slutning.

Ravnstrup, Herregaard, 16 km N. f. Næstved. Hovedbygningen bestaar af en enkelt Fløj og er bygget 1593—95 af røde Munkesten paa Granitsokkel; den har et ottekantet Hjørnetaarn og er ændret betydeligt gennem Ombygninger.

Reersø, Halvø i Store Belt, 20 km N.V. f. Slagelse. Byen Reersø har et gammelt Præg, ligesom Beboernes Levemaade og Dialekt vidner om Halvøens Isolation. Paa »Tottens Klokketaarn« er fundet Bygningsrester, maaske af en Borg. Paa Halvøen er nu et Hjemstavns-museum og Mindestene for Dronning Margrethe, som gav Reersø Privilegier, og for Forfatteren Thorkild Gravlund, der har skildret Reersøs Natur og Befolkning.

Refsnæs (Røsnæs). Halvø mellem Kattegat og Kalundborg Fjord. Den har højtliggende bakkede Jorder og stejle Skrænter ud mod Fjorden. Halvøen er skovløs, efter Sagnet fordi Valdemar Sejrs Søn, Prins Valdemar, blev dræbt her 1231 ved et Vaadeskud paa en Jagt, hvorefter Kong Valdemar lod Skovene rydde. Bygninger, Bohave og Klædedragt har herude bevaret et gammelt Præg.

Reventlow-Museet, se: Pederstrup.

Ringborgen, 10 km S.Ø. f. Aakirkeby. Et Voldsted, ca. 80 m langt og 60 m bredt. Det afsluttes med en 15 m høj Skrænt mod Øleaa. Mod Syd beskyttes det af en 3 m høj Halvkredsvold med Grav foran. Dets Alder kendes ikke.

Ringsted, Købstad, 7944 Indb. Ringsted, midt i Sjællands Hjerter, har fra ældgammel Tid været Sjællændernes Mødeplads, og stadig samles de her til Stævner og Fester. Ringsted fremtræder nu som en ny By med lyse og brede Gader.

Seværdigheder: St. Bendts Kirke. En af Danmarks ældste Teglstenskirker, opført fra o. 1160—1200, bestaaende af Kor med Apsis, Tværskib med 4 Østkappeller, ligeledes med Apsider, og treskibet Langhus. Over Korsskæringen et Tårn fra 1500erne. Kirken har lidt meget af Brande og Ombygninger, men er restaureret 1900—09. Her er Knud Lavard, Valdemar den Store, Knud VI, Valdemar Sejr, Dronning Dagmar, Dronning Berengaria, Erik Menved, Dronning Ingeborg og flere fyrstelige Personer begravet. En stor rigt graveret Messing-Gravplade over Erik Menved og Dronning Ingeborg er bevaret. I Kirkens Museum findes adskilligt Gravgoods fra Fyrstegravene, bl. a. Dronning Berengarias Fletning. Blandt Kirkens Inventar er en Række udskaarne Munkestole fra o. 1420. Prædikestolen er fra 1609, Altertavlen fra 1656. En Del Ligstene, bl. a. over Mourits Olufsen Krognos. — Torvet med de gamle »Tingstene« — og med Johs. Bjergs Statue af Valdemar den Store. — Anlæg med Pavillon.

Ungdomsherberg: Handelsskolen, Søgade 16.

Turistforeningens Bureau: Ahrent Flensborgs Boghandel, St. Hansgade.

Seværdigheder i Omegnen: Sigersted (4 km), Fjenneslev Kirke (7 km), Haraldsted (8 km), Vigersted Kirke (9 km), Skjoldenæsholm (11 km), Alsted Kirke (8 km), Giesegaard (12 km), Gyldenløves Høj (14 km), Håbors Høj (8 km), Humleoregaards Voldsted (10 km), Kyringe Dysser (11 km), Lodnehøj (9 km), Svenstrup (14 km), Tybjerggaard (11 km), Valsøgaards Voldsted (5 km).

Risbyholm (hed tidligere Benzonseje), Herregaard, 11 km S. f. Roskilde. Oprettet 1722. Hovedbygning i eet Stokværk.

Rispebjerg, 11 km S.Ø. f. Aakirkeby. Her findes en geologisk Formation Rispebjerg Sandsten, en grov, spættet Sandsten, indeholdende Fosforitkonglomerater, den hidrører fra Urtiden; dens Mægtighed er 3 m.

Roholte Kirke, 4 km S.V. f. Fakse Ladeplads. Den er opført 1441 af Munkesten og Kridtsten i vekslende Bælter. Altertavlen er fra 1592. Prædikestolen fra 1599. Fonten er et gullandsk Arbejde fra o. 1450, smykket med Relieffer paa Siderne.

Rollotaarnet, se: Fakse.

Rosendal, Herregaard, 5 km fra Fakse Ladeplads. Tilhører Greve Knuth. Hovedbygningen fra 1847—49, bygget af Faksekalksten.

Rosenfeld, Herregård, 2 km N.V. f. Vordingborg. Tilhører Gesandt O. Oxholm. Hovedbygningen fra 1868—69, i Renæssancestil. Det imponerende Ladegaardsanlæg er fra 1777. Lille fransk Have med høje Aske og Ær'er.

Roskilde, Købstad, 22,245 Indb. Roskilde er Domkirkens og Kongegravenes By. Domkirkens to høje, slanke Spir hæver sig over Byen og præger dens Billede. I Ly af Kirken blev Roskilde i Middelalderen Sjællands vigtigste By; en Tid blev den regnet for Danmarks Hovedstad. I den nyeste Tid er den takket

være sin centrale Beliggenhed vokset op til at blive Sjællands største By efter København.

Seværdigheder: Domkirken. Harald Blaatand byggede den første Kirke — af Træ — i Roskilde, og i den blev han begravet. Bisp Vilhelm og Bisp Svend Nordmand erstattede den o. 1175 med en Stenkirke, og et Aarhundrede senere begyndte Absalon at bygge den nuværende Kirke, som fuldendtes af hans Slægtning og Efterfølger, Bisp Peder Sunesøn. Materialet er røde Teglsten paa en Kampestensfod. Stilen en Overgangsform mellem romansk og gotisk, Planen er et latinsk Kors. Kirken fik Hovedskib og to lavere Sideskibe; mod Vest rejstes to Taarne. Senere er der tilbygget en Række Kapeller i de skiftende Stilarter; særlig fremtrædende blandt disse er Chr. IV's og Fr. V's Kapeller, det sidste bygget af Harsdorff 1774—79. I Kirken hviler Harald Blaatand, Svend Estridsen, Dronning Margrethe, Chr. I og alle Kongerne fra Chr. III. Desuden udpeges Saxos Grav i Kirken. Blandt Gravmonumenterne maa nævnes Dronning Margrethes, Chr. III's og Frederik II's. Blandt Seværdighederne iøvrigt er Urfigurerne Kirsten Kimer og Per Døver, Søjlen med Fyrsternes Maal og Chr. IV's Kapel med Marstrands Malerier. Kirkens Spir er fra Chr. IV's Tid. — Vor Frue Kirke, opr. en romansk Fraadstenskirke fra 11. Aarh., nu stærkt ændret. — Ruinerne af St. Laurentii Kirke under Torvet. — Roskilde adelige Jomfrukloster med Hovedfløj fra Reformationstiden. — Palæet er bygget 1733 af Thurah. — Roskilde Museum med Samlinger fra By og Egn. — Byparken. — St. Ibs øde Kirke.

Ungdomsherberg: Bredgade 17. Lejrpladser: Folkeparken øst for Klostermarken og Veddelev Strandpark 3 km fra Byen.

Turistforeningens Bureau: Flensborgs Boghandel, Raadhustorvet.

Seværdigheder i Omegnen: St. Jørgensbjerg (2 km), Øm Jættestue (5,5 km), Kattingeværk (6,5 km), Kalle-

rupstenen (7,5 km), Lejre (9 km), Herthadalen (10 km), Ledreborg (9 km), Ledøje Kirke (19 km), Krabbesholm (22 km), Hyllinge Kirke (17 km), Gjershøj (20 km), Gjeddesdal (10 km), Boserup Skov (3 km), Egstallebjerg (14 km), Bognæs (9 km), Edelgave (19 km), Lindenberg Kro (10 km), Lindholm (10 km), Snubbekorset (14 km), Spraglehøj (13 km).

Rostgaards Sten, ca. 4 km N.Ø. f. Fredensborg i Danstrup Hegn. En Mindesten paa det Sted, hvor Hans Rostgaard under Svenskekrigen for at vildlede sine Forfølgere skød sin Hest og kastede sin Hat og Kappe i Vandet.

Rudbjerggaard, Herregaard, 7 km S. f. Nakskov. Ejer: Greve R. Reventlow. Hovedbygningen er en lang to Stokværk høj Bindingsværkslænge med et grundmuret ottekantet Taarn fra 1605. Den er omgivet af Grave.

Rudeskov, 1,5 km S.Ø. f. Birkerød, Statsskov i bakket Terræn. Nordligt ligger Maglebjerg (se dette). Ejendommelig er Skovvandet, »Løgsøen«.

Rungsted, Fiskerleje, 3 km Ø. f. Hørsholm, ved Sundet. Tæt ved Byen »Ewalds Høj« med en Mindestøtte for Johannes Ewald, som en Tid boede paa Rungstedlund og bl. a. her skrev: »Rungsteds Lyksaligheder«.

Ruts Kirke, 4 km N.Ø. f. Hasle. Viet til St. Mikkel. Den ses vidt omkring og blev forhen brugt som Sømærke; er bygget af Kamp og Fraadsten i senromansk Stil. 1887 blev Kirken restaureret og det gamle Taarn erstattet med et nyt. Det fritstaaende Klokketaarn er fra 16.—17. Aarh.

Ryegaard, 12 km N.Ø.f. Tølløse i Hornsherred. Ejer: Greve F. C. R. Scheel. Den trefløjede Hovedbygning er fra 1883 og bygget med Taarn og takkede Gavle. Paa Gaarden findes en betydelig Samling Adelsportrætter. Hovedbygningen er omgivet af Grave

fra den gamle Hovedbyggnings Tid og disse igen af en smuk Have. Smuk gl. Bøgeskov.

Rytterknægten, 15 km Ø. f. Rønne i Almindingen. Højeste Punkt paa Bornholm, 162 m. Paa Toppen er i Anledning af Fr. VII's Besøg bygget et Granittaarn, »Kongemindet«, fra hvilket der aabner sig en vid Udsigt over hele Øen.

Rødby — **Rødbyhavn**, Købstad. Rødby har haft en omtumlet Skæbne. Den har næsten altid været uanselig af Ydre, men den har haft større Drømme. Drømmene knyttede sig til Fugleflugtslinien. Over Rødby gik den nærmeste Vej fra Skandinavien til Kontinentet, den skulde være Danmarks Udfaldsport mod Syd. Under Verdenskrigen syntes Drømmen at skulle gaa i Opfyldelse, en Havn, Rødbyhavn, og et stort Skibsværft blev anlagt, men sidstnævnte opgivet; nu synes Byens Drøm om Fugleflugtslinien endelig at blive til Virkelighed. — 3794 Indbyggere.

Seværdigheder: Kirken. Dens ældste Dele er senromanske; i gotisk Tid er den ombygget og har faaet Taarn. Restaureret 1889. — Stormflodsstøtten i Nørregade. — Den gamle Købmandsgaard, Vestergade 1. — Lystskoven.

Ungdomsherberg (nærmeste): Maglehøj Strand. — Lejrplads: ved Rødby Havn.

Turistforeningens Bureau: Købmand Fr. Carstensen, Østergade.

Seværdigheder i Omegnen: Rødbyhavn (5 km), Taagerup Kirke (5 km), Tirsted Kirke (7 km), Kærstrup (11 km), Lungholm (6 km), Christianssæde (9 km), Kramnitze (10 km), Fuglse Kirke (8 km), Olstrup Kirke (6 km).

Rødvig, Fiskerleje og Ladeplads paa Stevns, 656 Indb. Et meget besøgt Badested.

Seværdigheder: Den tidligere Rødvig Skanse. — Syd for Lejet Kobbelskoven ud mod Stranden med vid Udsigt til Møn og Landet Syd for Præstø Fjord.

Turistforeningens Bureau: Paa Banegaarden.

Seværdigheder i Omegnen: Højstrup (3 km), Stevns Klint (5 km), Lille Heddinge (2 km), Højstrup Skove (2 km), Højerup Kirke (5 km).

Røgbølle Sø, 12 km S.V. f. Saksøbing. Fra Søen strækker sig henimod Hejrede Sø et ældgammelt Befæstningsanlæg, bestaaende af en lang lige Jordvold med en foranliggende Grav. Paa et Næs i Røgbølle Sø er fundet Rester af en stor Bygning.

Rønne, Købstad, 11,012 Indb. Rønne er Bornholms Hovedstad. Den indtager i Forhold til sit Indbyggertal et meget stort Areal, fordi de fleste Huse er enetages og omgivet af smaa Haver.

Seværdigheder: Kirken, St. Nikolaj Kirke, rummer Elementer fra mange Byggeperioder. De ældste Dele stammer fra et lille Skipperkapel. O. 1350 kom Skibet til. I 15. Aarh. fik Kirken Kor med tresidet Afslutning, o. 1800 flere Tilbygninger, og endelig blev den helt ombygget 1917—18. — Bornholms Museum med rige geologiske Samlinger og historiske Minder. — Kastellet fra 1689, et rundt Taarn med 3,5 m tykke Mure. — En lang Række Bindingsværkshuse, bl. a. Amtsgaarden i Storegade. — Hovedvagten.

Ungdomsherberg: Onsbæk Blokhus (3,5 km S. f. Rønne). Lejrplads ved Galgeløkken.

Turistforeningens Bureauer: Kiosken ved Banegaarden. Colbergs Boghandel.

Seværdigheder i Omegnen: Arnager (7 km), Sandflugtsskoven (2 km), Nylars Rundkirke (8 km), Bobbegadens Klippepartier (3 km), Kaolingravene og Granitbrudene, Almindingen (13 km), Ekkodalen (15 km), Gamleborg (15 km), Rytterknægten (15 km), Vestermarie Kirke (8 km), Lilleborg (15 km).

Rønnebæksholm, 2 km S.Ø. f. Næstved. Ejer: Fru E. Collett. Hovedbygningen er ombygget 1840—41 og bestaar nu af en lang, et Stokværk høj Længe med to svagt fremspringende Partier. Ved Gaarden findes en lille Taarnpavillon, bygget til Studereværelse for Grundtvig.

Rønnede Kro, 5 km fra Fakse. En gammel Kro, hvor Landevejene Fakse—Næstved og København—Vordingborg skærer hinanden.

Rørvig, Badested, 6 km N.Ø. f. Nykøbing S. Sognet er for en Del dækket af Flyvesand og Lyngsletter, der efterhaanden bliver beplantede med Naaetræer. Tværs over Halvøen strækker sig Flyvesandsvolden Højsande, op til 21 m høj, begroet med Træer og vilde Roser. Tæt ved Kattegat ligger de to Lagunesøer Dybesø og Flyndersø. Rørvig Kirke, en senromansk Teglstenskirke, ligger ensomt ude i Sandet. Til denne knytter sig Sagnene om Marsk Stigs Begravelse i Kirken og om Bruden fra Rørvig.

Røsnæs, se Refsnæs.

S

Sakskøbing, Købstad, 3550 Indb. En lille By med Præg af den hyggelige Smaastad, især om Gaasetorvet og Juniorgade. Bag sine Havegærder lukker den sig ude fra den store Verden.

Seværdigheder: Kirken, viet til Sct. Povl og Sct. Peter, er en senromansk Teglstensbygning med Hvælvinger og Taarn fra Senmiddelalderen. Den har en forgyldt og udskåret Fløjaltertavle fra Senmiddelalderen. — Wichmans Gaard i Brostræde, en Bindingsværksbygning fra 18. Aarh.

Turistforeningens Bureauer: Thaaning Steffensens Boghandel, Torvet, og C. Christiansens Boghandel, Brogade.

Seværdigheder i Omegnen: Krenkerup (4 km), Orebygaard (6 km), Berritsgaard (3 km), Aalevad Voldsted (9 km), Røgbølle Sø (12 km), Vignæs (11 km).

Saltbæk Vig, 7 km N.Ø. f. Kalundborg. Dens Inddæmning begyndte 1866, idet en Dæmning blev bygget fra Alleshave til Mulen. En stor Del af Vigen er nu inddæmnet, men Jordbunden er kun af meget ringe Beskaffenhed, mest Sand og Grus; kun lidt af det ind-

dæmmede er derfor taget under Plov, men her har dannet sig et botanisk set mærkeligt Plantesamfund og et rigt Fugleliv.

Saltholm, Ø i Øresund, ca. 12 km S.Ø. f. København, 16 km² stor. Flad og lavtliggende, saa en Del af den kan oversvømmes ved Højvande. Paa Øen findes Brud for Bjergarten Saltholmskalk, og den har et rigt Fugleliv. Forbindelse fra København.

Saltofte Bakke, 16 km S.Ø. f. Kalundborg. Fra den 81 m høje Bakke er vid Udsigt over Nordvestsjælland.

Saltø (Solte), Herregaard, 11 km V. f. Næstved. Tilhører Baron Plessen. Hovedbygningen bestaar af to Fløje med to Stokværk. Nordfløjens østlige Del er bygget i gotisk Stil af Munkesten i Munkeskifte; den vestlige Del er tilbygget i 1570-erne, samtidig blev Østfløjen tilbygget.

Sandbjerg, 7 km Ø. f. Birkerød. Fra Bakken er der god Udsigt.

Sandkaas Odde, v. Svaneke, Bornholms østligste Punkt. Paa Odden staar et Fyrtaarn; her findes ogsaa en Festplads.

Sandvig, 664 Indb, strækker sig langs Østersøen fra Hammeren ned til Allinge. De to Byer udgør en Kommune. Den er et meget søgt Badested, og den har en særdeles smuk Omegn. (Se Allinge.)

Turistforeningens Bureau: Nordbornholms Turistbureau.

Ungdomsherberg: »Sjøljen«.

Sejrø, Ø i Kattegat, 9 km V. f. Ordrup Næs. Langs Kysten er der stejle Høje med mellemliggende dybe Lavninger. Øen har en gotisk Teglstenskirke med Kalkmalerier fra 1588, Altertavle fra 1625 og Prædikestol fra 1623. Paa Borrebjerg er gjort et Bopladsfund; desuden er en stor Sølvskat fra Vikingetiden fundet paa Øen. Endelig har Sejrø en i Danmark enestaaende Lund af Kristtjørn; den er dog i de sidste Aars strenge Vintre stærkt skadet. — Forbindelse fra Kalundborg. — Bautasten ved Tadebæk.

Selsø, Herregaard, 15 km S. f. Frederikssund. Tilhører Baron M. Plessen. Hovedbygningen er opf. 1576 som en af Landets første Renæssancebygninger. Borggaardens Voldsted blev værnet af Spærremure med Taarne paa Hjørnerne. Gaarden blev ombygget i 18. Aarh. samtidig med Porttaarnet. Rester af gammelt Haveanlæg. Gaarden er nu utilgængelig.

Selsø Kirke, 14 km S. f. Frederikssund. Stammer fra 1100—25 og har oprindelig været bygget som en Rundkirke. Den er tidlig blevet ombygget efter en Brand.

Sigersholm Voldsted, 7 km S. f. Holbæk, i Holme Skov. En firesidet Banke paa ca. 200 m². Det har en Ringvold og en ydre og indre Grav.

Sigersted, Landsby, 4 km S.V. f. Ringsted. Til Byen en knyttet Sagnene om Sigerslægten og Hagbard og Signes Elskov. En Høj kaldes Hagbards Høj, en langagtig, uanselig Højde benævnes Kong Sigers Grav, og Stedet, hvor Signes Jomfrubur har staaet, udpeges.

Sjællands Odde, 12 km V. f. Nykøbing S., en 15 km lang Odde mellem Sejrøbugten og Kattegat. Den har flere Lyngstrækninger og Plantager og ender i Gniben. Odden Kirke i Overby med Gravmindet over de faldne 1808. Yderby med Havnen, hvorfra der ogsaa drives Tunfiskeri.

Sjæl Sø, ca. 2 km N. f. Birkerød. En smuk Sø mellem smukke Skove. Ved Søen en meget benyttet Studenterlejr og en Studenterhytte. Paa Birkerødsiden af Søen »Jægerhytten«, hvorfra Stier langs Søen fører til Aasebakken.

Skarridsholms Voldsted, 2 km V. f. Jyderup ved Skarridsø. To firesidede Borgbanker, adskilte ved en Grav. Paa dem begge er fundet Bygningsrester. De stammer fra den tidlige Middelalder og er sandsynligvis nedbrudt o. 1410.

Skarridsø, ved Jyderup. Søen er næsten helt omgivet af Skove og kendt som et af Sjællands yndigste Steder.

Skibby Kirke, 15 km S.V. f. Frederikssund. En stor romansk Fraadstenskirk med Apsis, gotisk Taarn og Vaabenhus. I Koret er interessante Kalkmalerier fra 14. Aarh., bl. a. Maria Bebudelse, Lidelseshistorien, Dommedag, St. Mortens Legende og Dødens Triumf. Altertavlen er fra 1608. 1650 fandt man i et hult Rum i Kirkevæggen et historisk Skrift af Povel Helgesen. Efter Findestedet har det faaet Navnet Skibbykrøniken.

Skjoldnæsholm, Herregaard, 11 km N.Ø. for Ringsted. Tilh. E. Bruun de Neergaard. Gaarden ligger omgivet af Sø og Skove og har en anselig to Stokværks Hovedbygning, et meget smukt og stateligt Hus, der er fra 1766. Paa et Næs i Skjoldnæsholms Sø ligger to ovale Borghøje, paa hvilket der er fundet Bygningsrester; Søen kaldes ogsaa Valsølille Sø.

Skodsborg, Badested, 8 km N.Ø. f. Lyngby, ved Sundet. Et Palæ var i sin Tid Frederik VII's og Grevinde Danners Sommeropholdssted; det er nu i Privat-eje, hørende til det store Skodsborg Sanatorium.

Skælskør, Købstad, 3179 Indb. Skælskør bærer med de mange Smaahuse af Bindingsværk med røde Tage endnu et gammelt provinsagtigt Præg; men Byen er i rig Udvikling, og i den østlige Bydel har det gamle maattet vige for det nye.

Seværdigheder: St. Nikolai Kirke, stammer fra o. 1200 med Tilbygninger fra Senmiddelalderen. Den har en gotisk Fløjaltertavle fra o. 1475. Rigt udskaaret Prædikestol fra 1631. — Den gamle Latinskole (Kirkelade). — Den gamle Købmandsgaard Algade Nr. 2 af Bindingsværk. — Møllebakken med Udsigt over Bæltet. — Gigtsanatoriet.

Ungdomsherberg: Kildehuset.

Turistbureauer: Gjellebøls Boghandel og Skælskør Boghandel, Algade 15.

Seværdigheder i Omegnen: Borreby (2 km), Kanehøj (3 km), Espe (7 km), Basnæs (6 km), Boeslunde Kirke (6 km), Ørslev Kirke (9 km), Holsteinborg (14

km), Gjerdrup (4 km), Kobæk Strand med Etaternes Feriekoloni (2,5 km), Stignæs Skov og Strand (6 km), Bisserup (17 km), Loddenhøj (4 km).

Slagelse, Købstad, 19,112 Indb. Slagelse er Landevejenes By. Fra alle Verdenhjørner søger de mod Byen og mødes ved Gammeltorv; ad Landevejene (og Jernbanen) er Folk og Velstand kommen til Byen. Den er en moderne Forretningsby, med Liv og Handel. — De store Brande har været bestemmende for dens Udvikling; det gamle har næsten overalt maatte vige for Tidens Krav.

Seværdigheder: St. Mikkels Kirke. Efter en Indskrift opført o. 1333. Det er en treskibet gotisk Kirke af røde Munkesten. I Kirkens Indre træder den gotiske Stil frem, med høje slanke Piller og lange smalle Vinduer. Prædikestolen er fra 1614. Ved Kirken ligger en gammel Kirkelade, tidligere den Latinskole, som Jens Baggesen, B. S. Ingemann og H. C. Andersen har gaaet i. — St. Peders Kirke, en oprindelig romansk Kampestenskirke, men omdannet i gotisk Stil i 14.—15. Aarh. I Kirken adskillige mærkelige Ligstene. — Acciseboden fra 1783 i Bindingsværk. — Brænderigaarden fra 1808 i Empirestil. — St. Miksaels Brønd paa Nytorv. — Slagelse Hospital med en Fløj af det gamle Helligaandshus. — Lystanlægget.

Ungdomsherberg: Skolegade 8.

Turistbureau: Boghandler Viggo Stenbæk, Gl. Torv 6.

Seværdigheder i Omegnen: Antvorskov Ruin (2 km), Valbygaard (4 km), Hellig Anders Kors (3 km), Trælleborg (8 km), Halkevad Mindelund (9 km), Hashøj (3 km), Rævehøj (5 km), Bøgebjerg (17 km), Kirke Stillinge (8 km), Kragerup (12 km), Mullerup (15 km), Reersø (20 km), Slotsbjergby Kirke (4 km), Sæbygaard (18 km), Vedbygaard (18 km).

Slaglille Kirke, 4 km Ø. f. Sorø. Den har romansk Skib, Kor og Apsis af Kamp, Fraad- og Kridtsten. I gotisk Tid har den faaet Hvælvinger og Taarn tilbyggede. Kirken har betydelige Kalkmalerier fra o. 1200, bl. a. et Stif-

terbillede med Kirkemodel, Lykkehjulet og Christus i Højsædet. Prædikestolen er fra 1590.

Slangerup, 7 km Ø. f. Frederikssund. Slangerup var i ældre Tid en Købstad, opstaaet omkring et Kloster, hvis Rester for en Del blev undersøgte 1936. Kirken er stor og smuk; sin nuværende Skikkelse har den faaet ved en større Ombygning i 1588 af Hans Steenwinkel. Anlægget er endnu gotisk præget, men i Enkelthederne gør Renæssancen sig gældende. Kirken er nu en treskibet Bygning med Stræbepiller og spidsbuede Vinduer. Våabenhuset har en prægtig Portal. Kirkens lyse og festlige Indre er rigt udstyret. Koret adskilles fra Skibet ved et Gitter. I Slangerup staar Mindestene for Erik Ejegod og Thomas Kingo, der begge er fødte her.

Slotsbjergby Kirke, 4 km S. f. Slagelse. Den højest liggende Kirke paa Sjælland. Det er en romansk Kampestenskirke med Tilbygninger fra Senmiddelalderen. Den malede Alterbordsforside er fra ca. 1550. Et stort Krucifiks er sengotisk og de udskaarne Stole fra Renæssancen.

Slotslyngen, ca. 2 km V. f. Allinge, Syd for Hammershus. Et lyng- og skovklædt, stærkt kuperet Terræn. Granitten gaar flere Steder i Dagen, men oftest dækkes den af en frodig Vegetation af Enebærbuske og vilde Roser mellem Lyngen og Naaetræer, Røn og Hægge.

Slotø, Ø i Nakskov Fjord. Paa Slotø findes Ruinerne af Engelsborg, som blev grundlagt 1510 af Kong Hans for at forsvare Nakskov fra Søiden. Borgen bestod kun kort og sank i Ruiner, da Nakskov blev befæstet. Nu ses en 6—7 m høj Rest af et stærkt rundt Taarn med 3 m tykke Mure. Fra Taarnet løber to over 1,5 m tykke Mure ned mod Søen. Taarnet og Murene er omgivet af Grav, Vold og Ydergrav.

Smørholmene, se Edelgave.

Snekkersten, Fiskerleje, 3 km S. f. Helsingør. Ved

Lejet staar en stor Sten med Aarstallet 1682 til Minde om nogle forliste Søfolk.

Snubbekorset, 13—14 km N.Ø. f. Roskilde. Paa en Gravhøj, der nu hedder Snubbekorshøj, rejstes 1230 af Eskild Hemmingsen Snubbe et Kors til Minde om hans Hustrus lykkelige Nedkomst der paa Stedet, og han henlagde to Gaarde til Roskilde Domkapitel til dets Fornylelse. Det fornyedes indtil 1815. 1903 blev det genrejst for private Midler som et 3 m højt Granitkors i romansk Stil.

Solrød Strand, 10 km N. f. Køge. En Mose- og Engstrækning med god Badestrand. Nær Stranden ligger »Jernen«, et lyngbegroet Omraade med Naaletræsplantager. Nu findes der talrige Sommerhuse.

Sorgenfri Slot, 1 km N. f. Lyngby, ved Kongevejen. Slottet er opført 1705 af Fr. Dieussart, men blev ombygget 1742—43 af L. Thurah. 1789 lod Arveprins Frederik Haven og Lystskoven anlægge. Nu tjener det som Kongens Sommerresidens. — Nær det Landbrugs- og Frilandsmuseet.

Sorø, Købstad, 6226 Indb. Sorø ligger ved Sø og mellem Skove og gemmer paa sine store Minder fra svundne Tider. Muserne har altid fundet Behag i Stedet. Saxos, Broder Niels', »Rimkrøniken«s Forfatter, Holbergs, Ingemanns, Hauchs og Bredahls Navne er knyttet til Byen. I Nutiden svarer Sorø dog ikke fuldt til sit Ry som det danske Parnas — til Gengæld kan dens Sønner ro saa meget des bedre.

Seværdigheder: Kirken. Danmarks største bevarede Klosterkirke, opført o. 1180 af Teglsten, som en treskibet, hvælvet Korskirke med lige afsluttet Kor uden Taarn, som Cisterciensernes Regler foreskrev det. Til Tværskibets Østside følger sig 4 Kapeller. Restaureret 1861—71. Kirken blev Gravsted for Hvideslægten. Absalon og Esbern hviler her, desuden Christoffer II, Valdemar Atterdag, Kong Oluf og endelig Ludvig Holberg. Mellem Inventaret er det store Krucifiks fra Claus Bergs Værksted 1527 og et Trækrucifiks fra o.

1250. Talrige Ligstene, bl. a. over Absalon (fra 1536). — Klosterporten med »Saxos Celle«. — Fratergaarden mellem Kirken og Akademiet. — Akademiet, opf. 1822—27 af P. Malling. — Akademihaven med Holbergs Statue. — Adskillige gamle Huse. Bl. a. Seigneur Fosses Gaard i Storgade fra o. 1600. — Prinsernes Gaard i Storgade 1623, senere ombygget. — Hotel Postgaarden fra Rokotiden. — Sorø Amts Museum. — Sorø Sø med Ingemanns Ø.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole. Lejrplads i Søskoven.

Turistforeningens Bureau: Storgade 3.

Seværdigheder i Omegnen: Bavnebakke (2 km), Pedersborg Kirke (2 km), Slaglille Kirke (4 km), Bjernede Kirke (6 km), Tjustrup Sø (7 km), Fjenneslev Kirke (9 km), Næsbyholm (13 km), Tersløsegaard (11 km), Suserup Skov (7 km), Store Frederikslund (8 km), Bromme Kirke (7 km), Atteruphøje (12 km), Bavelse Sø (14 km), Glumsø (14 km), Vildsted Runddysse (14 km), Christiansdal Kloster (12 km).

Sparresholm, Herregaard, ca. 13 km Ø. f. Næstved nær Oredrevsbakken. Ejer: Fru Dagmar de Bang. Den hed i Middelalderen Paddeborg og var dengang et stærkt Slot. Hovedbygninger og Avlsbygninger, som danner et arkitektonisk Hele, er opført 1609. De er begge trefløjede, og Gaardene aabner sig mod hinanden, men de er adskilte af en Grav med Murstensbro over.

Spraglehøj, ca. 13 km N. f. Roskilde nær Fjorden, en anelig Gravhøj paa det højeste Punkt i Jyllinge Sogn.

Sprogø, Ø i Store Bælt, 10 km S.V. f. Halskov Odde. Paa Fyrbanken findes Rester af et Befæstningsanlæg, rejst af Valdemar den Store. Forbindelse med Korsør.

Stampenborg Baroni: Se Nysø.

Steenstrup Jættestuer, ca. 7 km V. f. Nykøbing Sjælland. I Landsbyen Steenstrup ligger en stor Gravhøj, Troldestuen, som omslutter en prægtig dobbelt

Jættestue med over 2 m høje Kamre. Nær Højen ligger Steenstrups Hjemstavnsmuseum.

Stege, Købstad. Stege er i Dag en travl og driftig Handelsby, men mellem dens gamle stilfulde Gaarde hviler en egen Stemning. Noget af denne har fundet Udtryk i Rørdams »Købstadidyller«, der er inspireret herfra. 3606 Indb.

Seværdigheder: St. Hans Kirke, en gotisk Murstensbygning med tredelt, hvælvet Skib, og Taarn med Pyramidespir. Oprindeligt var det en senromansk Kirke, men næsten alle Spor af denne er forsvundet gennem Ombygninger. Kirken er restaureret 1907—09. — Steges Fæstningsværker, af hvilke Graven og en lav Jordvold er bevaret foruden Mølleporten fra o. 1500, bygget af Munkesten og med 3 Stokværk over Portaabningen, i Taarnet Skydeskaar. — Kammerraadsgaarden, en Bindingsværksgaard med Empireportal. — Torvet. — Hages Gaard i nyklassisk Stil. — Museet med mange lokale Minder.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole Nygade 4.

Turistforeningens Bureauer: Carl Petersens og Johs. Rasmussens Boghandler.

Seværdigheder i Omegnen: Ulvshale (7 km), Keldby Kirke (4 km), Fanefjord Kirke (13 km), Magleby Kirke (14 km), Møns Klint (18 km), Liselund (18 km), Elmelunde Kirke (8 km), Damsholte Kirke (7 km), Borre (11 km), Borrens Bjerg (9 km), Grønsalen (13 km), Klekkende Høj (12 km), Klintholm (15 km), Kong Askers Høj (10 km), Marienborg (7 km), Koster (9 km).

Stenløse Kirke, 11 km Ø. f. Frederikssund. En romansk Kampestenskirke med Udvidelser fra Senmiddelalderen. Prædikestolen er fra 1595, Altertavlen et betydeligt Billedskærerarbejde fra 1663.

Stensbygaard, Herregaard, ca. 9 km Ø. f. Vordingborg. Hovedbygningen er fra 1872. N.V. for Gaarden, i et Engdrag, der før stod under Vand, ligger et velbevaret Voldsted »Kong Valdemars Jagtslot« paa en

lille Holm, omgivet af en Grav og udenfor denne en Vold. Paa Holmen findes Fundamenter af en fir-kantet Bygning af Mur- og Kampesten.

Stevns Klint. Strækker sig langs Kysten i en Længde af ca. 15 km fra Gjorslev Bøgeskov til Rødvig. Dens højeste Punkt er 41 m. Den bestaar af Kridt, Kalk og Flint. Nederst ligger Skrivekridt med Rækker af Flintknolde, under dem kommer et smalt Bælte af Cerithiumkalk og øverst træffes Limstenen. Limstenen er haardere end Kridtet og rager derfor ofte frem over dette. Den bruges til Bygningssten. Ved Klinten ligger Højerup gl. Kirke.

Stignæs, 6 km S.V. f. Skælskør. Halvø mellem Skælskør Fjord og Basnæs Nor. Ørnehoved og Stignæs Skov er yndede Udflugtssteder med god Badestrand.

Stokkemarke Kirke, 11 km N.V. for Maribo, ved Landevejen Maribo—Nakskov, viet til St. Clemens. Oprindeligt romansk Teglstenskirke, i gotisk Tid udvidet med kraftigt Taarn, med Blindingsgavle. Vaabenhus, Sakristi og tresidet Apsis. Skibet har Bjælkeloft.

Storedal, ca. 2 km S. f. Allinge. En ejendommelig Klippedal, hvorigennem Storedal Aa løber. Storedal er Udflugtssted med Festplads.

Store Frederikslund, Herregaard, 8 km V. f. Sorø. Ejer: E. W. Grevenkop-Castenskiold. Hovedbygning fra 1780'erne i Palæstil med smuk Have og Park.

Store Heddinge, Købstad, 2554 Indb. Store Heddinge er Hovedstaden i det sagnrige Stevns; det er da altid noget, og saa er den indtagende og hyggelig.

Seværdigheder: Kirken er en meget ejendommelig Bygning. Skib og Kor er bygget i 12. Aarh.s sidste Halvdel i romansk Stil af Kridtstenskvadre. Skibet er ottekantet og deltes ved 8 Piller i et Midtparti og en Omgang. Over Midtpartiet var en Kuppel, over denne atter et ottekantet gotisk Taarn. Koret er i to Stokværk, indrettet til Forsvar med hemmelige Rum (»Ellekongens Kammer«) og Gange i selve Murværket. Pragtfulde Vinduer. I Middelalderens Slutning

blev Kirken ombygget, og siden ændredes den efter Brand. Ved Restaureringen 1894—95 fik den forskellige Tilbygninger. — Præstegaarden fra 1750. — Stevns Museum. — Anlægget Munkevænget.

Ungdomsherberg: Møllevej.

Turistforeningens Bureau: Svend Jensens Boghdl.

Seværdigheder i Omegnen: Stevns Klint (4 km), Lille Heddinge Kirke (4 km), Gjorslev (7 km), Strøby Kirke (10 km), Elverhøj (11 km), Karise Kirke (14 km), Magleby Kirke (7 km), Søholm (8 km).

St. Magleby, Sogn, 2 km V. f. Dragør, paa Amager. Sognet er præget af den hollandske Bosættelse, der i det væsentlige fandt Sted i Christian II's Tid. Hollænderne bevarede gennem Aarhundreder deres egne Skikke og egne Institutioner. I Amagermuseet ses deres særprægede Dragter og Bohave.

Stormflodsigerne paa Lolland og Falster. Langs Lollands og Falsters flade Kyster er der nu overalt opført høje Diger for at beskytte de lave Kystsstrækninger mod Stormfloder, som tidligere, saaledes 1872, har afstedkommet store Ulykker. Paa Lolland strækker Digerne sig fra Sandhage til Nakskov Fjord. De er særlig høje udenfor den inddæmmede Rødby Fjord. De ses lettest V. f. Rødbyhavn. Paa Falster findes de bl. a. ved Marielyst.

Storstrømsbroen, Bro over Storstrømmen mellem Masnedø og Falster, bygget 1934—38 af det engelske Firma Dorman, Long & Co. og af Christiani & Nielsen. Den er med sine 3200 m Europas længste Bro, Bredden er 15 m og Højden under Midterbuen 26 m. Den hviler paa 49 Betonpiller. Samlet Staalmenge er 21,000 Tons, samlet Betonmenge 100,000 Kubikmeter. Broen har kostet ca. 28,5 Mill. Kr.

Strandegaards Dyrehave, 3 km S. f. Fakse Ladeplads ved Præstø Bugt. I Skoven er adskillige velbevarede stenomsatte Gravhøje.

Strøby Kirke, 10 km N.V. f. Store Heddinge, mellem

Tryggevælde Aa og Køge Bugt. En romansk Kridtstenskirke, med Taarn og Tilbygninger fra gotisk Tid. Korets livfulde Kalkmalerier er fra o. 1300, Altertavlen fra o. 1600 og Prædikestolen fra o. 1635.

Stubbekøbing, Købstad. Stubbekøbing er Falsters ældste Købstad. Der er meget kønt ved Stubbekøbing, og Byen har et nydeligt Anlæg med mange sjældne Planter. 1992 Indb.

Seværdigheder: Kirken er en oprindelig romansk, treskibet Kridtstensbygning. Den blev udvidet og ombygget adskillige Gange i gotisk Tid, restaureret 1881—82. Altertavle i Højrenæssancestil fra 1618, Prædikestol fra 1634, skaaret af Jørgen Ringnis. — To gamle Købmandsgaarde fra 18. Aarh. i Vestergade. — Anlægget ved Grønsund.

Overfart til Bogø og Færge til Møn.

Ungdomsherberg: Teknisk Skole.

Turistforeningens Bureau: Boghandler Niels Bruun, Vestergade.

Seværdigheder i Omegnen: Bogø, Kippinge Kirke (17 km), Torkildstrup (8 km), Næsgaard Agerbrugsskole (5 km), Nr. Alslev Kirke (11 km), Østersøkysten, Pomle Nakke (14 km), Grønsund (6 km).

Susaaen, Sjællands længste Aa (83 km). Den udspringer Nord for Præstø i Kongsted Sogns høje Banker, løber i store Bugtninger mod Nordvest, optager Ringsted Aa og Afløb fra Tuel og Sorø Søer. Den bliver sejlbare for Pramme ved Næsby, løber gennem Tjustrup-Bavelse Sø og derefter i sydlig Retning forbi Herlufsholm og Næstved ud i Karrebæk Fjord.

Svaneke, Købstad, 1157 Indb. Svaneke ligger paa Bornholms Nordøsthjørne i et Klippelandskab af blødere Form end Nordlandets. Husene ligger spredt paa terrasseformede Skraaninger. Gaderne er belagt med grovt Grus. — Postbaadsforbindelse med Christiansø.

Seværdigheder: Kirken er omb. 1880 og har Inventar fra den ældre Kirke. Ved Kirken staar en Rune-

sten, Gyldensaa-Stenen fra o. 1100. — Den gamle Skanse. — Lystskovene.

Ungdomsherberg: Kirkebakken.

Turistforeningens Bureau: Malermester Carl Lind.

Seværdigheder i Omegnen: Bautastenene ved Frenemarken, Louiselund (5 km), Randkleveskaaret (8 km), Ibs Kirke (3 km), Paradisbakkerne (4 km), Maglegaard (6 km), Østermarie Kirkeruin (8 km).

Svanholm, Herregaard, ca. 13 km S.V. f. Frederikssund i Hornsherred. I den nordre Sidefløj er der Rester af en sengotisk Bygnings nedre Partier. Sin nuværende Form har Gaarden faaet gennem en Ombygning 1744. Ved Gaarden ligger en stor Have, gennemskaaret af Kanaler.

Svenstrup, Herregaard, 14 km N.Ø. f. Ringsted. Ejer: Baron C. Wedell-Neergaard. Den meget smukke og statelige hvidkalkede Hovedbygning er bygget 1782 med en Hovedfløj i to Stokværk og to Sidefløje efter Tegning af I. C. Kiszling. Store Have- og Parkanlæg omgiver den. Lystskoven Engholm har meget store Ege.

Syvhøjene, fredlyste Gravhøje, 2 km S.V. for Nykøbing S., paa et højt Bakkedrag. Troldbjerget. Vid Udsigt over Kattegat, Isefjord og Sejrsbugten. Nær S. ligger Næsseholm.

Sæbygaard, Herregaard, 18 km N. f. Slagelse, ved Tissø. Gaarden har tilhørt Esbern Snare, der skal være død her. Den statelige tofløjede Hovedbygning i to Stokværk er opført 1747 og restaureret 1881.

Sæby Kirke, ved Sæbygaard. En romansk Kamp- og Fraadstenskirke med Apsis, der har fremragende romanske Kalkmalerier. I Nordkapellet er Kalkmalerierne fra o. 1500 og i Koret fra endnu senere Tid. I Nordkapellet findes en gotisk Altertavle.

Søborg Kirke, 7 km S. f. Gilleleje. En stor, smuk romansk Bygning af Munkesten. Koret er opført o. 1180, Skibet o. 1200 og Taarn o. 1250. Vistnok kort før 1400 blev Kirken gjort toskibet. I Taarnhallen staar en Runesten.

· **Søborg Ruin.** Nær Kirken. I Middelalderen var det en stærk Borg paa en Ø i Søborg Sø; en By laa der foran den, som var Købstad fra o. 1270 til o. 1550. — Borgen har rummet mange berømte Statsfanger, bl. a. Bisp Valdemar og Ærkebisp Jens Grand. Af det ældste Borganlæg fra o. 1100—1125 er fremdraget et Stentaarn; det næste af Tegl er bygget af Ærkebiskop Eskil. O. 1150, og i 1180'erne, o. 1200 og senere er der bygget yderligere. Borgen blev ødelagt ved Grevens Fejde. En svær Ringmur af Kamp- og Munkesten er ret godt bevaret. I Borggaarden findes Rester af talrige Bygninger.

Søholm, Herregaard, ca. 8 km N. f. Store Heddinge. Den nuværende Hovedbygning er bygget 1745 med 4 Længer af Kridtsten. Paa en Tange i Søholm Sø ligger Voldstedet af Gl. Søholm, to firesidede Borgbanker, der er adskilte ved en Grav.

Søholt, Herregaard, ca. 9 km S.Ø. f. Maribo, ved Maribo Sø. Hovedbygningen, i to Stokværk, er fra 1804; ved en Ombygning 1868—69 fik den Renæssancegavle og Taarn. I den smukke Have er store Alléer af Avnbøg og en Kæmpeeg med en Stamme paa 6 m og Krone paa 30 m i Diameter, desuden to gamle, store Takstræer.

Sølager, Fiskerleje, 4 km S.Ø. f. Hundested. Ved Lejet findes en stor Køkkenmødding.

Søllestedgaard, Herregaard, 12 km S.Ø. f. Nakskov. Den nye Hovedbygning, som paa tre Sider er omgivet af de gamle Grave, er fra 1859—60, i Renæssancestil med Taarn. Omkring Gaarden ligger en gammel Have med Rester af Anlæg i fransk Stil.

T

Taagerup Kirke, 5 km S.Ø. f. Rødby. Viet til Vor Frue. En romansk Murstenskirke med smukke Enkeltheder: Gesimser etc. I sengotisk Tid er Kirken for-

synet med et anseligt Taarn, Vaabenhus og Hvælvinger. I Korhvælvingen er Kalkmalerier fra o. 1500, bl. a. Dommedag og Lidelseshistorien. Ved Vaabenhuset staar en Runesten med Indskrift: Øistens Sønner rejste denne Sten efter deres Broder Spærle, Skipper hos Esbern Næb. — Den er rejst omtrent samtidig med Jellingstenene.

Taarnborg Ruin, ca. 2 km N.Ø. f. Korsør, paa en høj Banke inderst i Noret. Paa Banken ligger en Ringmur, ca. 1,5 m tyk, af Munkesten paa Kampestensfundament. Indenfor Muren staar Fundamentet af et kraftigt Hovedtaarn og desuden af mindre Bygninger. Borgen stammer sandsynligvis fra Valdemar den Stores Tid. Den tætved liggende Taarnborg Kirke har været en Del af Anlægget.

Taarnby Kirke, 8 km N.V. f. Dragør. Romansk Kampestenkirke med Udvidelser fra Senmiddelalderen. Prædikestol fra 1629.

Taarnholm (ved Taarnborg), Herregaard. Hovedbygningen er fra 1788 i to Stokværk. Haven og Parken er anlagt i stærkt kuperet Terræn.

Tadsemølle, 13 km S. f. Sorø, ved Tjustrup Søs Vestside, yndet Udflugtssted i smukke Omgivelser. Nærvæd findes Udsigtspunktet Hekkenfeldt.

Tersløsegaard, Herregaard, 11 km N.V. f. Sorø. Selvejende Institution. Den beskedne Hovedbygning Midterfløj er fra 1736, de to Sidefløje senere. Kælderen under Hovedfløjen er dog sandsynligvis fra Middelalderen. Tre Værelser er indrettet som et Museum for Holberg, der ejede Gaarden fra 1745 til sin Død. Han skænkede Godset til Sorø Akademi og indrettede et Enkesæde paa Tersløse.

Tibirke Bakker, 4 km S. f. Tisvildeleje. Et ejendommeligt lyngklædt Bakkeparti Sydvest for Tisvilde Hegn. Højeste Punkt 57 m.

Tibirke Kirke, 4 km S. f. Tisvildeleje. Kirken ligger ensomt ved Tibirke Hegn, Guden Tyrs Birkelund. Det er en romansk Kampestenkirke. O. 1400 blev dens

tidligere Kor nedbrudt og et nyt, der var bredere og højere end Skibet, opført af Munkesten. Senere tilføjes Hvælvinger og Taarn. Kirken fik i sin Tid rige Gaver fra Helenes Kilde.

Tikøb Kirke, 6 km N.Ø. f. Fredensborg. En af vore smukkeste og ejendommeligste Murstenslandsbykirker fra Middelalderen. Skib og Kor er bygget i ren romansk Stil af Munkesten o. 1180. Skibet er prydet med Rundbuer og fine, slanke Portaler. Koret har en prægtig Frise med dobbelte Rundbuer, hvis Konsoller er modellerede som kronede Hoveder. Kirken havde opr. Bjælkeloft, senere er Spidsbuehvælvinger, Taarn, Vaabenhus og Sakristi tilbyggede. Den meget smukke og sjældne Font fra Kirkens ældste Tid er af skaansk Sandsten med rig romansk Bladranke om Kummen, formentlig efter sin Indskrift udført af en indvandret engelsk Stenmester Alexander.

Tillitze Kirke, 8 km S. f. Nakskov. Romansk Teglstenskirke med halvrund Apsis. Nyrestaureret af Nationalmuseet. Paa Kirkegaarden staar en Runesten med Indskriften: Eskil Sulkesøn lod denne Sten rejse efter sig selv. Altid vil stande, mens Stenen lever, denne Mindeskraft, som Eskil gjorde. Krist og St. Mikkel hjælpe hans Sjæl. Toke ristede Runerne, efter sin Stedmoder Thora, en velbyrdig Kvinde. Den er fra Svend Estridsens og hans Sønners Tid, paavirket fra Sverige. — Altertavle af Jørgen Ringnis.

Tirsted Kirke, 7 km N.V. f. Rødby. Viet til St. Nikolaus. En af Lollands betydeligste Landsbykirker. Skib, Kor og Taarn er opført i romansk Stil af røde Munkesten. Bygningens Enkeltheder er smukt udførte. Gesimserne er saaledes smykkede med Rundbuefriser eller Tandsnit. Taarnet er i to Stokværk, jævnbredt med Skibet og opført samtidig med dette. Taarnets to nedre Stokværk aabner sig ind til Skibet ved rundbuede Arkader. I Koret er Kalkmalerier fra Begyndelsen af 15. Aarhundrede.

Tissø, ca. 10 km S.V. f. Jyderup, Sjællands tredje-

største Sø (1330 ha), med flade, skovløse Bredder. Hallebyaa løber igennem den. Søen har formentlig Navn efter Guðen Tyr.

Tisvildehegn, ved Tisvildeleje. Det er plantet til Bekæmpelse af Sandflugten i Tisvilde Sogn; oprindeligt bestod det af Naaleskov, men nu er der ogsaa megen Løvskov. Baade i zoologisk og botanisk Henseende er det meget interessant. Skoven rummer en artsrig Dyr- og Plantebestand. Terrænet er stærkt kuperet; en Dal deler det i en østlig og vestlig Del.

Tisvilde Leje, Tyrs Væld, Fiskerleje og Badested. Det har god Badestrand og talrige Sommervillaer. Tyrs Væld blev af Kirken gjort til en Helligkilde for den svenske Kongedatter St. Helene, hvis Lig paa en Sten skal være bragt derhen og jordet i Nærheden. — Sandflugtsmonument fra 1778.

Seværdigheder i Omegnen: Sandkroen (6 km), As-serbo (8 km), Tisvildehegn og Tibirke Bakker, Trolde-skov (3 km).

Tjustrup Sø, 7 km S. f. Sorø. En langstrakt Sø, der gennemstrømmes af Susaaen og ligger i en skovrig Egn med Herregaarde ved sine Bredder.

Torbenfeldt, Herregaard, ca. 10 km S.Ø. f. Jyderup. Ejer: F. Treschow. Den store, trefløjede hvide Hovedbygning ligger paa en Holm i Søen. I den sydlige Sidefløj findes Rester af en middelalderlig Bygning. Midtfløjen er fra Renæssancetiden, men ombygget 1750, nordlige Sidefløj 1767. Ved Fløjenes Ender og Hjørner er til forskellige Tider tilbygget Taarne. Gaarden har tilhørt Dronning Sophie Amalie, der i sin Tid ofrede meget paa dens Istandsættelse.

Toreby Kirke, 5 km V. f. Nykøbing F. En anelig rødkalket Murstenskirke med tredelt Skib, Kor og kraftigt Taarn med Pyramidetag. Kor, Skib og Taarn er fra senromansk Tid, Vaabehus og Sideskibene fra sengotisk Tid. Kirken har Kalkmalerier fra o. 1300 (Adam, Eva, Mikael, Moses). Mellem Inventaret er en Krucifiksgruppe fra o. 1300. Prædikestolen er et

fint Billedskærerarbejde af Jørgen Ringnis fra 1643.

Torkildstrup Kirke, 8 km V. f. Stubbekøbing. Viet til Vor Frue. En lang, hvidkalket Bygning med lavt Taarn. Oprindelig en romansk Kampestensbygning, men udvidet i gotisk Tid. Altertavle og Prædikestol er rige barokke Snitværker af Jørgen Ringnis, fra 1630-erne. I Altervæggen findes et Monstransskab fra 15. Aarh. Ved Præstegaarden staar en Mindestøtte for B. S. Ingemann, der fødtes her 1789.

Troldeskoven. Et Parti af Tisvilde Hegn, nær Stranden, hvor Vinden har faaet Træerne til at strække sig fladt henad Jorden eller vride sig i fantastiske Former.

Tromnæs, Skov, 14 km Ø. f. Nykøbing F., ved Østersøen. Skoven rummer mange store Ege og er et yndet Udflugtssted. »Generalens (Classens) Lysthus«.

Trudsholm, Herregaard, 7 km N.Ø. f. Tølløse. Ejer: Greve F. C. R. Scheel. Dens to Stokværk høje grundmurede Hovedbygning er opført 1551.

Trundholm Mose, 8 km S.V. for Nykøbing S. i Højby Sogn. Her fandtes 1902 den berømte Solvogn.

Tryggevælde, ca. 12 km S.V. f. Store Heddinge. Hovedbygningen er opført efter en Brand 1849. Paa Borgbankens østlige Del er fundet Fundamenter af en middelalderlig Kridt- og Murstensbygning.

Trælleborg, Fæstningsanlæg fra Vikingetiden, 8 km S.V. f. Slagelse paa Næsset mellem Vaarby og Tude Aa. Anlægget bestaar af en Forborg med Vold og Grav og en Hovedborg, omgivet af en høj cirkelrund Vold med Grav foran. Volden har 4 Porte, en imod hvert Verdenshjørne. Ude i Forborgen har ligget en Række Huse, hvoraf Sporene af 16 er paavist. Indenfor Hovedvolden 16 Huse. Husene har været 29,5 m lange med svagt buede Vægge. I Hovedborgen laa Husene i Karréer med 4 i hver. Hele Anlægget er bygget efter en samlet Plan i et bestemt geometrisk System, der er fulgt meget nøje. Anlægget stammer fra 1000—1050. Udenfor Forborgen er rejst en Rekonstruktion af et af Husene.

Turebyholm, 17 km S. V. f. Køge. Ejer: Lensgreve Moltke. Hovedbygningen er bygget i Rokokostil i 18. Aarh. med pudsede hvide Mure. Interiøret stammer fra samme Tid. Den parklignende Have blev anlagt o. 1750. Fra Turebyholm stammer den kendte Grev Moltke-Pære.

Ture Næs, 2 km (over Fjorden) fra Holbæk, ligger mellem Holbæk og Lammefjord. Mod Syd aabenbarer Næsset et smilende Fjordlandskab, mod Nord har det de stejlt afskaarne Kastrup Banker og Højderne ved Løsserup, hvor Gravhøjenes Rækker tegner sig med skarpe Profiler.

Tveje Merløse Kirke, ca. 2 km S. f. Holbæk, ved Holbæk—Ringsted-Landevejen. En af Sjællands ældste og mærkeligste Kirker. Den har muligvis tilhørt Asser Rig, hvorved dens Lighed med Fjenneslev forklares. Kirken bestaar af Skib, Kor med Korrunding og et med Skibet jævngammelt Tvillingetaarn. Koret og en Del af Skibet er af Kamp-, Resten af Fraadsten. Ved en Restaurering 1892—95 fjernedes de indbyggede sengotiske Hvælvinger, og Kirken fik atter Bjælkeloft. Taarnet danner en Forhal, som staar i Forbindelse med Skibet ved tre Rundbuer. Over Forhallen er et Galleri, som aabner sig ind til Kirken med 3 Bueaabninger baaret af Søjler. Prædikestolen er fra 1570, Altertavlen af Lorentz Jørgensen fra o. 1670.

Tybjerggaard, Herregaard, 14 km S. f. Ringsted. Tilhører det Steinmannske Familielegat. Hovedbygningen ligger paa en høj Banke. Midterfløjen er fra 1763. Den vestlige Sidefløj er betydelig ældre med tykke Mure og dybe Kældere med Spidsbuer af Munkesten. Umiddelbart Øst for Herregaarden ligger Tybjerg Kirke, opført i romansk Tid af Faksekalk; gotiske Tilbygninger. Interessante Kalkmalerier fra romansk og gotisk Tid. Altertavle af Abel Schrøder 1658.

Tystrup Sø: Se Tjustrup Sø.

Tølløse, Stationsby, 1163 Indb. Seværdigheder: Kir-

ken er en romansk Fraadstenskirke med gotisk Taarn Til Kirken er bygget et stort Kapel fra 1647 med prægtigt Gravmæle over Elisabeth Skeel, Fr. Gersdorffs, af Th. Quellinus ca. 1690. Prædikestolen er fra o. 1600. Altertavlen fra o. 1700. — Tølløse Slot, opført af Peder Oxen 1575, fremtraadte efter Restaureringen 1883—84 helt i nederlandsk Renæssancestil som en tre Stokværk høj Bygning med Taarn. Slottet nedbrændte Vinteren 1942.

Turistforeningens Bureau: Boghandler Carl Petersen.
Ungdomsherberg: Solvang, Villavej.

Seværdigheder i Omegnen: Grøntved Overdrev (5 km), Bramsnæs Vig (7 km), Vintre Møller (5 km), Aastrup Kloster (3 km), Eriksholm og Munkholm (6 km), Sophienholm (5 km), Mørkemosebjerg (7 km), Hvalsø (6 km), Langtved (8 km), Trudsholm (7 km), Dejligheidsbakken (9 km).

U

Ubby (Holbæk Amt), Landsby. Paa dens Grund talrige Oldtidsminder, bl. a. en dobbelt og en tredobbelt Jættestue, samt flere særlig smukke højdækkede Stuer.

Ubby Kirke (Holbæk Amt) 10 km S.Ø. f. Kalundborg. Oprindelig en romansk Kampestensbygning med stort Skib og kort Kor. I senromansk Tid blev Kirken stærkt ændret. En Tværmur afskildrede en Forhal, dækket af fire Krydshvælvinger, der hvilede paa en Midtsøjle. Det øvrige Skib fik Murene forhøjet og deltes ved 4 murede Søjler, saa der fremkom et Dobbeltskib. Koret fik Krydshvælvinger og en 5-sidet Afslutning. Senere blev Taarnet bygget over Forhallen, desuden Vaabenhus, Sakristi og Kapel. Kirken restaureredes 1871. Den har Prædikestol fra ca. 1620 og Altertavle af Lorentz Jørgensen fra 1677. En Indskrift beretter, at Kirken er bygget af Esbern Snare 1179. Indskriften er fra langt senere Tid, men støtter sig maaske paa en gammel Tradition.

Udby Fræstegaard (Præstø Amt), ca. 8 km N.Ø. f. Vordingborg. Her fødtes N. F. S. Grundtvig 8. Septbr. 1783. I Præstegaarden er nu indrettet et Grundtvig-museum. Ved Gaarden er rejst en Mindesten for Grundtvig.

Ulvshale, Halvø, 7 km fra Stege. Den lille Halvø er uopdyrket. Den bestaar af Eng, Mose og Lyngstrækninger med en lille Stump Skov. Den har en god Badestrand.

Usserød, 1,5 km N. f. Hørsholm, et gammelt Fabrik-anlæg, hvor Vand afgav Kraften; nu den militære Klædefabrik med moderne Maskiner.

Uvelse Kirke, 8 km S.V. f. Hillerød. En lille, men smuk Murstenskirke i romansk Stil fra Slutningen af 12. Aarh. Den bestaar af Skib, Kor med Korrunding og Taarn, Taarnrummet staar i Forbindelse med Skibet ved 3 høje rundbuede Arkader. Ved Siderne af den runde Korbue er der Nicher til Sidealtre.

V

Vaade Ovn, ca. 5 km V. f. Allinge ved Hammershus. En ca. 35 m lang og 13 m høj Grotte, i hvilken der med østlige Vinde kan sejles ind med Baade. Nær ved er Tørre Ovn el. Sorte Ovn, der ikke gaar saa langt ind i Klippen.

Valby Hegn, 10 km S.V. f. Gilleleje. I Skoven findes adskillige anelige Jættestuer, nu frilagte ved Nationalmuseets Foranstaltning.

Valdemarsvejen. En ældgammel, brolagt Vej, der Ø. f. Skjoldnæsholm gaar i Retning Nord—Syd.

Vallensved Kirke, 8 km N.V. for Næstved. Romansk Kampestenskirke med Tilbygninger fra gotisk Tid. Altertavlen er fra 1590'erne.

Valløby Kirke, 7 km S.Ø. f. Køge. Indviet til Vor Frue. Kirken er en oprindelig romansk Kridtstenskirke, men udvidet mange Gange. 1590 tilbyggedes saaledes et nyt Korparti, bredere end den øvrige

Kirke, og med en smuk Renæssancegavl. Kirken har Altertavle fra 1682 og lille middelalderlig Altertavle fra o. 1450. Prædikestolen er fra 1580—90. Korgitter, Panel, Pulpitur og Herskabsstole er fra 1591.

Vallø Slot, 7 km fra Køge. Den firfløjede Hovedbygning er omg. af Grave. Bygningerne stammer fra forsk. Perioder. Vestpartiet er bygget af Mette Rosenkrands og fuldendt 1586, det er bygget af røde Munkesten paa en Granitsokkel og smykket med Sandsten; to svære Hjørnetaarne, det ene rundt, det andet firkan- tet, giver Bygningen dens ejendommelige Præg. Efter 1651 opførtes den nordlige Del af Vestfløjen, i 1720'erne Nordfløjen i en Slags efterlignet Renæs- sancestil. Den østre Del, »Det hvide Stift«, blev byg- get 1737—38 af Thurah, i pompøs Barok. 1765 fik Nybygningerne tilføjet et øvre Stokværk i fransk Nyklassicisme. 1893 brændte Slottet, men Murene blev staaende, og det genopførtes efter sit oprindelige ~~Udsende~~. Ved Slottet en stor Have i fransk Stil med sjældne Træer og Planter. Slottet er nu et adeligt Frøkenkloster, stiftet af Dronning Sophie Magdalene, der fik Slottet, da Dronning Anne Sophie Reventlow maatte frasige sig det.

Valsøgaards Voldsted, ca. 5 km N.Ø. f. Ringsted ved Haraldsted Sø. Et velbevaret, firsidet Voldsted med Bygningsrester, Grave og lav Ydervold.

Vang, Fiskerleje, 8 km N.Ø. f. Hasle. Her findes et stort Granitbrud med en særlig Varietet af den bornholmske Granit, Vang Granit, der er rødliggraa og svagt sribet.

Vedbygaard, 18 km N. f. Slagelse. Tilhører: Vedby- gaard Rekonvalescenthjem. En af Landets ældste Gaarde. Hovedbygningen, der er omgivet af Grave, har tre Fløje i to Stokværk. Den sydlige Fløj er i gotisk Stil fra Senmiddelalderen. Nordfløjen fra o. 1550. De har smukke Kamgavle og Skydeskaar. 1855 blev Midtfløjen opført og de to gamle Fløje restau-

rerede. En ny Restaurering 1901 har søgt at give Bygningerne deres oprindelige Udseende.

Vejlø Kirke, 7 km S. f. Næstved, ved Karrebæk Fjord. Den senromanske Munkestenskirke, viet til St. Andreas, har vistnok oprindeligt Korhvælv, hvorimod Skibets Hvælv og Taarnet er sengotisk. Kalkmalerier fra o. 1350 og pragtfuld Altertavle fra 1669 og Prædikestol (med Trollernes Troid) af Abel Schrøder. Paa Korets Nordvæg hænger en lille sengotisk Tavle med Fremstilling af St. Andreas.

Vejrhøj, 24 km S.V. f. Nykøbing S., nær Dragsholm. Sydligste Udløber af Odsherreds Bakkerække, 121 m. Hæver sig stejlt fra Sejrbugten, den udtørrede Lammebjerg og det lave Forland »Draget«. Fra Toppen en vid Udsigt over Nordvestsjælland og Sejrbugten til Jylland. Paa Toppen ligger en Gravhøj.

Veksø, Landsby, 17 km S.Ø. f. Frederikssund. Byen ligger i et stærkt kuperet Terræn. Syd for Byen løber Værebrogade gennem store Engstrækninger, som tidligere var en Havarm til Roskilde Fjord.

Vemmetofte, Herregaard, 5 km fra ~~Faxe~~ Ladeplads. Nær Østersøen. Hovedbygningen er ombygget og moderniseret 1907—09, men har bevaret sin ældre Plan. I Sydvesthjørnet findes sengotiske Krydshvælvinger. Vestfløjen af Munkesten og Sydfløjen af Kridtsten stammer fra før 1529. Partiet Øst for Porten er bygget i Renæssancestil før 1630. 1715—24 foretoges store Ombygninger, der forsøgte at omforme de uensartede Fløje til en Helhed efter Barokkens Smag. I Østfløjen er indrettet en Kirke. Gaarden har en pragtfuld Have med store Hække og sjældne Træer. Den er nu et adeligt Jomfrukloster, oprettet af Prinsesse Sophie Hedevig, Frederik IV's Søster.

Vesterborg Kirke, 9 km N.Ø. f. Nakskov. Den er bygget i gotisk Stil med Spidsbuer og Stræbepiller. Prædikestolen i Højrenæssance fra ca. 1600. Kirken ligger nær Vesterborg Sø i en skovrig Egn, der bærer Navnet »det lollandske Svejts«.

Vesterlyng, se: Havnsø.

Vester-Marie Kirke, 8 km Ø. f. Rønne. Den er opført 1884—85 i hugget rødgraa Kamp i romansk Stil, tildels med den tidligere Kirke som Forbillede. Ved Kirken staar 6 Runestene, fundet i Sognet. En af disse er 2,7 m høj, kølformet og meget smuk.

Vigersted Kirke, 9 km N.Ø. f. Ringsted. En oprindelig romansk Kampestenskirke med betydelige Udvidelser i gotisk Tid. Kirken har interessante Kalkmalerier fra o. 1450 med Motiver fra Skabelses- og Lidelseshistorien samt Legenderne. Et Monstranshus og en Krucifiksgruppe er fra Senmiddelalderen. Altertavlen er fra 1601, Prædikestolen fra o. 1630. Ved Kirken er en middelalderlig Kirkelade.

Vignæs, en Halvø, som skyder sig ud i Smaalands-havet mellem Guldborgsund og Taarsvig. 11 km N. f. Sakskøbing. Næsset er for en Del dækket med Skov. Udfor Næsset ligger Vigsø, der er ejendommelig ved sine store, gamle Hvidtjørne.

Vildsted Runddyse, 14 km N.Ø. f. Sorø. En af Landets største og smukkeste Runddysser, med en tæt, regelmæssig Ring af Randsten.

Villa Gallina, se Hæsede Skov.

Vinderød Kirke, 2 km N.Ø. f. Frederiksværk, er nybygget 1884 af Ove Petersen i gotisk Stil; men det Classenske Kapel paa Bygningens Nordside med Johs. Wiedewelts Monument over General Joh. Fr. Classen er fra den gamle Kirke.

Vintersbølle Skov, 4 km fra Vordingborg, ud mod Storstrømmen. Mod Stranden staar en høj Brink med god Udsigt. En Aa fører i en dybt nedskaaret Kløft gennem Skoven. En Langdyse med to Kamre kaldes »Kong Valdemars Plads«.

Vintre Møller, 5 km N.Ø. f. Tølløse, i det sydlige Hornshered. Ved den korte, men vandrige Vintremølle Aa, der har stort Fald ned mod Bramsnæs-vig, ligger 5 Vandmøller paa Rad. Ved Møllerne er et (nu tildækket) middelalderligt Fraadstensbrud, hvorfra Materialet til mange af Egnens Kirker er hentet.

Vognserup, Herregaard, ca. 10 km V. f. Holbæk. Hovedbygningen bestaar af en Fløj i to Stokværk. Den er opført mellem 1569 og 1575. Den ligger mellem Smaaskove og store Enge, hvorfra J. Th. Lundbye og P. C. Skovgaard har hentet mange Motiver.

Vordingborg, Købstad, 9741 Indb. Navnet Vordingborg er uløseligt knyttet til Ruinen og Gaasetårnet, og med disse Navne kommer den lange Række af Minder fra Valdemarernes Dage. Men Nutiden har ogsaa faaet Tag i Byen, og med Storstrømsbroens Anlæg er dens Muligheder som Trafikby blevet stærkt forbedrede.

Seværdigheder: Slotsruinen. Slottet blev anlagt af Valdemar den Store og udvidet af Valdemar Atterdag. I Tidens Løb forfaldt det ganske. Slotsbanken laa forhen helt ud til Vandet og var mod Land beskyttet af en Grav. Omkring dens Rand gaar en Ringmur med Rester af adskillige svære Tårne. Gaasetårnet staar midt i Ringmuren, det er et rundt, 36 m højt Tårn af Mursten, med talrige Skydeskaar. Ved Ringmurens Inderside er Rester af adskillige Bygninger. Ruinerne af Hovedborgen findes paa Ringmurens Sydside; den har paa de tre Sider en særlig Ringmur med 4 svære Hjørnetårne og adskillige andre Bygninger. Paa Slotsbanken er fundet Rester af en romansk Kirke. — Bykirken, en treskibet gotisk Munkestensbygning, bygget i flere Perioder. Restaureret 1863. Altertavlen, rigt Billedskærerarbejde af Abel Schrøder d. y. fra 1641. Prædikestolen er fra 1601. Talrige Epitafier og Ligsten. — Sydsjællands Museum. — Apoteket i nyklassisk Stil.

Ungdomsherberg: Algade 69. Lejrplads: Saras Have i Ruinerrænet.

Turistbureauer: Fr. Thunes Boghandel. — Jernbanestationen.

Seværdigheder i Omegnen: Rosenfeld (2 km), Iselingen (2 km), Storstrømsbroen (4 km), Vintersbølle Skov (4 km), Ørslev Kirke (6 km), Udby Præstegaard

(8 km), Knudshoved (18 km), Kulsbjærge (6 km), Stensbygaard (9 km), Øbjerggaard (19 km).

Vredsløse Kirkeruin, 4 km N.Ø. f. Næstved. Resterne af den romanske Kirke, som blev nedbrudt 1560. staar endnu i en halv Meters Højde.

Væggerløse, Landsby, 8 km S.Ø. for Nykøbing F. Den højtliggende Kirke er nyrestaureret. Fra Kirkebakken vid Udsigt over Landet paa begge Sider af Guldborgsund.

Æ

Æbelholt Kloster, 6 km V. f. Hillerød. Ruiner af et Kloster, anlagt af Abbed Vilhelm, der ca. 1175 flyttede det hertil fra Eskildsø. Udgravet og restaureret i vor Tid. De høje Søjler ses tydeligt fra Landevejen.

Ø

Øbjerggaard, 14 km N.V. f. Vordingborg. Af Hovedbygningens 3 Fløje stammer de to fra 18. Aarh., men er ombygget 1892—93. I Haven er et Voldsted med Rester af et firkantet Taarn, der kaldes »Lille Gurre«, hvortil en lokal Tradition henlægger Sagnet om Kong Valdemar og Tove.

Ølshøj, 7 km S.V. f. Gilleleje, i Blidstrup Sogn. En stor dobbelt Jættestue; i dens Nærhed findes et Par andre Jættestuer.

Øm Jættestue, ca. 6 km S.V. f. Roskilde, nær Landevejen Roskilde—Ringsted. En af vore største og bedst bevarede Jættestuer, hvis 7 m lange Kammer er mandshøjt.

Ørholm, ca. 5 km Ø. f. Lyngby. Ved Mølleaaen. Her ligger et Par gamle Fabrikker. Omkring Aaen ligger Ravneholm Skov, der paa Grund af sit stærkt kupe-rede Terræn har faaet Navnet »Det danske Svejts«.

Ørslev Kirke (Præstø Amt), 6 km N.Ø. f. Vordingborg. Senromansk Teglstenskirke fra 1200—50. I sen-gotisk Tid fik Kirken to Rækker Hvælvinger, der hviler paa 4 Midterpiller. Prædikestolen er fra 1639 af

Abel Schrøder, Næstved. — Sengotisk Montranshus. — Ved Kirkegaarden staar en middelalderlig Kirkelade.

Ørslev Kirke (Sorø Amt), 9 km S.Ø. f. Skælskør. Romansk Kvaderstenskirk med gotiske Korsfløje, sengotisk Østforlængelse og Taarn. Kirken har Kalkmalerier fra o. 1350, bl. a. af Stifteren, som overrækker Kirken til Johannes Døberen. Desuden en Række Scener fra det verdslige Liv, hvoriblandt et Billede af middelalderlig Kædedans.

Østerlars Kirke, 5 km S.V. f. Gudhjem. Viet til St. Laurentius. Den største af Bornholms Rundkirker. Den bestaar af Rundhus, Kor og Vaabehus og er bygget af Kamp og Cementsten i romansk Tid, sandsynligvis 1210—20. Murene er afstivede med svære Støttepiller fra senere Tid. Rundhuset har tre Stokværk. I Stedet for Midtpille har det en Art Midttaarn, som aabner sig ud til Kirken med 6 rundbuede Arkader og er overdækket med Kuppelhvælving. Fra Taarnet til Ydermuren ligger en ringformet Tøndehvælving. 2. Stokværk er ordnet som første, dog er der kun to Aabninger i Midttaarnet. I 3. Stokværk har Midttaarnet kun 1 Indgang. I Ydermuren findes her en 1,2 m bred Vægtergang. Taget er nu kegleformet. Midtertaarnets nederste Stokværk har Kalkmalerier. Prædikestolen er fra 1595.

Østermarie Kirkeruin, 8 km V. f. Svaneke. Af den gamle Kirke er det nederste af Taarnet, Skibets Syd- og Koret med Korrunding bevaret som Ruin. Taarnet har haft 4 Stokværk, det nederste af disse havde Tøndehvælvinger.

Østofte Kirke, 6 km N.V. for Maribo. Viet til St. Peder. Den statelige Teglstenskirkes ældste Del er af romansk Oprindelse. Koret har en halvrund Apsis, smykket med Lisener og Dobbeltfrise. Taarnet, der er lige saa bredt som Skibet, er tilbygget i 14. Aarh., Skib og Kor er overbygget med gotiske Stjernehvælv. Kirken har Kalkmalerier fra o. 1400. Altertavle og Prædikestol er fra o. 1650.